

BISERICA ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Ecclesiastică

A

SĂNTULUI SINOD AL S-TEI BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE
ROMANE.

ANUL AL XXVI-lea, No. 4.

IULIE.

TABELA MATERILOR

	Pag.
1 Recunoșterea Sanctității Sale Ioachim al III, Arhiepiscop de Constantinopol și Patriarch Ecumenic.	365
2 Cele două Sămbete, pentru pomenirea celor adormiți în Domnul.	373
3 Acte oficiale relative la rechemarea Mitropolitului Grigorie la scaunul său după surghiun.	383
4 Raportul între Teologie și Metafizică.	401
5 Bibliografia Grecă.	421
6 Viața lui Iisus.	436
7 Preoțimea din Moldova în Secolul al XVII-lea	445
8 Câte-va notițe asupra arhitecturii creștine.	452
9 Două circulări a I. P. S. Mitropolit Moldovei și Sucevei cu NN. 1726 și 1764 către Protoierii și Superiorii Monastirilor din Eparhie.	465
10 Bisericescul.	469
11 Raportul P. C. Protoierei al jud. Argeș.	473
12 Donațiuni.	478

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

1902.

Recunoșterea Sanctității Sale Ioachim al III, Arhiepiscop de Constantinopol și Patriarch Ecumenic.

Este un an trecut, de când Sanctitatea Sa Ioachim al III-lea, a fost ales pentru a doua oară Patriarch Ecumenic. Am arătat la timp, în colónele acestei reviste, entuziasmul cel mare, ce s'a manifestat din partea tuturor cu ocasiunea revenirii Sale pe scaunul patriarhal. Toți credincioșii creștini ortodoxi, din întregul imperiu otoman, 'și aũ arătat bucuria lor cu ocasiunea realegerii lui Ioachim al III, pe carele, în împrejurările critice, în cari se aflaũ afacerile patriarchatului ecumenic, toți îl credeaũ de salvatorul corăbiei periclitat. A fost o serbătoare frumoasă și putem dice, chiar triumfală aducerea lui Ioachim al treilea de la sântul munte Atos, unde el se retrăsese, la Constantinopol; iar primirea sa aci a fost serbătorită de tot poporul sãu credincios. Cu tóte acestea, entuziasmul cel mare era privit cu răcělă de mulți, căci de odată cu venirea Sanctității Sale, nu apăruse și beratul imperial, pentru recunoșterea Sa. Și dacã în primile

șile lucrul nu atrăgea deosebita atențiune a celor, ce se interesază de aprópe de mersul afacerilor patriarchiei ecumenice, neliniștea acestora creștea din zi în zi, când vedeau că Inalta Pórtă întârzie a da Beratul cuvenit, pentru recunóșterea noului ales, Patriarh Ecumenic. Mulți bănuiau, că drepturile și prerogativele, pe cari le-a avut predecesorii săi, de la chiar cucerirea Constantinopolului de Turci, cari trebuesc reînóite prin Berat imperial, la alegerea fie-cărui patriarh, vor fi știrbite. Și cu cât timpul trecea, cu atât și nerăbdarea și neliniștea erau mai mari și toți se întrebau și discutaú asupra cauzelor întârzierii, căci dacă acestea erau cunoscute unora, de sigur erau fórté puțini aceia, cari le cunoșteaú și aceștia aveaú tot interesul, ca să păstreze cel mai mare secret asupra lor.

De la revenirea Sanctității Sale pe scaunul patriarhal, s'aú agitat multe și diferite cestiuni bisericești, unele mai gingașe și mai delicate, de cât altele. Nimeni însă nu voia a conlega cestiunea dăreí beratului, pentru recunóșterea Sanctității Sale, cu resolvirea într'un mod saú în altul a chestiunilor, ce se agitaú. Atitudinea Sanctității Sale cu tóte acestea, trebuie, s'o mărturisim, a fost demná în resolvirea tuturor chestiunilor de resoltul Patriarchiei Ecumenice. Mai mult chiar, se póte zice, că înaltului ierarch nu i-a lipsit chiar curagiul de a se avânda și în chestiuni externe, cum am văđut intervențiunea Sa în afacerile interióre ale bisericei din regatul Greciei.

De asemenea Inalta Sa Sanctitate s'a ocupat, în

cele din urmă și de afacerile Patriarhatului de Ierusalim și ale Archiepiscopiei din Cipru și în toate a lucrat, ca cum nu i-ar fi lipsit nici unul din drepturile și prerogativele sale.

Chestiunea beratului însă era obiectul de preocupare al tuturor și întârzierea era, precum am zis, pentru mulți inexplicabilă. În cele din urmă, am avut de înregistrat între actele archipăstoriei sale, alegerea și cherotonia archimandritului Sârb, Firmilian, pentru arhiepiscopia din Ueskueb și sunt cunoscute tuturor peripețiile, atât politice, cât și bisericești, ce au precedat și urmat actul alegerii și al consacrarii acestui Ierarh, pentru carele cu greu s'a găsit o biserică și arhieriei spre a'l cherotonisi.

Noi nu voim a lega, cu acest din urmă act darea beratului, pentru recunoșterea Sanctității Sale Ioachim al III-lea, căci ultimile telegrame din Constantinopol, expediate marilor centre politice: Viena, Paris, Berlin și Petersburg susțin, «Că întârzierea aparițiunii beratului, în privința recunoșterii patriarhului Ioachim, a fost pricinuită de faptul, că Pórta voia să excludă din berat eparchiile patriarhatelor Sârbești de Ipec, Prizvend și Pristchtina, cari nu mai există încă din anul 1763.

Sanctitatea Sa Ioachim a insistat însă și Pórta a cedat. Telegramele mai adaogă, că Pórta ar voi acum să micșoreze și privilegiile altor eparchii și pentru această Patriarhia Armeni, Ormanian și Emanuelian n'au primit încă beratele lor de confirmare».

În adevăr telegramele sunt clare și pentru nimeni numai lasă un moment de îndoială. Singură coincidența aparițiunii beratului, în urma consacrării și recunoscerea lui Firmilian, este într-o cât-va inexplicabilă, mai ales pentru cei-ce bănuiesc uneltirile străine, în conducerea afacerilor patriarchiei ecumenice. Că piedici însă au fost, pentru darea acestui berat, se înțelege de la sine și întârzierea dovedește incontestabil acest fapt. Dar ceea ce învederază și mai mult, cât de mari au fost aceste piedici, este bucuria ce au simțit-o cei de la Patriarhie, când au aflat de aparițiunea beratului. În adevăr, la Patriarhia Ecumenică, priimirea beratului a fost considerată ca un mare eveniment și chiar serbătorită. Acest lucru dovedește în destul, cât de mult și cu câtă nerăbdare era așteptat acest berat.

Iată cum descriu ziare Grecești, cele ce au avut loc la Patriarhie, cu ocaziunea primirii beratului, de către Sanctitatea Sa Ioachim al III-lea.

«Beratul imperial, trimis de la Palat la Inalta Pörtă, a fost adus la Patriarhie Sâmbătă seara, 29 Iunie, în momentul când Inalta Sa Sanctitate lipsea. El fu adus la Vacha-Bey ajutorul șefului divisiiei afacerilor bisericești din Ministerul de Justiție. Beratul era însoțit și de adresa Ministerială respectivă.

Aducătorul beratului sosit la Patriarhie a fost condus imediat, în sala numită a Marelui Protozinghel și de acolo, după sósirea Inaltei Sale Sanctități, Patriarhul, a fost condus în cabinetul personal al Sanctității Sale, unde a predat beratul Inaltului Ierarch,

cu felicitările obicnuite, în fața funcționarilor cancelariei.

Inalta Sa Sanctitate, priimind beratul și mulțămind aducătorului, a făcut rugăciuni pentru îndelunga înziliră a Sultanului, anunțând că a doua zi va merge la Palat, ca însuși în persoană, să depună omagiile de recunoștință și supunere a le sale și a le întregului neam grecesc, la picioarele tronului Majestații Sale.

Indată Sanctitatea Sa a chemat pe membrii Sf. Sinod, pentru a le comunica vestea îmbucurătoare a priimirei beratului și cu toții au felicitat călduros pe Patriarchul. De asemenea au fost vestiți telegrafic, pentru a fi a doua zi, Duminică, la Patriarchie Marele Arhon Capuchehaia Dl. Anton Ichiade și Directorul biuroului Otoman din Patriarchie, Dl Ioan Hloru, cărora s'a încredințat, conform usului tradițional, cetirea beratului Patriarchal. In această zi, după terminarea Sf. liturghii, la care au luat parte cu Inalta Sa Sanctitate majoritatea membrilor Sf. Sinod, s'au făcut Te-Deum și s'au cântat rugăciuni, pentru sănătatea și îndelunga înziliră a Sultanului.

Apoi, după ce Inalta Sa Sanctitate, Patriarchul, a luat parte, împreună cu archiereii liturghisitorii la ceremonia școlei lui Marasli, numită școla Asiatică din Fanar, a avut loc la Patriarchie un prânz de onore oficial, pentru priimirea beratului Patriarchal. La acest prânz a luat parte, împreună cu Sanctitatea Sa Patriarchul Inalt Prea Sfințitii Mitropoliții ai Efesului, Neochesariei, Prusei, Hiului, Varnei, Koriței, al Xantului, al Vodenelor și al Litiței, toți membri ai Sf.

Sinod. De asemenea Marele Archon Capuchehaia, Anton Ichiade, Dl Ioan Hloru, șeful biuroului Otomanic din Patriarhie, Eforii și Directorul Școlii lui Marasli, precum și cei alți casnici obicinuți ai Patriarchiei.

La sfârșitul mesei, cel d'ântăiu care s'a ridicat, a toasta, a fost Sanctitatea Sa Patriarchul. Inaltul Ierarch, după cum ne raportă ziarele, a ridicat toastul său, în sănătatea Majestății Sale Sultanului și a zis următoarele: «Majestatea Sa Sultanul a bine-voit ȃilele acestea, ca să ne facă mai multe surprize. Acum o săptămână, exact pe vremea acēsta, ba ceva mai târziu, pe când ne aflam de asemenea la un alt așezămint public naȃional, ne a anunȃat Iradeaoa Impēratēscă, prin care da voe a se înfiinȃa Orfelinatul Naȃional în marea casă, cumpărată în insula Principi. Astă-ȃi Majestatea Sa ne face o nouē surpriză, bine voind a da și a trimite beratul imperial, pe care stă scris cu însăși mâna sa cuvintele: «*Muȃimbinzē amel oluna*» și cari însēmă, precum este cunoscut, acel act memorabil, în baza căruia de patru secole și jumătate se conduce biserica nōstră, adică recunoșterea privilegiilor acordate de cuceritor.

Intârzierea de până acum a dărei și a trimiterei acestui berat împēratesc, a dat naștere la diferite presupunerī și explicări, cari din fericire dispar, prin graȃia împēratēscă, ce ni s'a acordat, care nu se referă numai la numele meū, ci la întrēga naȃiune, care cu recunoștinȃa îndescriptibilă și cu bucurie mare, va auȃi și va lua cunoștinȃa despre acēstă bine-facere.

Pentru acésta socotesc de a mea datorie ca etnarch să vă rog pe Domnia-Vóstră toți, ca să bem pentru îndelunga înzilire a Suveranului nostru și să rugăm pre cel Prea Inalt, ca să sădésacă în inima sa sentimente și dispozițiunii bune pentru neamul nostru».

După Sanctitatea Sa s'a ridicat Inalt Prea Sfinția Sa Ioachim, Mitropolitul Efesului, carele după ordinea ierarhică a arhierieilor de față, ocupă locul întâi. Inalt Prea Sfinția Sa, în cuvîntarea sa recunóște de drepte afirmările Sanctității Sale Patriarchului, cu privire la beratul imperial, că nu aparține Sanctității Sale, ci bisericeii și neamului Elenic. A felicitat în urmă călduros pe Sanctitatea Sa Patriarchul Ecumenic, cu acéstă ocașiune, urându-și, ca Dumneđeș să'l învrednicésacă, să stea pe tronul patriarchal și să'l ilustreze până la adânci bētrânețe».

De asemenea din partea Consiliului Mixt național, a toastat Inalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Neocesariei, președintele acestui consiliu. El a felicitat călduros pe Sanctitatea Sa Patriarchul, urându-și sănătate și bună sporire, întru conducerea navei încredințate spre a o duce la limanul mântuirii.

Sanctitatea Sa Patriarchul Ecumenic, ridicând pentru a doua óră toastul său, a mulțămit ambelor corpuri administrative a le bisericeii, Sinodului și Consiliului Mixt, pentru felicitările sincere și căldurose, ce i-au adresat. A accentuat bună înțelegere și armonie, ce există între Sanctitatea Sa și aceste corpuri administrative, exprimându-și dorința, ca acéstă armonie să existe și pe viitor, singura de la care se

póte aștepta bunul mers și prosperitatea afacerilor bisericești și naționale».

Bucuria acésta simțită la Patriarhie, pentru obținerea Beratului imperial de recunoșterea Sanctității Sale Ioachim al III-lea, constată evident piedecile cele mari, ce au fost la mijloc.

În tot cazul, de acum înainte Șeful ortodoxiei este recunoscut legalmente, în toate drepturile sale și cu toate privilegiile unite cu demnitatea sa de Etnarch sau șef al tuturor creștinilor ortodoxi din Imperiul Otoman. Vom vedea de acum înainte pe Înaltul Ierarh la lucru, căci nevoile sunt mari, iar așteptările tuturor sunt concentrate asupra Sa, chiar de la suirea sa revenirea Sa, pentru a doua óră pe Scaunul Patriarchiei Ecumenice.

D.

Cele două Sâmbete, orînduite de Sf. noastră Biserică, pentru pomenirea celor adormiți în Domnul.

Pe lângă îndemnul, ce biserica a făcut credincioșilor, spre a-și aduce aminte și a face rugăcuni și pomeniri, pentru cei repausați, ea însăși spre a consfinți tradițiunea Apostolică întru acésta, a hotărit a nume zile, în care a orînduit a face pomeniri pentru fiî sêi, cari din întâmplare nu pot a se învrednici să se facă ast-fel de pomeniri pentru ei, ca fiind lipsiți de rude, amici și cunoscuți, morți în pămînt strein, pe mare saŭ în pustii saŭ în fine uitați, din cauza vechimei și a timpului. Zilele acestea, în cari se fac asemenea pomeniri sunt cunoscute sub numele de *Sâmbetele Morților*; iar greci le numesc *Sâmbetele Sufletelor*. În ritualul sfintei noastre biserici se arată pe larg rațiunea, pentru care sfînta noastră biserică a orînduit aceste rugăcuni și pomeniri ¹⁾. Aci se zice: *„Întru acésta zi Sfînți părinți au hotărit, să facem pomenirea celor adormiți din veac, întru credință și nădejdea învierii vecinice“*.

¹⁾ Vezi cele coprinse în Triod la Sâmbăta Morților.

În fruntea celor coprinse în Triod, cu privire la această cestiune se află în versuri cuvintele:

«Păcatele morților trece-le Cuvinte,
Și cu milele Tale miluește-î Sfinte».

Apoi urmăzează aceste cuvinte:

«Întru această zi Dumnezezești părinți, au așezat să se facă pomenire tuturilor, celor din vecl răposați întru buna credință, pentru niște asemenea cauze; de vreme ce uni în călătorie fiind, au luat mörte de multe-ori grabnică și fără veste, adică în mare și în munți pustii, în crăpăturile petrelor, în prăpastile pământului și în fomete, în mörte de ctumă și în răsboae, în incedii și în geruri; și alți multe feluri de morți au răbdat. Asemenea uni săraci fiind și lipsiți, n'au putut să aibă parte de pomeniri. Pentru aceia Dumnezezești părinți îndemnându-se, au dat această poruncă și au întocmit să facă sfinta biserică a răsăritului tuturor pomenire generală; arătând prin această, că aceia ce se face pentru dênși, mare folos le aduce. Acesta după socotința cea d'ânteiu; iar a doua socoteală este: Fiind-că mâine se serbează a doua venire a lui Christos la judecată, pentru aceia cu cuviință fac și pomenire pentru suflete, ca cum ar îmblânzi și ar face milostiv pre judecătorul cel înfricoșat și drept; ca despre îndelungă răbdarea sa și duple mila sa cea obicnuită către dênși, să l așeze întru desfătarea cea făgăduită. Trebuie să observăm, că Sâmbăta ¹⁾ pomenirei

¹⁾ Așezarea sfintei noastre biserici, de a se face aceste pomeniri în ziua Sâmbetei, nu are absolut nici o legătură sau însemnare dogmatică, cu însemnarea etimologică a cuvântului «sâmbătă». De asemenea nu are nici o legătură cu ziua a șasea a săptăminei creștinilor, pentru că dacă Sf. Părinți ar fi reflectat la această însemnare, de sigur ei nu ar fi hotărât a se face pomenirea acesta în această zi. Sâmbătă, precum este știut, în însemnarea sa etimologică, însemneză zi de repaos, iar noi creștini, ca zi de repaos avem Duminică. Dacă dar sf. Părinți ar fi avut în vedere ziua Sâmbetei cu această însemnare, de sigur ar fi preferit să rânduască aceste pomeniri în ziua Duminicei, căci ziua Sâmbetei pentru creștinii nu este zi de repaos, ci ziua Duminicei. Dar Sf. Părinți nu au așezat pomenirea sufletelor celor răposați în ziua Duminicei, ci în ziua Sâmbetei; ei n'au voit a pune aceste pomeniri în ziua anteiu a săptă-

sufletelor; care sabat, adică odihnă inchipuește la jidovi. Și pentru morții cu adevărat ca pentru aceia, cari au răposat și s'au odihnit de lucrurile lumii aceștia și de toate alte valuri; măcar că în zioa odihnei facem rugă și pomenire, precum cu lege s'a dat să se facă în toate Sâmbetele; însă acum la un loc facem pomenire, rugându-ne pentru tot creștinul. Că știind Dumnezeuști părinți cum că acele pomeniri, care se fac pentru cei morți, adică milosteniile și liturghiile, le aduc lor mare odihnă și folos; pentru aceia poruncesc să facă acelea și deosebi și în genere, adică în biserică, luând acésta de la sfinți Apostoli, precum s'a zis: precum scrie și Dionisie Areopagitul».

În cartea a VIII a Așezămintelor Sf. Apostoli, la cap. 41, găsim următoarea rugăciune: «Să ne rugăm pentru fratele nostru cel repausat în Christos, ca iubitorul de omeni Dumnezeu, cel care a primit sufletul său, să-î erte lui ori-ce păcat a săvârșit, cu voe și fără de voe și milostiv fiind și blând să binevoiască să-l așeze în ceata dreptilor, așezându-l în sinul lui Abraam și al lui Isac și Iacob, împreună cu toți cei ce bine au plăcut lui și au făcut voia sa. Acolo de unde au fugit durerea, întristarea și suspinarea ¹⁾».

mînei, zioa învierii și regenerării omenirii prin Iisus Christos, ci în zioa a șeptea, zioa în care și a sfârșit viața sa de mai 'nainte, pentru că zioa a șeptea a creațiunii, este care a văzut mórtea omului, mórte, care continuă și căria cu toții suntem supuși. Pentru aceste cuvinte sfinți părinți au orânduit pomenirile nu în zioa Duminicii, ci în zioa Sâmbetei, care este zioa morței, căci zioa Duminicii, fiind zioa învierii, care este simbolul învierii morților la a doua venire a Domnului și imaginea vieții fiitoare, fiind ea zioa a opta, zioa cea mare și nesfârșită. Acésta însemnare o atribuie acestei zile și Zonara, în explicarea canónelor. El zice: „Zioa Duminicii este imaginea vieții viitoare. Ea este în acelaș timp zioa a opta, precum și Moise spune în istoria Facerei, una este acésta zi, care nu se numește, adică nu se pôte numi, este zioa aceia adevărată a opta, care nu va avea înserare și nu se va sfârși, însemnând viața fiitoare, cea nesfârșită ²⁾».

1) Vezi cele coprinse în Triod la Sâmbăta Morților.

²⁾ Comp. Zonara în explic. can XX asupra cuvîntului Duminică. În colecțiunea Canónelor de Raly și Podly. Tom. II pag. 162.

De asemenea în acelaș capitol a Așezămintelor Sfinților Apostoli, tot cu privire la această cestiune, găsim următoarele: «Tu Dómné, privește și acum către robul tēu acesta, pe care 'l-ai ales și 'l-ai luat întru cea-altă viață și i iartă lui tot ce a greșit, cu voe și fără de voe și fă pe ingeri tēi bine voitori către el și 'l așază pre el în stnul patriarhilor și al profetilor și al Apostolilor și al tuturilor celor ce ți-au bine plăcut ție din veac; acolo unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci locul dreptilor și pămîntul făgăduit, împreună cu toți cei ce vęd mărirea lui Christos».....

Iar în capitolul 42, tot în cartea a opta a Așezămintelor Sf. Apostoli, se arată cum și când trebuie a se face rugăciunile și pomenirile pentru cei morți și că din avutul lor, trebuie a se da săracilor. Aci se zice: «Să se facă a treia zi pomenire pentru cei ce au adormit, cântări de psalmi, cu cetirea Sf. Scripturii și rugăciuni, către cel ce s'a ridicat a treia zi din morți. Să se facă și a șésea zi, întru aducearea aminte și pomenirea celor răposați. Să se facă de asemenea și la patru-zeci de zile, după orânduieala cea veche, căci pre Moisi asemenea 'l-au plâns poporul 40 de zile. Să se facă și pomeniri anuale pentru el și să se dea săracilor din ceia ce are, pentru pomenirea sa».

La cap. 43 tot în cartea a opta a Așezămintelor Apostolilor, găsim următoarele, pentru cei-ce s'au săvîrșit întru credință: «Iar necredincioșilor nu folosește nimic pomenirile. Aci se zice: «Acestea zicem pentru cei întru credință, adormiți în Domnul, iar pentru cei necredincioși, de ar da tot ce au pe lume săracilor nimic nu le folosește, căci cât au fost în viață, au fost vrăjmași lui Dumnezeu, cea-ce învederază, că are să fie și după mórte. Deci nu este nedreptate cu el, căci drept este Dumnezeu și dreptatea a iubit, iată și omul, iată și fapta sa».

În scrierea lui Atanasiu, din insula Paru, se găsesc ur-

métórele: «Să nu se pară de loc lucru minunat cele ce ne învață, despre nemurirea sufletului Iuda Macabeul, căci el cunoștea legea și o explica pre ea, așa cum învățase de la profeți. Dar lucru minunat este aceia, că mai tóte popórele aũ credința, că afară de viața acésta, mai există încă și o altă viață, care nu are sfârșit. De asemenea și înțelepți lunei cei vechi, cu toți aprópe ne-aũ vorbit despre nemurirea sufletului, iar ómeni aceia aũ spus acésta, uni fiind că se temeaũ de acésta viață, alți pentru că o veneraũ. Macroviũ mărturisește, că opiniunea cea mai respânditã era, că sufletul este ceva nemuritor. Dar cea-ce este lucru mai minunat este faptul, că chȳar în America atât în cea de Nord, cât și în cea de Sud, credința în o viață fiitoare este temelia religiunei lor, la mai tóte popórele, la unele pronunțată acésta credință mai lãmurit, iar la altele mai întunecat. Tot acésta se póte zice și despre credință mai a tuturilor popórelor selbatice din Africa, din Asia, despre popórele Siberiei, despre Samoizi și despre credință vechilor Sciți. Tóte aceste popóre barbabe tmormintézã pre morți lor cu ast-fel de pregătire, în-cât aũ credința, că ȳ pregãtesc pentru viața fiitoare. Uni din ei fac și pomeniri anuale.

Spiritul însă, modul, precum și rațiunea, pentru care biserica a instituit rugăciunile și pomenirile anuale, se vèd atât în rugăciunile, ce se citesc la aceste pomeniri, cât și mai ales în tropare și în întreg ritualul bisericesc al acestor pomeniri.

Iată câte-va din aceste tropare, cari se cântă în zilele acestea de Sãmbãtã, când biserica a orânduit a se face rugăciuni și pomeniri pentru cei ce aũ adormit din veac întru credință:

«Astã-zĩ credincioși sãvtrșim cu serbare pomenirea tuturilor morților celor din veac ¹⁾ a nume, a celor ce întru cre-

¹⁾ Triod. pag. 24.

dință aū viețuit creștinește. Să laudăm pre Mântuitorul și Domnul și să cerem cu de-adinsul, ca să dea ei respuns bun în césul judecăței, la însuși Dumnezeu nostru, cel ce va să judece tot pământul, dobândind cu bucurie starea cea de a drépta lui, în partea dreptilor și întru sórta cea luminată a sfinților; și să se facă vrednicii împărăției cei cerești».

«Mântuitorule cea ce ai rescumpărat pre ómenii cu singele tēu, și cu mórtea ta, din mórtea cea amară ne ai mântuit pre noi, și viață vecinică ne-ai dat cu învierea ta. Odihnește Dómne pre toți cei adormiți întru buna credință, în pustii saū în cetăți, în mare saū pre pământ, și în tot locul; pre împărați, pre archierei și preoți, pre sihastri și pre cei întru una adunați, din tótă vârsta, din tot neamul, și-l învrednicește împărăției tale celei cerești».

«După scularea ta din morți Christóse, mórtea nu mai stăpânește pre cei-ce aū murit cu buna credință. Pentru acésta ne rugăm cu deadinsul, odihnește în curțile tale, în sínul lui Abraam pre robi tēi, cei-ce și-aū slujit ție în curățenie, de la Adam până astă-zî; pre părinți și pre frați noștri, prietenii și rudele, și pre tot omul, ce a lucrat ale vieței cu credință, și la tine Dumnezeule s'aū mutat, în multe feluri și în multe chipuri; și l învrednicește pre ei împărăției tale celei cerești».

Iar rugăciunea este următoarea: Miluești-ne pre noi Dumnezeule dupe mare mila ta, rugămu-ne ție, auzine și ne miluește; Incă ne rugăm pentru fericita pomenire și odihna de veci a tutulor credincioșilor și drept măriturilor creștini, ce aū adormit, împărați, Archierei, preoți, ieromonahi, ierodiaconi, monahi, monahii; părinți, strămoși, moși și a tutulor, celor din început până la sfârșit și pentru ca să li se erte lor tótă greșala cea de voe și cea fără de voe».

După-acéstă se citesc rugăciunile următoare:

Domnului să ne rugăm!

Dómne Dumnezeul nostru, cea ce cu înțelepciunea ta cea negreită ai făcut pre om din țerină, și l-ai format întru podóbă și frumuseță, și l-ai înfrumusețat ca pre un prețios și ceresc odor, spre doxologirea și lauda măririi și împărăției tale, că l-ai produs duple chipul și asemănarea ta; dar călcând el porunca învățătorei tale și fiind împărțait chipului și nepăzindu-l, pentru acésta, ca să nu se facă reutatea nemuritoare, cu iubirea de ómeni ai poruncit, ca un Dumnezeu al părinților noștri, ca împreunarea și amestecătura acésta și acéstă neînțeleasă legătură, prin voința ta cea Dumnezească să se tate și să se desfacă. In cât sufletul să mérégă acolo, de unde și ființa și-a luat, până la învierea generală, iar trupul să se desfacă în acele, din care este și alcătuit. Pentru aceea ne rugăm ție Părintelui celui fără început, și unuia născut Fiului tău, și prea Sfântului, de o ființă și viu-făcătorului tău Duh, să nu îngădui, ca făptura ta acésta să fie înghițită de periclune; ci trupul să se desfacă în acele din care s'a alcătuit, iar sufletul să se așeze în céta dreptilor. Așa, Dómne Dumnezeul nostru, să învingă mila ta cea nemésurată și iubirea de ómeni cea neasemănată; și de a căzut servul tău acesta sub blăstemul tatălui său, ori al mamei sale, sau sub blestemul său; ori a amărit pre vre-unul din preoți și a luat de la dînsul legătură nedeslegată; ori a cădút sub grea afurisanie Archierescă, și prin neîngrijire și lene n'a dobândit ertăcîune; ertă pre acesta prin mine păcătosul și nevrednicul servul tău; și trupul lui să se desfacă în acele din care s'a alcătuit, iar sufletul lui să se așeze în corturile Sântilor. Așa, Dómne Dumnezeul nostru, cea ce ai dat acéstă putere corifeului tău Petru și celor-l-alți sânti discipuli și Apostoli ai tăi, ca să dea ertare de păcate, și ai zis, că câte vor lega și vor deslega, să fie legate și deslegate; și, printr'înșil, și nouă nevrednicilor cu iubirea de ómeni ne-a dăruit acéstă putere. Deslégă pre adormitul servul tău (cutare)

de păcatul sufletesc și trupesc, și să fie ertat și în veacul de acum și în cel viitor, cu rugăciunile prea Curatei și purea Fecioarei Maicei tale, și cu ale tuturor Sântilor tăi, Amin.

Domnului să ne rugăm.

Stăpâne mult milostive, Dómne Iisuse Christóse Dumnezeul nostru, cea ce după învierea ta cea de a treia zi ai dat sântilor tăi. Apostoli cheile împărăției cerurilor și totă puterea harică, de a lega și a deslega păcatele ómenilor, ca să fie legate și în ceriú, câte de dînșil pre pămînt s'au legat, asemenea să fie deslegate și în ceriú, câte de dînșil pre pămînt s'au deslegat; cea ce ne-ai învrednicit și pre noi umiliții și nevrednicii servii tai, prin iubirea ta de ómeni cea nespúsă, a fi următori tot aceluiași prea Sânt dar și putere, în cât și noi așa să legăm și să deslegăm, cele ce se întâmplă în poporul tău; însuși, prea bunule Impărate, prin mine umilitul și nevrednicul servitoriul tău, iartă pre servul tău (cutare) de ori-ce a greșit în viața acésta ca un om, și lasă lui câte a păcătuit, cu cuvîntul său cu fapta, sau cu gândul, deslegându-i și legătura ce în ori-ce chip ar fi pusă asupra lui; cu care însuși el din iuțelă din neluare aminte sau din altă cauză s'a legat pre sine; ori de la Archiereu sau de la alt-cine-va, prin pisma și conlucrarea diavolului a suferit o alunecare ca acésta; bine-voeste, ca un singur Bun și mult îndurat, ca sufletul lui să se așeze cu Sântii, cari din véc au bine-plăcut ție; iar trupul să se dea firei celei zidită de tine. Că bine-cuvîntat și prea mărit ești în veci, Amin.

Acésta este așa numita prima Sâmbătă a morților, instituită de Sfinta noastră biserică, pentru pomenirea celor adormiți.

A doua Sâmbătă.

Sânta noastră biserică a instituit și a doua Sâmbăta în

an, spre a se face pomeniri pentru cei morți. Acastă zi s'a fixat în a noua zi de la Înălțarea la ceruri a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Christos. Este Sâmbătă, ce precede marea și strălucita zi a cinci-zecimeî.

Și această Sâmbătă este numită de asemenea Sâmbăta morților, ca și Sâmbăta din 'naintea lăsatului post de carne. Întru această zi biserica a orânduit a se face pomenirea tuturilor celor adormiți din veac, de la Adam.

Ea se rógă pentru ei și cere ertare de la Christos Dumnezeu, cel înălțat la ceruri și carele șede d'a drépta Tatălui, ca la zioa judecâtei să se învrednicéscă și ei de răspuns bun, să afle îndreptare și să fie primiți d'adrépta sa întru bucuria și partea dreptilor, în locul cel luminat al celor aleși și sânti, cu un cuvint să-i învrednicéscă și pe ei a moșteni cerésca sa împărăție.

În privința ritualului și a rugăciunilor tipicul bisericesc este aprópe acelaș cu al Sâmbetei celei alte, deosebirea numai este că, pe când Sâmbăta cea d'intăiū este instituită, pentru pomenirea celor din veac, drept măritori creștini, întru acésta se face în genere rugăciuni, pentru toți drepti și sânti, ce aũ adormit întru nădejdea învierii, creștini și necreștini a tuturilor dreptilor de la Adam. Iar zioa a noua de la Înălțarea Domnului la ceruri, când biserica a orânduit a se face pomenirea acestora; este fórté potrivită și ingenios alésă. Biserica se rógă către Christos Domnul și Mântuitorul, cel Înălțat la ceruri întru mărirea Tatălui, ca El întru puterea sa Dumnezeéscă, Stăpînul cerului și al pămîntului, Domnul celor vii și al celor morți, să se îndure și către drepti, ce aũ adormit întru nădejdea învierii înainte de întruparea și arătarea sa în lume. Ast-fel biserica se și rógă pentru ei și tot ritualul acestei zile concordă întru acésta. Zile anuale pentru pomenirea celor morți vedem de asemenea la tóte bisericile creștine, catolici, protestanți

și chiar la sectele eretice orientale, Nestorienī, Coptī etc., *ba* încă serbătorite și celebrate cu mult fast și pietate bisericéscă, cu procesiuni și altele.

Tóte acestea dovedesc, pe de o parte origina străveche și apostolică, precum am arătat a pomenirilor pentru cei adormiți, iar pe de alta, credința fermă a tuturilor creștinilor din toate bisericile și din toate timpurile, că rugăcuniile și milosteniile, ce se fac pentru cei adormiți, se recunosc ca folositoare și ușurătoare de suflet întru ertarea păcatelor și greșalelor lor. Ele mai dovedesc în acelaș timp credința cea tare întru nemurirea sufletului și existența unei vieți fiitoare, ce va fi după judecata de apoi, când drepti se vor bucura de fericirea eternă întru împărăția lui Dumnezeu.

C.

Aceste acte oficiale sînt relative la rechemarea Mitropolitului Grigorie
la scaunul s^{eu} după surgîin.

Logofeția trebilor Bisericești.
Anul 1833. Septemvr 1.
No. 1978.

Preasfinției Sale Părintelui Mitropolit Grigorie al Ungrovlahiei.

Băgările de samă pe care la venirea mea spre întălnirea Preasfinției Văstre la Căldărușani ați fost bine voit a mă însărcina ca să le supui la chibzuirea D-Sale de plin împuternicit și grăbit a i le da în cunoștință prin raportul meu dela 10 ale lui August.

Acum dar priimind dezlegare dela înalt Exelenția sa prin ofisul dela 22 August No. 120, nu lipsesc al face cunoscut Preasfinției Văstre alăturând tălmăcirea întocmai după acel original, care va sluji nădăjduesc drept încredințare cătră Preasfinția Văstră de osirdia cu care am îndeplinit și mă voiü sili întotă vremeș. a îndeplini cele mai încredințate însărcinări.

Marele Logofăt al Bisericeștilor treb. B. Știrbei.

Ofisü al plenipotentului presedent din 23 August, leat 1833 No. 120. responsător la raportul șăfului departamen-

tului Bisericesc, D-lui Logofăt Barbu Știrbei, cu No. 1877 August 16 leat 1833.

Luând înțelegere prin raportul dela 16 ale următoarei de urmarea D-tale prin întâlnirea la Căldărușani cu Preasfinția Sa Mitropolitul Grigorie, văd cu plăcere că sentimenturile Arhieriei Sale ce le arată înființat în scrisoarea Preasfinției Sale dela 15 August sînt potrivite cu duhul așezămînturilor ce sînt pentru viitorime o netăgăduită chizeșie de fericirea patriei sale..... este imprimată.....

Raportul D-lui Logofăt Barbu Știrbei, aflându-se șef al departamentului Bisericesc, din 16 August, leatul 1833. No. 1877 către Inalt Exelenția Sa Domnul deplin împuternicit presedent.

Potrivit poruncii Exelenției Vóstre am fost la Căldărușani la Mitropolitul Grigorie pe care lam găsit în cea mai mare tréptă de slăbicîune, dar din norocire afară de primejdie; am avut patru întâlniri cu Preasfinția Sa și mă grăbesc a da încunoștința Exelenției Vóstre rezultatul înțelegerilor ce am avut între noi. Resultatul cuprins în parte într'acéstă alăturată din parte-I arătare. Exelenția Vóstră vă cunoște dintr'acéstă alăturată din parte arătare. Exelenția Vóstră va cunoște dintr'acéstă mărturisirea cea adevărată, acésta mărturiilor sale și îndatorirea ce ia a sprijini Instituțiile cele nouë, pe care le privește ca o singură chezeșie a fericirei țarei.

La cea dă pé urmă întărire aũ chemat pe Arhimandritul Grigorie și pé starețul Mănăstirei duhovnicul sêu, după ce le-aũ făcut cunoscut pohtirea ce Exelenția Vóstră ați făcut când ați trecut pe la Buzeũ, precum și tótă băgarea de samă ce aũ făcut spre a se pătrunde de duhul Instituțiilor nouë, ca să'și lumineze cugetul sêu, după ce s'aũ vorbit asupra multor abuzuri de care era îngreunată țara și asupra folosurilor celor noui arânduele, care s'aũ în ireptat prin acestea, și însfârșit după ce le-aũ făcut cunoscut pri-

cina trimiterei mele, li aŭ citit arătarea ce face cătră Exelenția Vóstră și aŭ iscălit'o. Le aŭ mai făcut cunoscute niște observații asupra unor dispoziții ce privesc la pricinele Bisericești pe care mi le-aŭ recomandat pre mult a le supune Exelenției Vóstre și pentru care observații aŭ cerut de marturi pe amêndoi acei părinți.

Observațiile sînt acestea:

I-iù). Că nu este de cuviință a se supune la darea în bani dajnică Mitropolia și Episcopiile asemenea ca Mănăstirile, și a se îndatora a contribui la casele statului în folosul așezămînturilor de facere de bine, ci că Mitropoliile precum și Episcopiile să fie îndatorite fie care a ținea câte un seminar cu ale Sale cheltueli, îndatorire sfîntă și despre care nici una din trînselle nu se va putea apăra.

II-lea), Pentru cea ce se atinge de arenduirea moșiilor Monastirilor, Preasfinția Sa propune, că se va întocmi o adunare bisericéscă, alcătuită de orînduitul Mitropoliei, de patru vechili din partea sf. locuri Ierusalimului, Muntelui Sinai, Muntelui Atonului și Rumeli, pe lângă cari va fi și un imputernicit din partea Domnului și înaintea acestei adunări tóte arênzile moșiilor monăstirești se vor arêndui și cu acest chip se va putea cunoște cele adevărate venituri ale fieș căria mănăstiri, fără ase face saŭ ase priimi ve un alt act saŭ tocmeală spre paguba lor, și tot odată înteresurile fieșcăria sfint loc mai sus pomenit se va înfățișa după cuviință și se va apăra de orînduitul seŭ.

Asupra hirotoniilor de preoți și de diaconi aŭ găsit de cuviință a se amesteca logofătul ca se judece despre destoinicia omului ș'aŭ sfârșit observațiile, aducênd spre pildă principul, că cele ce Dumneđeŭ aŭ despărțit ómenii nu vor putea împreuna și că nu trebuie cine va să pășască peste hotarul despărțitor între civil și Bisericesc.

După săvirșirea acestei vorbiri m'aŭ rugat asupune Exelenției Vóstre niște reclamații ce aŭ primit pentru îndato-

ririle puse asupra țărilor ca se dea patru ómení la sutá proprietarilor de moșí unde locuiesc.

Dar însfríit cât pentru acéstá priciná necunoscându-se în drept și cádere a judeca asupra dreptátei aceștia reclamații, aú socotit numai a'și îndeplini o faptá a cugetului cu a o face cunoscutá Exelenției Vóstre.

Acesta este rezultatul slujbei cu care Exelenția Vóstrá ați bine-voit a mă însércina. Și acestea sint observațiile din partea Mitropolitului Grigorie, pe care m'am silit ale asterne aici, din cuvint în cuvint.

Ofisú al plenipotentului Președinte din 22 August, leat 1833. No. 1890 către Preasfinția Sa Párintele Mitropolitul.

Trecând pela Buzéu am chemat bágarea de samá a Preasfinției Vóstre asupra lucrurilor Organicescului Regulament, care primindu-se de cátrá obșteștele adunări ale țarei și dobândind tótá unirea a Impărăteștei Curți s'aú făcut lege temeinicá, care de acum înainte o cármuește Prințipatul. Fórte m'am bucurat priimind acum prin comunicarea Vóstrá dela 15 a acestei luni încredințarea înduplecárei Vóstre asupra acestor așezáménturi, ca numai el póte deacum înainte a face fericirea acestei țări.

Cu neingáduélá așteptam să primesc acéstá încredințare, ce din poftá mare ce aveam a vé aduce cu un ceas mái înainte la turma Vóstrá. Dar cu cât ați zábovit spre a lumina cugetul vostru, cu atât mái adevárat se vede înduplecarea Vóstrá și ca o chizeșie adeváratelor vóstre silinți a le pázi întru tót'alor curățanie și a lucra împreună spre desvoltarea lor.

Má silesc întocmáí după cugetările Impărăteștei Curți a Vé chema iaráși la Arhiepăstorescul Vóstru scaun.

Cu mái mare bucurie o fac astá-đi acéstá, gásind de cuviincióasă vreme đina încoronației împărăteștei sale mării de a Vé așeza țaráși și a Vé aduce la íubita Vóstrá turmá.

D-lui Logofătul Știrbei MI au încunoștințat băgările de samă ce Preasfinția Văstră l'ați însărcinat a mi le pune supt vedere, pentru niște lucrări ce privesc asupra pricinilor Bisericești.

Mă silesc a Vă încredința că se vor lua în samă și că prin ajutorul cunoștințelor Văstre li se vor aduce îndreptările ce se vor cunoște vrednice și întocmai după adevăratele folosuri și cinstei Bisericești.

Priimiți încredințarea ce deosebite ipolips ce am asupra Preasfinției Văstre.

C. E

S f a t u r i .

Ale pururea pomenitului Domn Ioan Necolaî Alexandru Voevod, care s'au dat fiului lui, Domnului Domn Ioan Cantacuzin Neculaî Voevod în Domnia lui, în anul mântuirii 1725.

- 1). Frica lui Dumnezeu s'o cunoști de temeiū fericirei.
- 2). Fără ajutorul Dumnezeesc tôte sînt zadarnice.
- 3). Dreptatea este virtutea cea mai apropiată Domnitorilor.
- 4). Mânia este cea mai funestă, blândeța are vigóre.
- 5). Bărbăția și mărinimia inimei este un mare dar alui Dumneđeū.
- 6). Prudența este o podóbă excepțională.
- 7). Violență și tiraniă fie dela Domnitor, fie dela cei răi din jurul seū, fie în afaceri de bani, fie pentru proprietăți, mai ales pentru plata plăcerei rușinosă, să nu se întâmples, căci are urmări dureróse. Sînt miî de exemple în Istoriî.
- 8). În inimă umilință, pentru că toți sîntem pămînt înaintea lui Dumnezeu și cenușă. În față impozant, cuvinte puține și favorabile, fără schimbări din ochi și figură, fără

mişcări din piclóre, ordinele cu demnitatea egemonică, însă fără vuet, fără zgomot.

9). Conservarea demnităţii este necesară. Supunerea din parte la Împărăţie şi la sfaturile părinteşti, mai ales şi preste tóte la poruncile Marelui Dumnezeu; deasemenea este necesară şi din partea supuşilor către Domn; fără supunere tóte sînt mórte; dar trebuie să porunceşti, după putinţă, ca să ți se supună.

10). Să nu promiţi, dar dacă ai făgăduit să nu-ți calci făgăduința, să nu-ți reneği cuventul ce l'ai dat în nici un chip, de și l'ai făgăduit fără jurământ.

11). Să nu te împrumuți fără socotélă, nici cu procente prea mari, când de nevoe te vei imprumuta, fie dela creștinî, fie dela alte neamuri, să ai hotărîrea de a le plăti de plin; alt-fel dacă vei deține dreptul strein, păcătuești de mórte, și dacă te vei spovedi n'ai ertare, dacă nu vei întórce dreptul strein.

12). Ia aminte, fii atent să nu fii cheltuitor, ci econom, nu ripitor, ci măsurat, după plapoma ta întindeți piclórele tale.

13). Mărețiile deșarte, vesmintele multe, trășurile multe, caii mulți, palatele să lipsescă. Darurile nemăsurate, presentele de prisos, fie la streinî, fie la casnici aduc nume rău, sînt nesuferite celor locali și duc pe toți supuși la neliniște. Dacă a greșit părintele tēu în această parte, să-ți fie ție suferințele lui învățaturî. (τὰ παθήματα μαθήματα).

14). Ia aminte să te privești de edeficii mari, până când ești Domn ai palate, când vei fi în Constantinopol să-ți fie de ajuns casă părintescă. Dacă vei clădi cu împrumuturi, multe rele vei suferi și sufletești și trupești. Fii atent.

15). Să te ferești de învățaturî, să mergi pe calea bătuță. Să nu-ți strici numele tău cu sfaturi viclene, să nu puî dări nou, să nu introduci obiceiuri noi, pentru că vei câștiga nume rău, cea ce să nu se întâmple.

16). Să ai rugăciuni ascunse, adese taînice, chiamă ajutorul Dumnezeesc. Privighiază, celui ce privighiază îi vin cu prisosință. Fii treaz. Sfătuește-te, învață, intrăbă. Să ai prin o cercetare neîntrerupta știință și situația lucrurilor și a persoanelor, a boerilor, prietinelor și vrăjmașilor și a celor neutri. Să știi și calitățile acelorora cu cari ai să guvernezi, mai ales a Domnilor, boerilor, a boerilor localnici și a megieșilor. Să cunoști istoriile, să cunoști cestiunile prezente mai ales, cu toate împrejurările lor. Gândește-te și la viitor. De la cei expermențați cearcă să înveți cea ce ai cunoscut ș'ați făcut și ce cunosc. Ia aminte la consilierii tăi, fii atent să nu fie avari, înșălători, lingușători, trândavi, ignoranți, iubitori de câștig, nesățui de câștig, mândri, mincinoși. Să cunoști lipsurile boerilor locali, păzește-te însă, trecele cu vederea pentru liniște, iar acelor casnici nu le suferi. Nu da altuia gloria ta, nu le da curaj în față, ca să nu disprețuască tinerețea ta. Jură I pe numele lui Dumnezeu, să fie iubitori de adevăr, îngrijitori de cele de trebuință. Prietenii ai adevărului, neadormiți, ne corupți prin daruri, supuși și să se mulțămescă cu puțin. Să ai un spion iubitor de adevăr peste ei și-i ține în frâu, pentru că mulți Domnitori s'ați perdut prin neorânduiele familiarilor lor. Să zgudue pământul când sluga Domnește. Nu este bine să fie mulți Domni, ci un domnitor să fie. Pățile altora să-ți fie învățături. Secretele Domniei unul, doi sau trei să le știe, cei mai siguri credincioși și nu toate. Cele de nevoie numai tu să le știi, și scrie tu singur.

17). Să cunoști districtele, puterea lor, la oră ce timp cu care părți se megieșesc, și care boeri și mazili locuiesc în fie-care district.

18). Fii atent la datoriile de supunere ale împărăției.

19). Cele către Hanul, ce-i de trebuință.

20). Cele relative la Leși-Poloni.

21). Cele relative la Germani.

- 22). Catalog curat de venituri.
- 23) Fregate (cuvînt turcesc —ada ajutor la nevoeși și com-pătîmire pentru neputința locului).
- 24). Marinimie, cînd nu merg lucrurile după voia ta.
- 25). Divanuri adese.
- 26). Ospete puține.
- 27). Preumblări puține.
- 28). Nu petreceri.
- 29). Nu beții.
- 30). Vinători puține și nu în locuri depărtate.
- 31). Petrecerile să-ți fie serviciile și executarea porunci-lor împărătești. Cercetează veniturile și cheltuelile. Con-ver-sațiile cu judecată. Cestiunile necesare ținlice să le faci cu boerii locali și familiari.
- 32). Cetirea Epistolilor.
- 33). Recepția musaferilor.
- 34). Răspuns asupra afacerilor.
- 35). Să pădești ordine între servițiile tale, să nu ames-teci una cu alta.
- 36). Să le împarți fie căruia după oficiul lor.
- 37). Inșă să nu te arăți neveghețor, ci să cercetezi dacă s'aũ terminat
- 38). Să spui boerilor să-ți dea știință. dacă sunt desor-donați casnicii tăi și să-i ai la mare zapti (adică să-i stâl-cescă 'nbătae).
- 39). Să ai puțină terapî, adică ómeni din *Σεράπεια*—loca-litate pe Bosfor, puțină fanarioți.
- 40). Ceea ce faci să faci să te iubească localnicii.
- 41). Să nu cređi ușor acuzările țaranilor asupra boerilor, și de altă parte să nu lași să se nedreptățescă țaranii. Mě-sura medie este cea mai bună.
- 42). Să nu dai ușor privilegii, și prerogative și scrisori de ertare—asidosia—pentru că prin acestea se împuținază veniturile.

43). Ia aminte să nu se sigileze scrisorile la visterie și la camară, dacă nu știți ce cuprind.

44). Să nu dai o scrisoare (decret) și apoi s'o anerisești, că ți se micșorează cinstea ta, și scrisorile tale ți se disprețuesc.

45). Cuventul tău cuvent. Și hotărîrea ta hotărîre.

46). Domnitorii tineri dacă greșesc și puțin, își fac nume rău și-și înjosesc tinereța lor.

Sfârșit și lui Dumnezeu laudă.

Tradus în românește, din grecește, de pe manuscriptul No. 40 al Bibliotecii Facultății de Teologie din București.

C. E.

Pentru Istoria literaturii Bisericești.

Inainte cuvîntare.

«Epitafion sau punere în mormînt a Domnului Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Christos, care acum s'a alcătuit după calupurile Grecești, în tocmai în numărul silavelor măsurându-se; adică pripealele stărei întâiu trei-deci și cinci de silave, iar a două stare trei-deci și opt, iar a treia nouă-spre-dece silave.

Așezător fiind eu cel mai mic între psalți, dreptul pravoslavnic Ioniță Pralea, îndemnat fiind prin osirdia și silința sfinției sale părintelui Arhimandritului chir Sofronie din sf. Monastire Slatina, care întru aceeaș Monastire sau și alcătuit.

Insă știută fie și acesta, că ori și cine va vrea al scrie trebuie să se nevoiască, ca întocmai și asemenea să urmeze cu scrisoarea după cuprinderea izvodului. Pentru că sintaxis iese foarte, foarte ciucit, și cuvintele sînt prefăcute și schimbate pe la locarea, pentru ca să vie la cîntare, precum și cele grecești; căci intralt fel nici de cum nu vin și nici pôte

fi cuviincioasă cântare. Iar noimele (senzui) pre cât am putut m'am silit cu osirdie ale păzi. Dar de va schimba înadins ve un scriitor cuvintele, saũ vre-o siavá măcar și nu va pune prasodiile saũ damgatele acestea — saũ cuvintele cele împreunate (precum unil obicînuesc a face socotinduse că tocmesc), apoi singur va fi simșitor acestei alcătuirii. Căci și în cel grecesc unele din pripéle nu tocma sînt bine încheate, pôte fi că s'aũ schimbat cu tipariũ saũ înadins saũ cu greșalá, pentru că cel din multă rivná, spre dragostea lui Dumneđeũ de demult l'aũ alcătuit, știũ. Inșá (sic?) că nu aũ suferit cât de pușină ne întocmir; pentru acésta rog pe partea duhovnicéscă și politicéscă, mari și micl cu dragoste o primiiși și pre mine dela rugăcluni să nu mă părăsiși.

1810. Avgust 10.

Urmézá apoi Prohodul Mântuitorului tot, tradus de Pralea, dar pe limba lui și pe măsura piclórelor textului Grecesc, sacrificând dulceața limbii Române, ba pe alocurea și sensul cuvintelor, introducënd și formând noi cuvinte.

Inainte cuvîntare.

Epitafion saũ punerea în mormînt, la Adormirea Maicei Domnului, după asemănarea celui din Sâmbăta cea Mare, facerea lui Emanuil Marelui ritor, din anii 1626. Scrisu-s'aũ în limba grecească în sfînta cetate a Ierusalimului de pomenitul Ghermano ieromonahul, și s'aũ trimis sfîntei mănăstirii Putnei, metaniei sale. Iar Moldovenește s'aũ talmăcit în sf. Monastirea Neamșului de obștescul frate Constantin Cuza. După acea s'aũ alcătuit după calupurile Grecești în tocmai în numărul sillavelor, măsurându-se adică: pripélele stărei întăiũ trei-deci și cinci de sillave, iar a doua stare trei-deci și șapte, iar a treia nouě-spre dece sillave. Așă-zetor fiind eu cel mai mic între psalți, drept pravoslav-

nic Ioniță Pralea., urmază cuvînt cu cuvînt ca și mai sus....).

1810 Septemv.

Stihurile sînt tot «Fericiți cei fără prihană etc., ca și la Prohodul Mântuitorului, textul stihurilor tot de aceeași mărime și cantitate ritmică, și cuprinde tot trei stări. Dați aici un exemplu de limba lui stălcită și schilodită, după cum a scris Pralea. (Din Evlogitare).

«Isvorînd mir mormîntul tău cucónă fecłórá, arătasu-s'aú izvor vindecarei; ca sicriú de miruri te ai arătat *cinstită, isvorînd la credincioși nesfîrșit, cele de mir suflătoare mari daruri*».

După acestea urmază a serie de heruvice în Grecește, după psaltichia veche prefăcută în parte; Apoi alte cîntări, cîntări grecește, când românește și în fine are și o cîntare pe Moldovenește: Τριδικὰ Μολδοβάνικα—Triadicale pe moldovenește. «Cuvine-se cu adevărat, și termină cu «Canonul Floriilor făcut pe glasul cel românesc: «Arătat-u-s'aú ale adîncului isvóre...».

Acest manuscris este scris de însuși Pralea Ioniță, care a întreprins și a verificat tótă Psaltirea, după modul său de poezie, avînd de exemplu pe cea grecescă, cu variatele ei picîore. Manuscrisul este proprietatea Academiei și pörtă No 576.

C. E.

Angariile asupra preoților pe timpul ocupației rusești.

Poruncă pentru poclonul praznicului la care s'aú adăugat și talerî 2.60, din Zahareauă ce aú dat preoții din Olt.

Cucernice Protopópe, Chir Popo Nedelcule al plășii Topologului et sud Argeș și molitfelor vóstre preoților i diacónilor dintr'acéstă plasă blagoslovenie. Vreme fiind a se scóte

poclonul praznicului sf. Episcopii cel obicnuit, poruncim a se implini dela fieş-care preot şi diacon cu cislă pol-taleri cinci şi două Costande. Cătră acésta vè facem ştire că la judeţul Oltului fiind luminată porunca Domnescă ca să intre şi preoţii şi diaconii împreună cu satele la zăhăreaua primăverei trecute, de grâu şi de orz şi neavënd bucate ca să dea, aũ implinit cu bani de s'aũ cumpărat din alte părţi şi aũ ajuns de nume pol taleri opt şi jumătate, care este implinit cu cislă. La care zaharea molitfa vóstră cei din Argeş nu v'aţi supărat. Drept acea ca să se mai uşureze óreşce cei dela sud Olt, i-am scăzut acum din poclon taleri doi şi jumătate şi-i încărcăm asupra molitfelor vóstre, care alăturându-se pe lângă taleri cinci ai poclonului, fac şapte şi jumătate, la care să nu bănuţi molitfa vóstră, ci să-i implineşti fără cárteală, căci acia mai aũ şi alte supărări, care molitfa vóstră nu le aveţi. Dar veţi dice că v'aţi supărat şi molitfa vóstră cu scóterea podinilor din pădure, însă acésta este o bagatelă, cătră cele ce tot-d'auna pătinesc cei din sud Olt despre vecinătatea Dunărei. Aşa dar cućernice protopópe făcënd pe fieşte carele să înţalégă plicina acestuĩ adaus pentru ce laste, iară să nu socotéscă într'alt chip, şi făcënd cislă după dreptate să faci şi plinire şi să-i trimiţi la Logofătul Gavriil la Episcopie, să dai straşnice porunci zapciilor preoţeşti a nu face vre-o încărcătură, că se va pedepsi. Acésta şi fiţi blagosloviţi.

806. Iulie 18.

Iosif cu mila boj. Episcop Argeş.

Fiind că plaúl Lovistei i plaúl Arefului sud Argeş cu tóte că până acuma se afla sub purtarea de grijă a protopopiei de plasa Argeşului de sus, însă fiind departe şi cu satele risipite nu se putea căuta cu lesnire trebile bisericesti cele de trebuinţă unuĩ protopop, după cum se cuvine, şi noi avënd îndatorire a îngriji pentru unele ca acestea,

am socotit cu cale de a mai face o protopopie într'aceste două plațuri, care să fie cu înlesnire pentru toate cel ce sînt îngrijate unui protopop, și așa am orînduit protopop asupra acestor două plațuri pe cucernicul între preoți protopop, carele după ce mai întăia pre sine să va face chip și pildă cu viețuirea cea după plăcerea lui Dumnezeu și cu podoba faptelor bune, cari sînt cuviincioase unul protopop, să aibă apoi a purta grija pentru toate câte sînt întru buna credință și să îngrijască pururea pentru orînduiala bisericilor a se păzi cu slujbele neconținute și după învățătura tipicelor, a nu se face sminteală întru cevaș. Preoții i Diaconii să-I cerceteze de știu orînduială bisericescă după cum se cade, și unde va cunoște nedestoinicie să dea învățătură și se îndrepteze. Pe duhovnici să-I cerceteze de știu să ispoveduească după canónele bisericesti, și unde va cunoște vre-o greșală, iarăș se îndrepteze. Să cerceteze Bisericile de se păzesc cu curăție în lăuntru și pe afară și de sînt îndestulate cu cărțile cele trebuincioase i alte odóre și unde va fi lipsă să dea nizamul cel cuviincios. Pentru sfînta precistanie să vadă de se păstrează de preoți după cum se cade, cum și pentru sfântul mir de cel mare de se află pe'la toate Bisericile pentru trebuința sf. Botez, din care să miruească numai pe copii la botez, iar pe norod la vreme când să dă anafora să-l miruască cu unt de lemn din candelă. Pentru sf. botez să cerceteze de urmează preoții cu trei afundări, după învățătura tipicului ce ȧste la Molitfelnic și după cum în multe rënduri am poruncit. Iar de să vor dovedi vre unii din preoți, că nu urmează cu afundare, ci cu turnare, pe unii ca aceștia să ni-I arate ca să-I pedepsim, și pe la toate Bisericile să fie Colimvitre mari ca să se afunde copilul de tot la botez, să nu rămte cea mai puțină parte fără afundare, și de nu se va putea de aramă, fie și putinele de dóge uscate, de stejar, numai să fie legate bine cu cercuri de fier ca să nu curgă. Să

povățuească pe preoți a se păzi de beții și de alte fapte necuviințose, și care dintrâșii nu va asculta să ni-l arăte ca să-l pedepsim. Asemenea se învețe și pe ceilalți creștini a se păzi de tot felul de păcate și să se ispovească în toate posturile, și cei vrednici să se împărtășască cu sfintele taine după voia ce vor lua dela duhovnic. Iar de nu se va putea în toate posturile, iar în postul Crăciunului și al Paștelui să nu rămâe. Pentru cei ce țin posadnice în casă să-i sfătuească să se părăsască de acea faptă, iar cari nu vor asculta, să ni-l arăte la noi, cași noi să facem arătare la stăpânire spre a li se face politicăscă pedeapsă. A patra cununie, care nu este întru nici un chip, să nu îngăduască a se face. Pentru fermecători și fermecătoare și descântătoare unde se va dovedi, să dea sfătuire a se părăsi, iar nepărăsindu-se, pe unele ipochimene ca acelea să dea poruncă preoților a nu se primi în Biserică nici ei nici prinosele lor, nici anaforă să le dea, nici în casa lor preotul să nu meargă. Acestea și altele câte sînt cu cuviință să le cerceteze și să le îndrepteze, iar unde nu se va pricepe să ceară învățătură or dela noi sau dela orânduții noștri ce-i avem la Episcopie. Și pentru unele principii de judecăți bisericești, ce are acerceta să ia acea dicheomă ce se cuprinde îndeosebite ponturi ce i s'au dat la mână. Deci poruncim molitfelor vostre preoților și diaconilor să daț cucernicului protopop totă cinstea și ascultarea la cele ce vă va porunci, căci ori carele se va arăta cu nesupunere, de cercetare nu va scăpa. Acésta scriem.

Acéstă protopopie mai mult după rugăciunța și cerirea preoților din plațul Loviștei s'au pus în lucrare. Dar fiind prea puținii numai plațul Loviștei s'au alăturat și plațul Aretului.

1807. Ghenar. 1-ii.

*Data morții Mitrp. Grigorie și alegerea
Mitrp. Cozma*

La 18 ale trecutei Septemvrie, în ziua sf. Evmenie Gordinul făcătorul de minuni, Sâmbătă la 10 ceasuri din zi s'au săvârșit întru fericire repaosatul Mitropolit Grigorie, pe care Domnul Dumnezeu să-l odihnescă în sinurile lui Avram, Isac și Iacov; iar după reposarea sa la 26 tot ale acelei luni, Duminică fiind, în ziua sf. Ioan Bogloslov, sf. Duh a cugetat în inima prea Înălțatului și Dreptului Domnul nostru, Neculaî Petru Mavroghene Voevod și a făcut cirac al Măriei Sale pe preasfinția sa Părintele Episcopul Buzelui Mitropolit Ungrovlahiei Chiriu, Chir Cozma, și la 10 ale lui Octomvrie sosind și Ecdodis dela Preasfințitul și a toței lumi Patriarhul Țarigradului, Chiriu Chir Procopie, în Divanul Domnesc a înhiresit'o Măria Sa Preasfinției Sale Părintelui Mitropolitului, și așa s'au făcut tot într'acea zi, obicinuita țeremonie și alaiu până la sfânta Mitropolie, unde făcându-se și psifurile, după porunca Patriarhului, s'au făcut și cea după orînduială bisericésca țeremonie. 1787.

(L. S. D.)

Proceț v. logofăt.

Averea Mitropoliei din București la 1802.

Evangheliile cele legate cu argint (din sf. Mitropolie București 1802).

1). Tetravanghel rusesc ferecat cu argint, suflat cu aur, într'o față 4 Evangheliști a Domnului Christos pe smald, cu petre peste tot albe micî, roșil, verđi și albe mari, pe cealaltă față în mijloc rēstignirea, în patru colțuri patimile Domnului Christos. Lipsa pe alocurea din pietre.

2) Evanghelie rĂzoritĂ GrecĂscĂ ŝi RomĂnescĂ, ferecatĂ peste tot cu argint, suflatĂ cu aur. P'o faĂĂ praznicile Domnului Christos, in mijloc Invierea, iar pe cealaltĂ in mijloc rĂstignirea ŝi patimile Domnului Christos, fĂcutĂ de un Apostol vornic despre DĂmna.

3). Evanghelie GrecĂscĂ imbrĂcatĂ cu catifea,roŝie ŝi legatĂ cu argint calcĂnit peste tot, in mijloc ŝi pela colĂuri pe amĂndouĂ pĂrĂile, ot reposatul Domn Mavroghene.

4). Evanghelier umĂnescĂ fericatĂ peste tot cu argint, pe o faĂĂ 4 Evangheliŝti i Domnul Christos in mijloc in scaun, iar pe cealaltĂ faĂĂ 12 proroci in ramuri eŝite din Iesei, Maica Precista in mijloc, iar deasupra Domnul Savaoth, i pogĂrtirea Duhului sfĂnt, dela reposatul proin Mitropolit Filaret, care s'aĂ dat PĂrintelui Episcop Argeŝ, chir Iosif.

5). Evanghelie rumĂnescĂ, imbrĂcatĂ cu catifea roŝie, legatĂ cu argint, inŝĂ la o faĂĂ invierea ŝi 4 Evangheliŝti in colĂuri, iar intr'altĂ faĂĂ in mijloc rĂstignirea ŝi in patru colĂuri cĂte un nastur de argint.

6). Evanghelie SirbeascĂ, ferecatĂ peste tot cu argint, poleitĂ cu aur, lucratĂ cu smald verde.

7). Evanghelie SirbeascĂ imbrĂcatĂ cu saftian negru, legatĂ pe alocurea cu argint, inŝĂ pe o faĂĂ in mijloc rĂstignirea, in colĂi Evangheliŝtiil cu 4 steliŝore sadea, iarĂ in cealaltĂ faĂĂ in mijloc Malca Precista, prin colĂuri cĂte un nastur i cu patru steliŝore.

8). Evanghelie SirbĂscĂ imbrĂcatĂ cu catifea neagrĂ, legatĂ cu argint, inŝĂ pe o faĂĂ patru Evangheliŝti in colĂuri, in mijloc rĂstignirea cu sĂbar dela un evanghelist pĂnĂ la altul pe margine; iar in cealaltĂ faĂĂ in mijloc invierea, ŝi prin colĂuri ipor, asemenea la cĂlcĂiĂ cu 4 legĂturi de argint ot VlĂdica Ŝtefan.

9) Evanghelie SirbeascĂ scrisĂ cu mĂna imbrĂcatĂ cu catifea roŝie ŝi cu argint fericatĂ, suflatĂ cu aur, de oparte

răstignirea Domnului i 4 Evangheliști prin colțuri; iar de cealaltă parte Sf. Nicolai și patru Heruvimi prin colțuri ot Radu Vodă, o chiotore întrégă, altă jumătate.

10). Evanghelie Sirbescă scrisă cu mâna, îmbrăcată cu catifea roșie, căptușită cu argint i suflată cu aur, de oparte învierea Domnului i 4 Evangheliști, de altă parte sf. Nicolae i Herovimi prin colțuri, ot Luca Mitropolit.

1). Mitra de aur din Metropolie, nu se știe de cine-i dăruită.

2). Mitra țesută de fir galben cu crucea pe dânsa cusută în manga sîrmă, cu mărgăritare multe i petre verđi și roșii cu 5 chipuri cusute în manga, în lăutru tichia de catifea roșie, crucea-i de argint cu topazuri, ot Constantin Vodă Brâncoveanu.

3). Mitră de seraschiv alb cu flori.... ot Vlădica Grigorie.

4). Potcapii de catifea neagră.

Cârjele.

1). Cârja de cristal roșie cu măciucele vinete, legate cu argint, suflate cu aur, coróna lucrată în smarald verde, stricată fiind s'aũ dres.

2). Cârjă de argint suflată cu aur cu 3 măciuci la corónă doué flori de pietre verđi i roși cu 4 mărgeanuri la ochii șarpelor, făcută ot răpos. Vlădica Antim, care acum s'aũ suflat peste tot cu aur.

3). Cârja de argint sadea cu măciucele i coróna nesuflate cu aur, făcută de reposat. Mitropolit Cozma.

4). Cârja de fildeș, la corónă legată cu argint, câte-va pietre roșii i albastre ot Constantin Brâncoveanu.

5). 2 Cârje de sedefuri cu bagale, corónele de fildeș, însă la una sadea, iar la alta săpată Maica Precista și Sf. Nicolai.

6). Cârjă de sedefuri cu ținte de argint, căpătâul fildeș alb, căptușită cu argint cu trei pietre verzi și o piatră sticlă, ot Vlădica Sardion.

7. O cârjă de abanos cu măciucele și coróna de argint ot Mitrop. Cozma.

8). Cârja de argint suflată cu aur lucrată cu smarald, măciucele, coróna asemenea—fórte veche.

9). Cârja de sedef cu bagale cu măciucele și coróna de argint suflat cu aur, ot'reposat. Mitrop. Grigorie.

10). Cârja de fildeș alb săpată, hărăzită de reposatul banu Grigorie Brâncoveanu la 1822.

11). Cârja de abanos sadea, a Patriarhului Dionisie, în toc de piele.

C. E.

RAPORTUL ÎNTRE TEOLOGIE ȘI METAFISICĂ.

Metafisica—sufletul orî-cărei adevărate Filosofii—a avut o sôrtă fôrte schimbătore în Istoria Filosofiei. De la Aristoteles, de cînd fu tratată ca o ramură specială a Filosofiei și pînă la mult cunoscutul apostol al Filosofiei inconscientului, pesimistul Eduard von Hartmann, reputat așî ca cel mai bun metafisician, Metafisica a fost expusă mai mult de cît orî-ce altă ramură a sciinții omenesci gustului filosofilor și filosofaștrilor, capriciului schimbător al timpurilor și al modei, care mai mult saũ mai puțin domnesce și în lumea cugetătorilor, ca în lumea sexului slab și a celor slabi din sexul tare. Ea a fost odată ridicată pe tronul de purpură și aur, îmbrăcată în porfiră și bison și sêrbătorită ca regină a sciinților, cinstită de tôte buzele, predicată de pe tôte catedrele de Filosofie, altă dată a fost detronată, necinstită, exilată în imperiul uitării, încărcată de disprețul a generațiunii întregi, rănită de sarcasmul și ironia mișcătore a quasicugetătorilor. Astă-đi onorată, cântată și anturată ca o regină, mâine uitată, părăsită și repudiată ca o matronă cădută, plângend cu lacrimi amare și cuvinte eloquente, ca Hecuba, mărirea ei de altă dată. Între acești doi poli s'a desfășurat viața Metafisicii. Fôrte potrivit s'ar putea đice și despre ea ceia ce Lotze đicea despre Filosofie

în general: „*Ea e o mamă greă bolnavă din cauza ingraturii copiilor ei*“. Și ceia ce Lotze dicea cu mult drept acum câte-va decenii în urmă, putem dice—relativ de Metafiscă—cu mai mult drept astă-ți, pentru că ne aflăm tocmai într'un timp când ea străbate din nou o epocă critică.

Nemuritorul întemeietor al Criticismului filosofic, autorul celebru al Criticilor celor două rațiuni, înțeleptul din Königsberg, *Kant* e acel, care—după interpretarea unora din epigonii săi—a căutat să dea lovitura de grație acestei regine aci tronânde aci detronate, s'o scape printr'o mörte silită de chinurile unei vieți atât de bogate în alternațiuni. Ceia ce însă a distrus «*critica rațiunii pure*», înțeleptul din Königsberg, devenit din ți în ți mai înțelept prin studiu neîntrerupt și reflexiune, a căutat să repare prin «*critica rațiunii practice*», prin «*prolegomenele la Metafiscă*» și mai ales prin «*cursurile sale de Metafiscă*», fără ca să-l fi fost dat a așterne el însuși pe hârtie în totă extensiunea cerută de subiect și cu măestria-i proprie cugătările sale asupra însemnatelor probleme metafisice și a desvirși ast-fel opera începută cu acțiunea de dărimare a edificiului învechit al Dogmatismului filosofic și nivelarea terenului, acțiune întreprinsă de «*critica rațiunii pure*». Cu *Hegel* atinse Metafiscă încă odată Zenitul, pentru ca steaua ei să apună din nou și pentru mai multă vreme. *Fechner*, *Lotze*, *Schopenhauer* și în fine *Eduard von Hartmann*, au căutat s'o așeze din nou pe tronul de regină, dar fără succes, pentru că fiicele ei 'i dispută acum nu numai locul, ci și dreptul la viață. În prezent, și încă de mult, nu mai e vorba de locul ce i se cuvine Metafiscii în republica științei, ci dacă trebuie să i se acorde dreptul de încetățenire sau nu, fie că va ajunge vre odată să ocupe și în această republică fotoliul de președinte, sau că va rămâne pentru tot-deuna la rolul de simplu cetățean. Disputa se urmază încă din naintea ușii și pe când Metafiscă perorază pe afară susținându și drepturile, din năuntru se aud accentele vocilor ascuțite ale Psihologiei, doritoare de independență absolută față de Filosofie, și a juvenilei Teorii a cunoștinții, care nu pot cădea la înțelegere asupra părților ce trebuie să ia fie-care din domeniul confiscat al Metafiscii. Proce-

sul e încă pendinte și tribunalul științei nu va putea pronunța sentința în defavorul bătrânei Metafizicii, fără să se expună la neplăcerea de a reveni asupra sentinței.

Ar fi a ne amesteca într'o discuțiune curat filosofică și a merge prea departe, dacă am voi să expunem aci motivele pentru care considerăm greșit din temelie punctul de vedere al acelor care cred a avea de parte-le pe Kant în compania lor contra Metafizicii. Aceștia se întemeiază numai pe partea negativă sau distructivă a Filosofiei Kantiene, pe «Critica rațiunii pure» și lasă neluat în seamă tocmai cea ce e mai însemnat în Filosofia lui Kant, partea constructivă, vederile lui metafisice. Ei uită, că critica e în mâna lui Kant numai vinturătorea, care separă bobul curat al adevărurilor metafisice de pleava și gunotul superstițiunii și al minții, care purcede la examenul chestiunilor de Metafizică fără a fi trecut prin școala criticii și că acolo unde grandiosul sistem al criticii sale nu-i ajută la edificarea Metafizicii, sau 'i stă în cale, Kant 'l trece cu vederea, 'i negă paternitatea. Ori de câte ori se ivesce vre un conflict între Kant metafisicianul și Kant criticul, cel dintâi triumfă asupra celui de al doilea, pentru că critica e numai mijloc, iar metafisica scop în Filosofia sa Pentru adevierea acestei afirmațiuni, cred că e mai convingător de cât duzine de citațiuni numai referirea la două autorități în materie filosofică, actualii *Max Heinze* profesor de Filosofie la Universitatea din Leipzig în prelegerile sale și *Friedrich Paulsen* la cea din Berlin, în cursurile academice și operele sale asupra lui Kant.

Vom aminti asemeni numai în câte-va cuvinte raportul dintre Metafizică și Filosofie, pentru a trece la raportul dintre ea și Teologie și însemnătatea ei pentru acesta din urmă.

O despărțire totală între Metafizică și Filosofie, al cărei rezultat final să fie înlăturarea Metafizicii din domeniul Filosofiei, este imposibilă. Sforțările anumitor discipline filosofice, cari tind la acest rezultat, sunt pe de o parte infructuoase, iar pe de alta dăunătoare pentru ele însăși. Dacă problema capitală a Filosofiei este de a construi o vedere generală a totului, basată pe cunoștința științifică, și dacă cunoșterea ființelor lucrurilor în sine—*ultima ratio rerum*—

e o condițiune indispensabilă pentru rezolvirea acestei probleme, atunci știința filosofică în general nu se va putea dispensa nici odată de serviciile Metafizicii ca disciplina speculativă (dar cu basă și punct de plecare empirice) a ultimelor cauze ale lucrurilor. A evita necesitatea acestui împrumut la Metafizică, reducând Filosofia numai la Teoria critică a cunoscinței, la Psihologia empirică și experimentală, la Logică etc. ar fi a rupe aripile speculațiunii filosofice, lăsându Filosofia să se târască în țărîna unui pămînt străin, al științei propriu-dis experimentale, fără ca cu toate acestea necesitatea metafizică simțită în sufletul omenesc să fie satisfăcută sau nimicită, ci simplu ignorată. În acest caz Filosofia însăși 'și ar ridica cu propriile-î mîni dreptul la existență, s'ar sinucide, abătându-se de la ținta finală impusă ei: de a construi un templu spiritual cu material adunat din toate cunoscințele și aspirațiunile spiritului omenesc; s'ar dizolva și discompune în folosul celorlalte științe.

Tot așa de puțin norocoșe, ca Filosofia în general, ar fi fără ajutorul Metafizicii și singuritele discipline filosofice, cari dispută locul și dreptul la viață al Metafizicii.

O Teorie a cunoscinței ca disciplină de sine stătătoare, liberă de orîce speculațiunii metafisice asupra cunoscinței, întinderii și limitelor ei, numai cu ajutorul datelor pozitive, nu 'și pôte avea ființa, pentru că mai întăi cunoscința nu e ceva material, cari să se pôte măsura cu: litrul, metru, cantarul, caloria, etc. ci e ceva imaterial, abstract; al doilea pentru că orîce afirmațiune în Teoria cunoscinței se baséză deja pe ipoteze metafisice, de la cari 'și la punctul de plecare, ca: despre natura lucrurilor, consciința psihologică și raportul ei cu lucrurile, etc. Fără ipoteze metafisice Teoria cunoscinței, ridice ea orîcâte pretențiunii va voi la predicatul de «*critică*» și «*positivă*», nu pôte da nici o explicațiune a cunoscinței. Ea nu pôte pronunța nici un cuvînt fără ca să nu cadă în domeniul Metafizicii. Acesta e lucru natural și nu pôte fi alt-fel. Trebuie să admitem mai întăi realitatea lucrurilor pentru a putea susține cognoscibilitatea sau incongnoscibilitatea lor, trebuie să ne înțelegem într'un fel sau altul asupra raportului lor cu cunoscința noastră, pentru ca să putem exprima fie chiar și numai o bănuială, o ipoteză, o teorie, asupra adevê-

rului, sau neadevărului, siguranței sau nesiguranței cunoștinței noastre despre ele (lucruri).

Acelaș lucru e și cu *Psychologia independentă*. Cele mai profunde cestiuni de Psihologie, cum e a ființei sufletului și relațiunii lui cu corpul ș. a. nu se pot trata de căcu ajutorul Metafizicii. Pentru ca independența Psihologiei de Filosofie să pôtă fi recunoscută, reprezentanții ei cer escluderea cestiunilor speculative din domeniul Psihologiei științifice, adică tocmai escluderea cestiunii despre suflet, cu alte cuvinte: ei vor o Psihologie fără ψυχή, o știință despre suflet, dar care nu tratéză nimic despre suflet, ci numai despre manifestările sufletesci. Cu acésta însă Psihologia încetéză de a mai fi Filosofie, ea devine: Psihologică, Psihopatie, Fiziologie psihologică sau Psihologie fiziologică și ori ce alt dar numai Filosofie nu. Mai mult chiar: în însuși restrinsul domeniu al Psihologiei experimentale, ipotezele metafisice se întâlnesc la fie-care pas, fără consimțimintul lor nu se pôte face nici aci nimic.

Dacă ne întorcem acum privirile către Teologie, vedem același stare de lucruri: eliminarea Metafizicii nu numai că vatămă simțitor interesele Teologiei, dar o face chiar imposibilă.

Intr'adevăr, Teologia ar putea desfășura și expune copriusul credinței și fără a ține compt de teoriile metafisice, de adevărurile teoretice—așa cum fac Protestanții în general și mai ales așa đisa «școlă neo-kantiană»—căci credința pôte să contradică cunoștința rațională despre lucruri, fără ca cu tôte acestea să înceteze a se ađeveri în practică, tărîmul ei de activitate, dar acésta autocefalie și independență a Teologiei, ar aduce cu sine, ca consecință logică inevitabilă, tot-odată și renunțarea la ori-ce ajutor din partea rațiunii. O credință, pe care neconsonanța ei cu adevărurile rațiunii n'o pôte vatăma și desrădăcina, nu'și pôte consolida siguranța ei prin consonanța cu acelea, cu alte cuvinte: ceia ce e cu totul impotent de a-o vatăma, trebuie să fie impotent și în a-i ajuta sau folosi, pentru simpla rațiune, că n'are nici un fel de putere sau influență asupra ei. Admitem acésta? atunci nu mai există—cu privire la adevărul obiectiv—nici o deosebire între diferitele forme de credință *et eo ipso* nici o rațiune de a prefera o credință alteia.

Credința cea mai ideală și mai perfectă stă atunci, în ce privește adevărul ei obiectiv, pe aceeași treptă cu superstiția cea mai crasă și mai absurdă; nici falșitatea aceștia, nici adevărul aceleia nu se pot stabili în acest cas, pentru că lipsește termenul de comparațiune: adevărul obiectiv, cu care ele declară de mai înainte că n'aũ nimic comun. În această situațiune dificilă se găsesc teologii neo-kantieni. Se înțelege că păgubașul în acest cas e religionea creștină, care ca forma cea mai înaltă și mai perfectă de religione se pune pe aceeași linie cu superstițiunea, misticismul și religiunile necreștine.

Teologia speculativă Romano-catolică prin reprezentantul ei de frunte *Toma de Aquino*, a căutat să împace aceste două extremități, care s'aũ prezentat pătrundătoare minții a nemuritorului autor al Sumei teologice în totă asprimea pe care aũ câștigat-o în decursul vécurilor din timpul său și până ađi, proclamând supunerea rațiunii față de credință: *ratio subservit fidei*, și designându-i rolul: «de a nimici argumentele adversarului vădindu-le saũ de false saũ de netrebuitoare=*solvere rationes quas inducit adversarius sive ostendendo esse falsas sive ostendendo non esse necessarias*». Soluțiunea Aquinatului însă nu convine filosofilor, pentru că în dependență de «*ratio subservit fidei*», ca un corolar de tema căruia aparține, stă «*filosofia ancilla theologiae*».

Dacă Teologia refușă concursul Metafizicii și al adevărilor teoretice, trebuie să caute a dovedi veritatea propriei sale forme de credință și falșitatea celorlalte, fără ajutorul cunoscințelor teoretice, numai cu mijloce practice. Deși aceste mijloce sunt normative pentru credință și pot fi considerate de mulți ca suficiente, totuși ele nu fac superflue argumentarea adevărilor de credință prin consonanța lor cu rezultatele cunoscinței metafisico-științifice, acestea nu le pôte strica întru nimic, din contră: le ajută, le completează.

Una din metodele obicinuite în dovedirea adevărului credinței este reducerea coprinsului ei la revelațiune. Acestă metodă este întrebuințată cu predilecție în Teologia creștină, care posedă ideea cea mai curată și străină de amestecul ideilor mitice, despre revelațiune. Totuși, revelațiunea este

o noțiune, o abstracțiune, însăși obiect de credință. Ea face impresiune numai asupra celui, care crede în ea. Față de sceptic, de necredincios, de materialist, care cer dovezi pipăite, să li se demonstreze *ad oculos*, ea rămâne fără efect. Afară de acesta fie-care religione se bazează pe revelațiune. Cum se poate susține superioritatea unei revelațiuni față de alta, când lipsesce unitatea de măsură comună tuturor? Acesta o dă numai Metafizica. Tot așa de slabă ca provocarea la revelațiune este și unitatea de credință a membrilor unei anumite comunități religioase. Ea poate întări și mai mult pe cel deja tare și statornic în credință, dar celui care se îndoesce de adevărul credinței nu va fi în stare să-i ridice îndoiala și să facă a se naște în inima lui sămburele credinței. Apoi, nu e unitatea de credință numai ceva foarte relativ? Câte confesiuni și secte sunt numai în sinul Creștinismului! Și câte diferențe sunt între opiniunile religioase ale membrilor aceleiași confesiuni sau secte religioase! Să ne oprim cu mintea numai un moment la conglomeratul pe care-l exprimă cuvântul Protestantism. Nu sunt acolo aproape *quot Capita tot sensus*? Și câte religii mai sunt pe suprafața globului pământesc afară de cea creștină și în sinul acelora câte secte și câte păreri? Să mai adăogăm la acestea religiunile dispărute în trecut și sectele ce vor apare pe viitor în sinul celor existente—pentru că vorbind de adevărul unei credințe nu ne putem opri numai la un anumit punct în timp, căci ceia ce a fost ieri sau trece azi de adevăr, va fi dovedit mâine de neadevăr, acesta nu e adevăr, ci numai verosimil, aparență de adevăr; adevărul e unul și același în tot-deuna, el e veșnic—mai putem invoca atunci unitatea de credință ca argument convingător pentru sceptic și necredincios? Se încercă în sfârșit a se asigura adevărul ideilor religioase contra orî-cărei îdoeli deducându-l din postulatele rațiunii practice ca noțiuni morale,—cum a făcut o Kant și o fac teologii neo-kantieni—nici această escelentă metodă nu posedă totă puterea de convingere. Într'adevăr noțiunile morale, pe care se întemeiază ideile religioase, ni se impun cu autoritatea celui imperativ categoric al lui Kant: «*tu trebue*» și ne cer recunoșcerea lor, *dar* credința în adevărul anumitor credințe religioase nu e identică cu recunoșcerea

valorii anumitor principii morale și nici decum consecința imperioasă a acestora. Recunoșcerea principiilor morale este numai cea ce în Logică se numește «*judecată de valoare*» adică înseamnă numai valoarea sau însemnătatea acestor principii, credința în adevărul unei idei religioase este credința într'o realitate, într'o anumită formă reală a lumii. Ambele sunt lucruri foarte diferite. Judecățile de valoare sunt categorice numai cu privire la principiul a cărui valoare ele o afirmă, din contră în ce privesc realitatea sunt numai ipotetice. Realitatea, țice judecata de valoare, are valoare numai dacă corespunde acestui principiu, dar dacă într'adevăr corespunde sau nu acesta nu e de competența ei să cerceteze. Tocmai pentru acesta validitatea ei este cu totul independentă de afirmarea sau negarea acestei chestiuni. Kant țice cu drept, că chiar dacă nici odată legea morală n'ar fi determinat sau n'ar determina pe vr'un om să lucreze conform principiilor ei, rămâne totuși adevărat, că numai o astfel de determinare se poate numi «*bună*» din punct de vedere moral.

Un caracter cu totul diferit au ideile credinței religioase, care se alipesc la judecățile morale de valoare. Acestea sunt judecăți de realitate, ele au de a face numai cu existența, iar nu cu valoarea ideilor, se întreabă dacă într'adevăr acestea sunt, iar nu cum sunt. Valoarea n'are pentru ele nici o însemnătate. Cine-va poate recunoște validitatea tuturor judecăților de valoare și totuși să tăgă uiască credința religioasă, că adică lumea cu dispozițiunea lucrurilor din ea corespunde cum-va acestor judecăți. Acesta o face *Pesimismul ateistic*. El nu tăgădușce că binele e bine și răul rău, și că lumea, dacă coprinde sau ar coprinde în sine valorile la care se raportă judecățile de valoare, n'ar fi de valoare, dar susține că ea nu le coprinde, sau nu le poate coprinde.

Prin urmare dacă Teologia refușă concursul adevărurilor teoretice, ea nu va putea demonstra nici odată în mod convingător, că în lume mai e și alt-ceva de cât materie, lucruri și acțiuni, că mai e și o valoare, un preț, care se aplică acestora și după care numai pot fi numite «*bune*» sau «*rele*». Fără acest concurs judecățile de valoare sunt numai o opinie, întru nimic mai presus de cât opiniunea contrară—necredința—că adică în lume nu e nici o valoare,

nici un scop moral. La întrebarea, pentru ce crede el, că lumea trebuie să aibă o valoare morală în sine, susținătorul credinței n'ar putea în acest caz invoca alt argument decât, că, de vreme ce el doarește cu neștrămutare ca această credință să fie adevărată, de aceea o și ia drept adevărată. Necredinciosul ar putea răspunde la acesta, că și el găsește excelentă ideea și că ar fi foarte de dorit ca lumea să fie într'adevăr așa cum susține acea credință ideală, dar că el, cu toată bună-voința și închinarea ce o are de a primi acesta, nu găsește motive suficiente să creadă că e așa în realitate.

Contra acestei degradări a credinței în valoarea morală a lumii la rangul de simplă opinie—cum a fost susținută și apărată cu multă căldură și excedent de erudițiune și eloquență de *Schiller*, *Feüerbach*, *Friedrich Albert Lange*, *Schleiermacher* și discipulii lor, cum și în prezent de Neo-Kantieni—sufletul omenesc se revoltă cu drept cuvânt. El nu se mulțamește ca dorința sa cea mai intimă să fie declarată de pur imaginară, ci reclamă cu energie pentru ea un loc în lumea reală.—Și ea există într'adevăr în lume. Nici chiar Pesimismul cel mai extrem nu poate contesta cu totul existența unei valori în lume. Ori cât de lipsită de preț și plină de miserie ar fi lumea în ochii pesimistului, totuși are bunul, că cel puțin 'i lasă deschisă posibilitatea de a i se sustrage, de a se desface de ea, dacă nu-i convine, fie chiar când ar face acesta cu prețul vieții sale. Acesta e un moment de o importanță considerabilă contra Pesimismului. Cu totul lipsită de valoare ar fi lumea numai atunci, când la o reală lipsă de valoare a existenței în general s'ar asocia și imposibilitatea unei scăpări din această stare de absolută miserie, când totă făptura ar fi condamnată să-'și târască existența miserabilă în veci, fără speranță de încetare. Acesta e însă o cugetare așa de înspăimântătoare, că nici mintea celui mai incarnat pesimist n' o poate coprinde și admite.

Dar, dacă credința într'o valoare a lumii nu se poate reduce după conținutul său la o judecată de valoare, ea să poate cel puțin întemeia pe o astfel de judecată, care se aibă drept conținut însuși acest conținut, sau în alți termeni: credința în valoarea lumii e însăși o credință de mult

preț. Chiar cine nu voea să recunoască credința în valoarea lumii, trebuie să recunoască valoarea acestei credințe, cum nu poate să nu recunoască valoarea necondiționată a principiilor morale. Cu modul acesta credința în valoarea lumii devine însăși o valoare, a cărei validitate necondiționată e tot așa de neclintită ca și a principiilor morale și tot așa de independentă de faptul dacă o posedăm sau nu, ca și validitatea principiilor morale de faptul că într'adevăr ne orientăm conduita după ele sau nu. Acastă credință poate fi mai departe considerată ca un principiu moral, care aparține elementelor constitutive ale formării unui caracter cu adevărat moral tot așa de necesar ca și principiul iubirii de aproapele, ale umilinții, mărinimiei, etc. Dacă la recunoșterea valorii necondiționate a acestor principii se adaugă și recunoșcerea datoriei de a și le însuși și menține, atunci avem împreună cu recunoșcerea valorii acestei credințe și recunoșcerea datoriei de a ne-o însuși și păstra și cu acesta credința în valoarea lumii se află deja pe terenul sigur al obligațiunii morale. Acesta e drumul pe care l-au bătut adversarii Metafizicii în Teologie, pentru a putea eși din prăpastia în care se găseau și a pune fundamentul unui întreg sistem religios, fără a se servi întru ceva de speculațiunii metafisice. Drumul e—o recunoștem bucuros— larg, drept și frumos, dar totuși nu destul de sigur și deajuns de lung pentru a ne putea duce până la ținta escursiunii noastre.

A întemeia adevărul credinței pe inevitabile cerințe sufletesci nu e tot ce se poate face pentru credință. Fără tovrășia Metafizicii această temelie e prea șubredă. căci după cum e o cerință firască a sufletului omenesc de a considera lumea din punctul de vedere al valorii ei, tot astfel e o cerință nu mai puțin originală și nu mai puțin inevitabilă a aceluiaș suflet, de a privi această vedere ca stând în deplină armonie cu cea ce inteligența cunoște despre constituțiunea lumii. De fapt judecata că lumea reprezintă o valoare se formează independent de cunoștința noastră teoretică despre constituțiunea ei, dar tot odată cu condițiunea ca să corespundă cu acesta și să nu vină nici odată în conflict cu ea. Acastă condițiune se dezvoltă mai departe în postulatul ca ambele vederi despre lume: considerarea

ei din punct de vedere al valorii și din punct de vedere teoretic să stea chiar *de facto* în armonie. Cum vedem mai sus, că credința în valoarea lumii se poate formula în datorie morală, tot ast-fel și cu aceiași argumentațiune putem da caracterul de datorie morală armonisării celor două vederi despre lume, adevăratei împăcări dintre credință și știință, putem stabili postulatul de a cultiva Metafisica ca o datorie. Din acest punct de vedere considerată cestiunea, ar fi inmoral a se separa credința de știință, Teologia de Metafisică, pentru că s'ar contradice o credință intimă a sufletului, căreia n'avem nici un motiv de a-i refusa satisfacerea.

Chiar dacă întemeierea credinței numai pe cerințe sufletești n'ar fi unită cu desavantajul separării ei de știință, totuși ea n'ar câștiga mult, căci numai convingerea despre o valoare intrinsecă a lumii ar fi ceva prea vag și n'ar putea, fără ajutorul cunoștințelor teoretice, să se ridice la ideea de Dumnezeu, creațiune, providență, mântuire, fericire veșnică, etc. etc., absolut indispensabile pentru existența oricărei religii, și fără speculațiunii metafisice, teoriilor cosmologice, concluziunii trase din rezultatele și cercetările tuturor științelor etc., acestea nu se pot câștiga. Numai acea cerință vagă, nedeterminată poate fi un postulat al rațiunii practice, iar nici de cum și nici odată acestei idei specifice religioase. Și cât de disparate sunt interpretările ce s'au dat acestui postulat, câte forme a putut el îmbrăca ne-o arată în deplină lumină cifra respectabilă a religiunilor istorice. Dacă și cât timp corespondența sa necorespondența cu cunoștința teoretico-științifică nu constituie un factor de care să se țină seamă în judecarea adevărului său neadevărului unei idei religioase, stau și vor sta ideile religioase ale diferitelor popoare și indivizi cu egală îndreptățire unele în fața altora, susțin și vor susține, cu drepturi egale, fie-cari din ele în parte, că ea singură e adevărată. Insuși acelor idei pe cari în starea actuală a științei le considerăm de superstiții, nu le putem *ratione sufficiente* a le refusa acelaș loc de cinste alături de cele mai înalte și mai curate idei religioase ale popoarelor civilizate.

Teologia nu poate exista fără Metafisică. O mărturisire de credință al căreia adevăr să se bazeze în mod es-

clusiv numai pe postulate practice cu totul independente de orî-ce cunoştinţă teoretică şi care nici să nu pîrdă nici să nu câştige nimic prin necorespondenţa sau corespondenţa cu această, este imposibilă. O cunoştinţă basată numai pe sentimente şi cu totul diferită de cunoştinţa intelectuală nu nu pîte exista. Minte singură e care declară de sigur sau nesigur, probabil sau neprobabil, posibil sau imposibil, adevărat sau fals; nu alt organ pentru aprecierea certitudinii nu ne este dat şi nu pîte exista. Emancipare complectă de cunoştinţa teoretică nu pîte aşa dar însemna de cât, că mintea pîte lua ceva drept adevăr numai pentru motive practice, din impulsul unei cerinţe sufletesci şi fără o întrebuintare prealabilă a judecăţii logice asupra obiectului al căruî adevăr 'l proclamă. Asemenea procedurî în a cunoşce adevărul nu se pîte numi cunoştinţă, ci numai anticipaţiune a cunoştinţei. În viaţa practică operăm fôrte adesea cu anticipaţiuni de cunoştinţă şi o mare parte—pîte, cea mai mare—din ideile nîstre religiîse pîrtă acest caracter. Ele sunt într'adevăr independente de rezultatele pozitive ale cercetărilor metafisico-sciinţifice, adevărul lor se baséză numai pe motive practice, aşa că independenţa credinţei de Metafizică nu pîte fi tăgăduită în acet sens; e însă cu totul greşit ca de la aceste începuturî ale credinţei, de la aceste adevărurî rudimentare, să se întindă conclusiunea pe întregă scara fazelor de desvoltare prin care trebuie să trecă credinţa pînă să ajungă punctul ei culminant, în care numai se pîte cunoşce adevărata ei natură, şi să se susţină, că adevărul obiectiv al noţiunilor de credinţă e cu totul disparat de ceia ce se consideră de adevăr pe terenul teoretic, sau, că e absolut indiferent pentru adevărul noţiunilor de credinţă dacă corespund sau nu cu adevărurile teoretice, că prin urmare o idee religiîsă, care stă în cel mai extrem desacord cu acelea, pîte totuşi exista mai departe şi a fi ţinuţă de adevărată.

Aşa đisa teorie «*a duplului adevăr*», că adică ceva ce este absolut imposibil în ordinea teoretică, pîte fi totuşi adevărat în ordinea practică, nu e de lepădat, cu tîtă critica supraviolentă ce-i s'a adus. Minte sănătîsă n'a refusat nici odată a recunoşce adevărul acestei teorii, ci s'a opus numai întrebuintării ei false şi unde nu-şi avea locul. A-

serțiunea, că în virtutea acestei teorii s'ar putea lua două opinii contradictorii și escludându-se una pe alta drept deopotrivă de adevărate și a fi convins—numai din motive diferite de o potrivă de tare de adevărul amândorora, este totuși inadmisibilă și imposibilă cât timp spiritul omenesc va ține la întregimea rațiunii sale. Ce minte normală ar putea d. ex. admite pe deoparte, că lumea nu e de cât un vârtej de materie, un conglomerat de atome mișcându-se și influențând unele asupra altora numai după legi mecanice, iar spiritul cu însușirile sale numai un produs al materiei, și pe de altă parte, că spiritul e ceva imaterial, destinat pentru vecinicie și că o cauză dumnezească 'i fixează scopuri morale, pe care el le împlinește în mod liber și arbitrar? În marea mult agitată a vieții noastre sufletesci, expuși la tot felul de evenimente, care 'și găesc ecoul în mintea și inima noastră, se întâmplă foarte des ca să nu fim în armonie deplină cu noi înșine, să nu reușim a pune în acord perfect impresiunile venite de la lumea din afară cu cele pornite din interiorul sufletului nostru, să asistem la conflicte între minte și inimă, cum s'au văduț adesea și destui omeni, cari în știință sacrifică cu fidelitate pe altarul materialismului, iar în viața lor casnică și socială se conduc de cele mai curate principii morale, *dar* e cu totul alt-ceva a fi împărțit în convingerile tale numai din slăbiciune și imperfecțiune omenescă, și alt-ceva a face din această disensiune de convingeri, cu conștiință clară, un principiu normativ pentru felul tău de a judeca obiectele ce se prezintă percepțiunii tale și a-ți silui puterile sufletesci să recunoscă deopotrivă de adevărate vederi care stau în contradicție ireductibile. Aceasta e o enormitate, de care spiritul omenesc nu e capabil. A considera ceva de bun și rău, adevărat și fals, existând și neexistând, etc., în acelaș timp, în înțelesul propriu și obiectiv al acestor cuvinte este imposibil.

Considerațiunile aci expuse asupra teoriei dublului adevăr, au condus în încercarea de a aplana diferendul dintre credință și știință, la ideia de a declara de neegale cele două vederi contrarii despre lume și a subordona una celei

lalte, *saŭ* reducând credința religiósă dimpreună cu arta și poesia la o iluziune bine-făcătoare, la care, omul, uitând de știință, trebuie să se refugieze din când în când pentru a putea suporta — rēcorindu-se și fortificându-se prin nec-tarul lor—greutatea sufocantă a vieții, *saŭ* declarând cu-noscința intelectuală despre lume de rătăcire în ale cărei cotituri mintea omenescă se vîră și înainteză fără voea-î potrivit unei legi a firii ei. Aceștia trebuie a i se opune cre-dința religiósă, ca cea mai înaltă și mai potrivită concep-țiune despre lume. Și una și alta din aceste două alternative sunt false. Una—cea dintăi—nedreptătesce religiunea, cea de a doua nedreptătesce știința. Fiind-că aci însă renunțăm de a ne ocupa de procesul pe care știința 'l face religiunii saŭ cre-dinței, urmărind numai obiecțiunile, pe care religiunea le face științei în general și Metafisicei în special, lăsăm ne-discutată prima alternativă și căutăm a examina mai de a-própe pe cea de a doua.

Dacă cunoscințele nóstre teoretice sunt—nu curată rătă-cire, cum susțin teologii în cestiune, ci—numai de natură cu totul relativă și subiectivă, atunci susținătorii acestei teo-rii dau mâna cu Scepticismul filosofic pentru a'și putea sus-ține tema lor despre independența absolută a adevărurilor credinței de adevărurile teoretice. Ei argumenteză: Sunt cu-noscințele teoretice numai relative? Trebuie, atunci să existe o altă cunoscință absolută, care póte contradice cunoscin-țelor teoretice, fără ca totuși să pērdă ceva din valórea ei. Acéstă cunoscință există, ea este aceea pe care ne-o dá cre-dința.

Abstracțiune făcēnd de premisa din care se trage acéstă conclusiune, că e nedemonstrată și dubiósă, acest silogism nu aduce nici un serviciu cauzei pentru care e invocat ca martor, cel puțin nu póte face acésta cât timp e singur martor și depune în felul de mai sus, căci lovitura care se dá prin acésta cunoscinței teoretice se resfringe și asupra celei religióse. Dacă adevărurile teoretice nu sunt adevăruri, sunt false, nesigure, cum ne putem încredința, că cele ale credinței sunt sigure și adevărate? Scepticismul devenit stăpân pe domeniul științei și al Metafisicii, nu póte fi împiedicat de a trece și în domeniul vecin al credinței. El e bólă fórte contagiósă. Să vedem dar—atât în interesul

Metafizicii cât și al Teologiei—cum se poate combate Scepticismul.

Scepticismul absolut, care nu voesce a recunoște validitatea legilor cugetării nici măcar în întrebuințarea lor subiectivă, și tăgăduesce existența ori-cărei deosebiri între adevăr și presumpțiune, transformând cu chipul acesta ori-ce cunoștințe în simple chimere, cade în contradicere cu sine, negând însăși propozițiunea pe carea voea s'o stabilască, că adică: ori-ce cunoștință e numai presumpțiune, chimeră. În aceeași situațiune ca Scepticismul absolut se găsește și scepticismul moderat, care apare ca Subiectivism predicând subiectivitatea formelor și legilor cugetării și nesiguranța valorii lor obiective. *Subiectivismul* nu consideră de imposibil ca reprezentațiunile să corespundă obiectelor reprezentate, dar ține acesta de ceva nesigur, căci reprezentațiunile noastre, țice el, sunt toate numai subiective, dependente de formele și legile cugetării noastre omenesci. Noi ne putem reprezenta obiectele și fenomenele din afară și stările sufletesci numai amăsurat acestor forme și legi ale cugetării, a deosebi după unitatea de măsură ce ne-o dau ele adevărul de neadevăr: dacă însă legile cugetării noastre sunt și legile lucrurilor, dacă lucrurile în sine sunt așa cum ni le reprezentăm noi, ori poate cu totul alt-fel, acesta n'o putem ști de vreme ce nu putem ieși din reprezentațiunile noastre și a pătrunde în ființa intimă a lucrurilor; de aceea toate cunoștințele noastre pörtă numai un caracter subiectiv și obiectivitatea adevărului lor e problematică.

Subiectivitatea și relativitatea cunoștinței o susține asemenea și *Positivismul empiristic*. Formele în care se mișcă cugetarea noastră sunt produse ale organizațiunii noastre psihofisice, cum s'a format ea ca rezultat al unei înalungate dezvoltări și sunt condiționate de acesta. Dacă dezvoltarea acestor forme ar fi luat o altă direcțiune—ceia ce din punct de vedere pozitivist n'ar fi fost o imposibilitate—de cât cea pe care a luat de fapt, am fi avut o altă organizațiune, o altă structură cerebrală și prin urmare și alte forme de reprezentațiune și cugetare și ne am fi reprezentat lucrurile și am fi gândit asupra lor alt-fel de cum o facem acum pe basa organizațiunii ce avem. Poate că în alte regiuni ale universului, pe alți planeti, locuesc ființe organizate alt-fel de cât noi,

care posedă alte funcțiuni intelectuale în baza cărora judecă cu totul alt-fel despre lucruri de cât noi; poate că cu scurgerea vécurilor, dezvoltarea mergând progresiv, se vor schimba însăși formele de cugetare ale genului omenesc, așa că urmașii noștri în vremuri îndepărtate vor avea nu numai cugetări diferite de ale noastre, dar și cu totul alte criterii asupra adevărului și falșului.

Pe alegațiunile Subiectivismului și speței de Positivism aci descrisă se întemeiază aserțiunea, că adevărul credinței religioase stă mai presus de orî-ce adevăr intelectual și că e absolut independentă de ele. Teoria cunoscinței, și susținătorii acestei aserțiuni, nu ne face cunoscut ființa lucrurilor, ea nu ne reprezintă lucrurile așa cum sunt, ci numai cum ele ne apar amăsurat principiilor subiective, care cărmuesc cunoscința noastră: ea are prin urmare numai valoare și necesitate subiectivă. Lângă ea și mai presus de ea stă adevărata cunoscință obiectivă, cunoscința religioasă, însușită pe cale practică, care, liberă de restricțiunile subiectivității, ne lasă să privim lumea în adevărata ei formă și ființă.

Argumentul acesta teologic basat pe Subiectivism ne prezintă o ciudată amestecătură de adevăr și rătăcire, de concluziuni logice și alogice. Dacă argumentul așa cum e formulat ar posedea puterea de convingere, ce-i se atribue, ar fi greu a salva obiectivitatea prescrisă cunoscinței religioase și a o susține față de subiectivitatea cunoscinței teoretice, pentru că sentimentele, speranțele și aspirațiunile, pe care se basază cunoscința religioasă sunt cel puțin tot așa de subiective, dacă nu și mai mult, de cât formele și legile cugetării. Dacă nu putem fi siguri, că lumea e așa cum ne-o reprezintă cugetarea noastră subiectivă, suntem atunci și mai puțin siguri, că e așa cum dorim bucuros să fie, numai pe baza reprezentațiunilor: sentimentelor, speranțelor și dorințelor noastre. Dacă dar, argumentul de față și are valoarea sub forma aci expusă, atunci el n'aduce nici un serviciu Teologiei, ci o trântesce la pămînt alături de subiectivitatea cunoscinței teoretice, contra căreia a fost îndreptat. E însuși interesul Teologiei de a susține obiectivitatea cunoscințelor teoretice, fără ca cu toate acestea să lase a-î fugi de sub picioare terenul ce aparține credinței.

Bine înțeles, cunoscințele noastre teoretice, ca și întraga

nóstră cugetare, sunt subiective în înțelesul că sunt determinate de anumite legi proprii cugetării și sunt mărginite de limitele impuse acesteia prin însăși firea ei. De sigur, dacă am avea și alte simțuri, dacă facultățile intelectuale ar fi alt-fel formate am simți și cugeta alt-fel și dacă legile cugetării n'ar fi aceleași pentru toți oamenii, atunci ceea ce pentru unii ar fi adevărat ar putea fi fals pentru alții și vice-versa, câtă vreme însă cugetarea omenescă e supusă acelorași legi și judecăm după aceste legi—pentru că altele afară de ele nu avem—trebuie să recunoștem de adevărate toate cugetările formulate potrivit acestor legi. Acestei categorii de cugetări trebuie să-i dăm predicatul de obiectivă și să-i adscriem validitate generală. Numai acele cugetări, care nu pot avea validitate, generală, care contradic uneia sau alteia din legile cugetării și care prin urmare au valoare numai pentru un individ, sau o anumită clasă de indivizi, numai acelea trebuie numite subiective. Că cugetarea noastră față de cugetarea ființei supreme, sau a altor ființe superioare nouă, e nu numai cu totul inferioară, subiectivă—în acest caz—ba poate chiar cu totul răstăcită, acesta este o altă chestiune, care nu intră în cadrul discuțiunii de față și n'are nimic de a face cu acesta. Noi trebuie să ne mărginim la cugetarea omenescă și n'avem să ne ocupăm nici de logica cugetării divine, sau ingeresci, cum nici de aceia a moluscilor, zoofitelor, pescilor, sau mamiferelor, etc., (dacă aceste viețuitoare au într'adevăr vre una). Așa dar, rațiunea este judecătorul suprem în materie de cugetare. Ceea ce ea declară de obiectiv trebuie luat ca atare și ce de subiectiv, asemenea.

Acum, după ce am ajuns să stabilim puțința unei cunoștinți obiective—mai întâi pentru cea teoretică—putem reclama obiectivitate și pentru cunoștința religioasă, alt-fel dacă nu există obiectivitate pentru una, nu poate exista nici pentru cea laltă. Recunoșterea obiectivității cunoștințelor teoretice, oferă un îndoit avantaj: Teologiei: întâi, se câștigă în general ideea posibilității unei cunoștințe obiective, absolut necesară pentru ambele feluri de cunoștință: teoretică și religioasă; al doilea, domeniul credinței fiind mai vast și mai abstract de cât al științei teoretice și credința fiind silită să facă adesea împrumuturi la cea dintâi, are un creditor

sigur și conscient, la care poate împrumuta fără teamă că moneda primită drept bună ar fi cum-va falsă.

Interesul Teologiei este prin urmare strins legat de al Metafizicii. Ambele trebuie să meargă mână în mână, căci chiar dacă multe din adevărurile religioase n'aū nevoie de ajutorul Metafizicii, totuși, atunci când și motive raționale se asociază cu motivele de credință, acestea din urmă capătă o putere iresistibilă și pot convinge și pe acei care—cum dicea Apostolul Pavel despre Ellinii—cer înțelepciune, vor ca credința să se îmbrace în haina logicei minții omenești. Afară de acestea sunt și adevărurile religioase, care fără ajutorul speculațiunii metafizice cu greu s'ar putea menține.

Se naște însă întrebarea: Cum rămâne cu acele cestiuni în care Teologia se află în conflict cu Metafizica și cu științele pozitive? Răspunsul e simplu: Așa numitele conflicte între credință și știință și-aū cauza numai în necunoșterea cestiunii în litigiu—fie că această necunoștință e numai de o parte sau de alta, sau de amândouă în același timp—, în nerespectarea limitelor naturale, care separă terenul uneia de al celeilalte și în intransigența disputatorilor. Un conflict real nu există, cum nu există o reală colisiune de datorii în Morală. Nu e cestiune religioasă, care să nu se poată susține cu succes în fața rezultatului cercetărilor și progreselor științei pozitive. E adevărat, că une ori ni se pare că adevărurile religioase pierd ceva din întregimea lor făcând tovarășie cu cele științifice. Ceea ce se pierde însă nu e nici odată alt-ceva de cât forma exterioară și trecătoare, haina materială expusă putrejunii, cu care mintea omenescă imperfectă și mărginită, a îmbrăcat în alte timpuri și potrivit științei și gustului de atunci, adevărurile eterne și netrecătoare. A le susține însă, Teologia nu va putea, dacă ea renunță *sua sponte* la ajutorul Metafizicii, se privează de ajutorul ei și evită contactul cu știința. Ea trebuie să se ocupe de cercetările științifice, să le cunoască și atunci va reuși să demonstreze cu competență indiscutabilă, că idealurile religioase sunt compatibile cu acelea, că adevăratele rezultate ale științei vin în sprijinul acestora, iar cele opuse lor se bazează pe premise sau concluziuni false, pentru care sunt condamnate și de aruncat și din punctul de vedere

științifico-teoretic și că n'aũ dreptul a cere m\u00easurarea pe teren cu adev\u00e9rurile de credin\u0219\u0163\u0103. Numai pe ac\u00e9st\u0103 cale este posibil\u0103 asigurarea intr'adev\u00e9r satisf\u0103c\u00e9to\u0163e a adev\u00e9rurilor religio\u0163e, contra curentului discorajator al Scepticismului \u015fi necredin\u0219ei dogmatice, numai \u00een acest fel e posibil\u0103 o Apologetic\u0103 \u015fi la ac\u00e9st\u0103 Apologetic\u0103 nu p\u00f4te \u015fi nu e permis Teologiei s\u0103 renun\u0219e, dac\u0103 voesce s\u0103 \u015fi men\u0219in\u0103 locul ce i se cuvine \u00een mi\u015fcarea intelectual\u0103 \u015fi prop\u0103\u015firea cunoscin\u0219elor \u00een timpul de fa\u0219\u0103.

Ca moral\u0103 a fabulei putem ad\u0103oga: Teologia protestant\u0103 ¹⁾ cu f\u00f3rte pu\u0219ine excep\u0219iuni—st\u0103 fa\u0219\u0103 de Metafizic\u0103 \u015fi \u015fiin\u0219ele pozitive intr'o pozi\u0219iune, care nu se p\u00f4te numi r\u00e9sboi\u0163, dar nici pace. Ea vrea s\u0103 tr\u0103iasc\u0103 numai pentru sine \u015fi prin sinc, cele lalte \u015fiin\u0219e le ignor\u00e9z\u0103 simplu, ca \u015fi c\u00e2nd n'ar exista, sau n'ar avea nimic comun cu ea. Progresul \u015fiin\u0219elor pozitive n'o interes\u00e9z\u0103, ra\u0219iunea cu legile ei e pentru cei mai mul\u0219i teologi tot ceia ce era pentru Luter «*capricio\u0153a d\u00f3mn\u0103 ra\u0219iune*».

Romano-catolicismul e \u00een r\u00e9sboi\u0163 continu\u0163 cu \u015fiin\u0219a. C\u0103l\u0103ii lui Galilei \u015fi Giordano Bruno \u0219in \u015fi ast\u0103-\u021bi cu credin\u0219\u0103 nestr\u0103mutat\u0103 numai la Filosofia lui Toma de Aquino, din care nu vor s\u0103 schimbe nici o iot\u0103 sau Keri\u0103t. Excep\u0219iuni se \u00een\u0219\u0103mpl\u0103 numai \u00een cestiuni, \u00een care Prea Sfintul P\u0103rinte g\u0103sesce de cuviin\u0219\u0103, c\u0103—*ad majorem Dei gloriam et denarios Petri augendum*—se pot face concesiuni.

Biserica n\u00f3str\u0103 ortodox\u0103 nu e \u00eenh\u0103mat\u0103 nici ca cea protestant\u0103 la carul Reformat\u00f3rilor \u015fi robit\u0103 Filosofiei Kantiene, nici ca cea Romano-Catolic\u0103 la carul Aquinatului cu visiti\u0163

¹⁾ Nu trebuie sc\u0103pat din vedere, c\u0103 aci prin „Teologie“ se \u00een\u0219elege numai Teologia pur speculativ\u0103, Teologia apologetic\u0103 \u015fi dogmatic\u0103 \u015fi p\u0103n\u0103 la un punct cea moral\u0103. Cele-lalte discipline teologice nu se \u00een\u0219eleg aci \u015fi despre ele nu se p\u00f4te \u0219ice tot acela\u0153 lucru. Teologia istoric\u0103, exegetic\u0103 \u015fi practic\u0103 a luat din contr\u0103 av\u00e2nturi am\u00e9tit\u00f3re \u00een Protestantism. Progresele gigantice pe care Filologia \u015fi Istoria le-\u0103 realizat \u00een secolul al XIX n'aũ r\u00e9mas f\u0103r\u0103 resunet asupra numitelor ramuri teologice. Numai Dogmatica se \u0219ine \u00een\u0219enat\u0103 de Filosofia criticii ra\u0219iunii pure \u015fi practice a lui Kant \u015fi se adap\u0103 necontentit din misticismul lui Luter unit cu aversiunea lui contra ra\u0219iunii \u00een cestiunile de credin\u0219\u0103.

infaibil, ea a ținut în această privință linia de mijloc între una și cea laltă, împrumutând când a avut trebuință ceia ce a găsit bun și la una și la alta, purtând grijă numai de a nu desfigura prin adaose frumusețea și armonia originală a doctrinei creștine. Rolul Apologetului este prin urmare la noi relativ mai ușor de îndeplinit de cât în cele lalte două confesiuni surori, pentru că n'are de luptat contra unei direcțiuni urmate de veacuri, susținută de tôte părțile și apărată de multe ori cu abilitate neîntrecută. E o altă greutate însă de care se lovește apologetul nostru. El are să prelucreze un câmp înțelenit, să mērgă pe un drum puțin umblat și greutatele, care-î se opun în această cale sunt indescriptibil de mari. Lucru e așa dar destul și destul de greu, fie numai ca să se anunțe și lucrători cu forțele și dorul necesar pentru această muncă!

Ión Mihălcescu.

BIBLIOGRAFIA GREACĂ.

Vești Biserica Ortodoxă Română, No. 2-3, an. XXVI.

LVIII) Λεξικὸν τετράγλωσσον, περιεχὸν δηλαδὴ τὰς τέσσαρας ταύτας διαλέκτους Ἑλληνικὴν πεζὴν ἤτοι ἀπλὴν Ρωμαϊκὴν, λατινικὴν καὶ Ἰταλικὴν. Νῦν τὸ πρῶτον συλεχθὲν, φιλοπονηθὲν καὶ εἰς φῶς ἀχθὲν σπουδῇ καὶ πονῶ Γεωργίου Κωνσταντίνου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, εὐλόγως τε προσφωνηθὲν τῷ Γαληνοτάτῳ, Ὑψηλοτάτῳ καὶ Θεοσεβεστάτῳ Πρίγκιπι, Κυρίῳ Κυρίῳ Κωνσταντίνῳ βοεβόδα τῷ Μαυροκορδάτῳ, Δύθεντι καὶ Ἠγέμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας. Τόμος πρῶτος, περιέχον πλουσιώτατον ἀμέλει τετράγλωσσον Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ὅπερ ἀρχόμενον ἀφ' ἐκάστης λέξεως αὐτῆς καὶ προχωροῦν εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς, ἀναπτύσσει ἐκάστην λέξιν ἑλληνικὴν εἰς τὴν ἀπλὴν ἤτοι πεζὴν Ρωμαϊκὴν, λατινικὴν καὶ Ἰταλικὴν μετὰ τῆς τεχνολογίας καὶ συντάξεως αὐτῆς, καθ' ἃ καὶ ὑπέρτερον, ἔστι τῶν μέχρι τοῦ νῦν εἰς φῶς ἀχθέντων Λεξικῶν. Ἐνετίησι 1757.

Cartea este în quarto mare.

«Lexicon in patru limbi, cuprinzând adecă aceste patru limbi grăcă proză saŭ apla Romaică, Latină și Italiană. Acum întâiu compus, lucrat și dat la lumină prin îngrijirea și cheltufala lui Gheorghe Constantin, din Ioanina și de-

dicat respectuos prea lumnatului, prea înălțatului și prea piosului Principe, Domnului Domn Constantin Voevod Mavrocordat, Domn și Egemon a tótă Ungrovlahia. Tomul I cuprindënd cu siguranță lexiconul cel mai bogat în patru limbă, a limbei Grecești, care începënd de la un cuvînt al ei și înaintând la cele-l-alte trei, desvoltă fie-care cuvînt grec în vulgar saũ în apla Romaică, Latină și Italiană cu tehnologia și sintaxul sãu, de aceea este și cel mai bun din lexicónele cele publicate pãna acum. În Veneția 1757».

LIX) 'Επιτομή τῆς Ἱερολοσμικῆς ἱστορίας εἰς πέντε μερισθεῖσα τμήματα. ὧν τὰ μὲν πρῶτα ἐν συντομίᾳ διαλαμβάνουσι, οὐμόνον τὰ τοῦ ἁγίου Θεοδοῦστου Ὁρους Σινᾶ, οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ ἐκείθεν ὑποδομηθέντος Θεοδοξάστου Μοναστηρίου. Τῶν δ' ὑστέρων, τὸ μὲν περιέχει τὰ τῶν Βασιλεῶν πάσης γῆς Ἀιγύπτου μέχρι Μωάμεθ. Τὸ δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ Σελήμ, καὶ περὶ τῆς μάχης ἣν ἤγειρα κατὰ Περσῶν. Ἔτι δὲ περὶ τῆς ἀρέσεως Τεχλήλ, νέου προφήτου τῶν Περσῶν πραγματεύεται. Ἐκαστον τῶν τμημάτων ἔχει τὸν αὐτοῦ πίνακα. Προσέτι ἕτερος τις πίναξ τῶν ἀναγκαίων σημειώσεων ὑπάρχει πρὸς περιέργειαν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀναγνωστῶν. Συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πρώην Ἱεροσολύμων Πατριάρχου. Νεκταρίου τοῦ Κρητός. Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας διορθωθὲν παρὰ τοῦ λογιωτάτου ἱεροδιδασκάλου Σπυρίδωνος Μήλιχ. Ἀφιερωθεῖσα τῷ γαληνοτάτῳ πάσης Μολδοβλαχίχς Καθηγεμόνι Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Ἀντωνίῳ τῷ Θεοσεβεστάτῳ βοεβόδα. Ἐνετίησι 1758.

Cartea este în quarto, a fost mai întâi tipărită la 1677, apoi retipărită încă în 1783 și 1805.

«Prescurtare din Istoria bisericăscă-politică, împărțită în cinci părți; din care cele dintâi pe scurt cuprind nu numai cele din sfântul munte Sinai, de Dumnezeu umblat, ci încă și cele din monastirea de Dumnezeu mărită de acolo aflată; Iar cele din urmă, una cuprinde cele ale împăraților atot pământul Egiptului până la Mohamet. Iar ceilaltă des-

pre acelaș Selim și despre războiul ce a ridicat contra Perșilor. Incă și despre eresul lui Tihil tratéză, noul profet al Perșilor. Fie-care parte are tabla sa. Pe lângă acésta are și o altă tabelă de însemnările trebuitoare pentru curiositatea și folosul cetitorilor. Scrisă de Prea fericitul fost al Ierusalimelor Patriarh, Nectarie din Creta. Tipărită din nou și cu totă îngrijirea cercetată de prea învățatul sfințit profesor Spiridon Milia. Afierosită prea luminatului a totă Moldovlahia egemon Domnul Domn Ioan Antonie, prea piosului Voevod. în Veneția 1758».

LX) Παγκόσμιος ιστορία τῆς Ὀθωμανικῆς, περιγράφουσα κάθεν ἕκαστον βασίλειον κατὰ τὴν προϋσιν αὐτοῦ κατάστασιν, ἡγουυτάς ἐπαρχίας αὐτοῦ, τὰς πολιτείας, τὰ ἤθη, τοὺς νόμους, τὰς πραγματείας, τὰς τέχνας, τὴν θρησκείαν, τὴν διάλεκτον καὶ ἕτοι ἄλλο περίεργον καὶ ἀξιολόγον, ὡς ἐν τῷ πενακί φαίνεται, μετὰ καὶ τῆς γεωγραφικῆς χάρτας. Νῦν πρῶτον συλλεχθεῖσα ἐκ των ἀκριβεστέρων ιστορικῶν Ἀγγλογαλλοϊταλῶν, καὶ εἰς φῶς ἀχθεῖσα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλήν διάλεκτον παρὰ Γεωργίου Κωνσταντίνου, τοῦ ἐξ Ἰωάννινων. Εὐλαδῶς τε ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐκλαμπροτάτῳ εὐγενεστάτῳ τε καὶ περιφανεστάτῳ ἄρχοντι Κυρίῳ Κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Μπραχκοβάνῳ, συνδρομῇ καὶ ἀναλώμασι τοῦ Κυρίου Πολυζῶη λαμπανιτζιώτη ἐξ Ἰωαννίνων. Τόμος Α. περιέχων τὸ βασίλειον τῆς Μεγάλης Ρουσσίας ἦτον Μοσχυδίας. Ἐνετίησι 1759. In octavo.

«Istoria Generală a Otomanilor cuprindēnd fie-care împărăție după starea sa de acum, adecă provinciile sale, orașele, legile, comerțul, artele, Religia, limba și ori-ce alt curios și de însemnătate, după cum se arată în tabelă, împreună cu harta geografică. Acum întâiu adunată din istoricii cei mai siguri Englezi și Francezi și dată la lumină în limba noastră apla de Gheorghie Constantin din Ioanina. Și afierosită respectuos prea luminatului, prea nobilului și prea mărețului boer Domnul Domn Constantin Brâncoveanu, cu

concursul și cheltulala Domnului Polizoe Lambanitioti, din Ioanina. Tom. I. Cuprinde Impărația marelui Rosii sau a Moscvei. In Venetia 1759».

LXI) Νέον Ἐπιστολάριον, περιέχων διαφόρους χαρακτήρους καὶ ὑποδείγματα ἐπιστολῶν πρὸς ὁποιοδήποτε πρόσωπον αξιωματικόν, Ἐκκλησιαστικόν, καὶ Κοσμικόν με τοὺς τίτλους τῶν αὐτῶν, κατὰ τὸν κοινὸν τρόπον, ὡς σήμερον συνηθίζεται. Ἐν Λιψία τῆς Σαξονίας 1764.

«Noi Epistolar, cuprinde diferite caractere și exemple de epistole către ori-ce persoană oficială Bisericească și lumescă cu titlurile lor, după cum se obișnuiește astăzi. In Lipsca Saxoniei 1764».

Acest Epistolar este însemnat pentru noi Români, pentru că cuprinde atât titlurile Domnilor și Dómnelor din țerile noastre cum și ale Metropoliților și ale unora dintre boeri în genere. Era dar o carte pe care o aveau în vedere la scrierea titlurilor din Biserica Ortodoxă, atât la clerici cât și la civili Iată titlurile ce ne interesează:

Titulatura cum se adresa care-va dintre Mitropoliți Domnului Valahiei.

Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ, εὐσεβεστάτῳ, γαληνοτάτῳ τε καὶ μεγαλοπρεπεστάτῳ Αὐθέντι καὶ Ἡγεμόνι πάσης Οὐγκροβλαχίας Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰωάννη Κωνσταντίνῳ βοεβόδα, σωτηρίῳδῳ προσκύνησιν ἀπονέμω.

«Preastrălucitului, preablagocistivului (piousului) prea luminatului, prea mărețului Domn și Egemon a toată Ungrovlahia. Domnul Domn Ioan Constantin Voevod vă aduce închinăciune mântuitoare».

Iar la Domnul Moldovei se punea titulatura acésta:

Τῷ ἐκλαμποτάτῳ, εὐσεβεστάτῳ, γαληνοτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ Αὐθέντι καὶ Ἡγεμόνι πάσης Μολδοβλαχίας, Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰωάννη, σωτηρίαν, ὑγίαν, εὐημερίαν καὶ πᾶν ἄλλο ἀγαθὸν οὐράνιον, μετὰ τῆς προσηκούσης προσκυνήσεως.

«Prea strălucitului, prea blagocistivului, prea luminatului și prea înțeleptului Domn și Egemon a tótă Moldovlahia, Domnului Domn Ioan Constantin mântuire, sănătate, bună sporire și ori-ce alt bun ceresc, 'cu datorită închinăciune».

Titlul Dómnēi Soției Domnitorului.

Εὐσεβεστάτη, ἐκλαμπροτάτη καὶ ἐνδοξοτάτη Κυρία Κυρία Δομνα Μαρία πάσης Ουγκροβλαχίας ἢ Μολδοβλαχίας, τὴν σὴν ἐνδοξον καὶ θεοφροῦρητον ἐκλαμπρότητα δουλικῶς προσκυνῶ, τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων δεόμενος νὰ τὴν διαφυλαττῆ ὑγιαίνουσαν καὶ εὐδαιμονοῦσαν ἐκτὸς παντὸς ἀνιαροῦ καὶ πονηροῦ συναντήματος.

«Prea blagocistivei, prea luminatei, prea măritei Dómnă Dómnă, Dómnă Maria a tótă Ungrovlahia, saũ Moldovlahia cu supunere mă închin prea slăvitei și de Dumneșeũ păzitei tale străluciri, rugându-mă lui Dumneșeũ a tóte ca să te păzască sănătósă și ferită de tot răul și viclăna întâmplare.

Cum să se adreseze la boeriũ Valahiei și a Moldovei.

Τῷ εὐδοξοτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ Ἀρχοντι Μεγάλῳ Ποστοelnίκῳ τῆς ἐκλαμπροτάτης Ἀθθεντίας Μολδοβλαχίας. Κυρίῳ Ἀντονίῳ σωτηριωδῶς καὶ πανευδαιμένως.

«Prea slăvitului, prea nobilului boer Marelui Postelnic a prea strălucitei Domniĩ a Moldovlahiei, Domnului Antonie cu mântuire și cu tótă fericirea.

Alt titlu la Domniĩ Valachiei și Moldovei.

Τὸ ὕψος τῆς ὑμετέρας Θεοσεβεστάτης καὶ περιδλέπτου μεγαλειότητος, μεθ' ἧσης δουλικῆς ὑποκλήσεως καὶ ταπεινοφροσύνης προσκυνῶ.

«Înălțimea măreției Vóstre cei blagocistive prevēdătore, cu tótă supunerea servilă și cu umilință o închin». (De aceste titlaturĩ sînt multe, dar variază puțin, de aceea nu le mai transcriũ.

Cum se adresa la profesori ori dascali de școlă.

Σοφώτατε, λογιώτατε, πανεντιμώτατε καὶ ἐν διδασκάλοις Ἄριστε Κυρίε Κυρίε τὴν ὑμετέραν σοφολογιότητα προσκυνῶ, καὶ τὴν τιμίαν αὐτῆς ἀσπάζομαι δεξιῶν.

«Prea înțelepte, prea învățate și întru tot cinstite și între profesori cel mai bun Domnule Domn, mă închin înțelepciunii tale și sărut cinstita voastră dreptă».

Respectiv de situația tronurilor Metropolitane față de Patriarhatul Constantinopolitan citesc următoarele: (dați numai în traducere textul).

«Al Moldovei (mai înainte acesta se numea al Sucevei și a totă Moldovlahia) prea cinstit (ὑπέριμωτος) și Exarh al Plaiurilor. Are și trei Episcopi: Al Romanului, al Rădăușului și al Hușului».

Al Ungrovlahiei prea cinstit și Exarh al Plaiurilor. Are doi Episcopi: Al Rîmnicului și al Buzeuului.

Al Transilvaniei sau Ardealului (se găsește despre acesta tipărit în Chiriadromiile Valahiei acestea: Cutare Arhiepiscop al Bolgradului, Vadului, Maramureșului, Silvașului, Făgărașului și a tot Ardealul și a altor părți a Ungariei, Vidicu, Chivaru, Sulagiu și Crasna), acesta are relații cu Metropolitul Ungrovlahiei cu drept cuvânt de Patriarh și Exarh. Are și Episcopi supuși lui trei: Al Maramureșului, Al Silvașului și al Banatului».

După acestea mai raporteză starea decădută a Clerului Ortodox, strămtorirea Patriarhatelor de către Turci și desființarea a o sumă de Metropolitii și Episcopi din Asia și Africa. În fine vorbește și de situația Bisericii Ortodoxe din imperiul Austro-Ungariei după pacea de la Carlovitz, dar toate sînt lucruri știute, de aceea nu le mai reproduc.

LXII) Καθρέπτῃς τῶν γυναικῶν, ἐν ᾧ περιεχόνται γραφικῶς αἱ ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ περιεχόμεναι ποσοδάθην ἱστορίαι κακῶν τε καὶ καλῶν γυναικῶν. Συντεθεῖσσι μὲν καὶ στιχοῦργηθεῖσαι παρὰ Κωνσταντίνου Δακρόντε, τοῦ μετονομασθέντος Κεσαρίου, προσφω-

νηθείσαι δὲ τῇ ἐκλαμπροτάτῃ καὶ εὐσεβεστάτῃ Δόμνῃ πάσης Μολδοβλαχίας Κυρία Κυρία Ἑλένη Μαυροκορδάτη. Τανῶν πρῶτον τύποις ἐκδοθὲν δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου Κύρ Κωστῆ Ἀδράμη Νεοχωρίτου. Ἐν Λειψία 1766. 2 volume în octavo.

«Oglindele femeilor, în care se cuprind din Scriptură istoriile semănate conținute în Scriptura Veche despre femeile reșle și bune. Compusă și în versuri lucrată de Constantin Daponte, ce s'a numit Chesarie, dedicată prea strălucitei și prea pioșei Dómnice a tótei Moldovlahia Dómnice Dómnice Elena Mavrocordat. Acum întâi dată la tipar cu cheltuiala prea onoratului Domn Costi Avram Neohoritu. În Lipsca 1766.

LXIII) Θεάτρον πολιτικὸν μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου τῆς Οὐγγροβλαχίας Νικολάου τοῦ Μαυροκορδάτου. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθὲν. Ἐν Λειψία παρὰ Βερνάρδω Χριστοφόρῳ Βρεϊτκοπφ 1766.

«Teatrul politic tradus din latinește în limba noastră aplă de cătră prea Înălțatul și prea înțeleptul Domn al Ungro-Vlahiei Nicolae Mavrocordat, Acum întâia oară edidat în tipare. În Lipsca la Bernard Christofor Breitcopt 1766. Formatul 8°.

LXIV) Στοιχεῖα φυσικῆς ἐκ νεωτέρων συνεργανισθέντα ὑπὸ Νικηφόρου Ἱερομονάχου τοῦ Θεοτόκου, ἐκ δοθέντα σπουδῆ καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ἔλλογιμωτάτου καὶ ἐξοχωτάτου ἐν ἱατροφιλοσόφοις Θωμᾷ Μανλαχάτου τοῦ ἐκ Καστορίας, διορθωθέντα δὲ ὑπὸ Ἀμβροσίου Ἱερομονάχου τοῦ Παμπερέης τόμ. II. Ἐν Λειψία τῆς Σαξονίας 1766.

«Elementele Fisicele adunate din cei mai noi de Ieromonahul Nicifor Teotoche, editate cu îngrijirea și cu cheltuială de cinste iubitoare a prea învățatului și prea escelentului între Doctorii filosofi Toma Mandacaș din Castoria, corec-

tate de Ieromonahul Amvrosie Pamper. Două tomuri. In Lipsca Saxoniei. 1766».

Aceste Elemente de Fizică, foarte erudite și basate pe calcule matematice, au servit ca carte de studiu în Academia de Iași între anii 1759—1800, pe care Nicifor Teotoche, vestit erudit naturalist, matematic și prin eselență Teolog; le a profesat ca profesor și Director al Academiei din Iași, adus înadins din Constantinopol de către Domnul țării Grigorie Alexandru Ghica Voevod. Din Iași acest erudit s'a dus în Lipsca și ș'a imprimat scrierea sa, pentru că era foarte anevoe studenților săi de a scrie textul corect și a executa precis mai ales figurile necesare și calculile trebuitoré, după cum însuși mărturisește în introducerea sa către cititori. Intre altele el țice în introducere: «Având pururea în ochi greutatea și transcrierea laborioasă a manuscriptelor, precum și executarea variatelor figuri, din care causă și unii dintre studenți ce cu dragoste 'mă urma studiul, oprindu-se în cale și obosindu-se și părăsind știința acésta și deveneau ne desăvârșiți, pentru care se intristau; apoi cu bună-voință reluau studiul, dacă puteau....» Prin urmare imprimarea acestei Fizici se datorește greutatei ce întâmpinau studenții lui Nicifor Teotoche în Iași la studiul Fizicii, pentru că n'aveau o carte imprimată. Elementele de Fizică ale lui Teotoche sînt scrisă în limba veche grăcă (Ἐλληνίδι δεκλέκτω). Acésta mai probéază că studenții ce-l asculta cu-noștea perfect limba veche pentru că în ea se propunea unele studii, precum acesta.

În ambele volume la finele lor sînt imprimate figurile trebuitoré studenților și despre care se făcea vorbă în lecții. Aceste figuri sînt executate admirabil și asociate de calcule matematice. Mai observ că în Elementele de Fizică ale lui Teotoche intră mare parte din mecanică, toate basate pe calcule. De aici rezultă că în Academiile din Iași și București nu se preda numai limba grăcă în nesfârșita-i Grama-

tică, cum spun unii, ci se propuneau și științi, ca Matematicile, Științele Fisico-naturale, Teologice, Filosofice etc

Probe reale ne au rămas destule, existența cărților imprimare după care se studieau asemenea științi. Cartea ce o analizez a fost proprietatea Bibliotecii Statului, catalogată la No. 148-a și a fost odinioară proprietatea unui Rîmniceanu — *Bibliothèque de C. Rîmniceanu*, apoi a marelui Logofăt Nestor, care a dăruit-o Bibliotecii școlii Sf. Sava din București: Ἀφιερωθὲν παρὰ τοῦ ἀρχοντος μεγάλου λογοθέτου Κυρίου Νέστορος τῷ σχολείῳ τοῦ ἁγίου Σάββα — «Dăruită de boerul marele Logofăt Domnul Nestor școlii Sfintului Sava». Dacă mă ocup cu aceste vechi cărți grecești, rămase din școlile ori Academiiile grecești ce au existat în țările Românilor, Moldova și Valahia, scopul ce-l urmăresc este, ca să se constate pe probe reale, ce cultură aveau strămoșii noștri pe atunci sub influința școlilor grecești și ce calitate și quant de cunoștinți puteau trage Românii din acele școli străine grafului nostru, precum și care era nivelul de cultură al societății înalte Ieșene și Bucureștene? Numai ținându-se seamă de aceste condiții se poate forma cu timpul o literatură națională generală a Românilor. N'am fost, după câte cunosc eu, cu mult inferiori altor neamuri în cultura generală, pentru că toate cercetările și invențiile științifice ce se făceau afară din țară, le respândeau curând și la noi profesorii Academiiilor noastre, deși în limbă străină. Dar ore n'a avut loc acest fapt pe acele timpuri și la alte popore, ca și la noi, în secolii trecuți? Nu și la Ruși și la Poloni și la Unguri și la Nemți limba oficială în care se propunea știința în universitățile lor nu era cea latină? Dacă la noi a predominat limba Grăcă în școle, apoi acesta a provenit din influința mare a Orientului ortodox asupra noastră. Aici s'au refugiat mulți oameni culți greci din Răsărit, când n'au mai putut resufla liber în țările lor subju-

gate. Dacă mai considerăm că încă înainte de epoca Grăcă—era fanariotă așa numită—mulți din fiii boerilor noștri mai ales din Valahia ’și făceau educația și instrucția între Greci și grecește, că toți fiii de Domni se instruiseră în Constantinopol; apoi dacă mai luăm în considerare și pe Domnii din epoca Fanariotă cari, Greci de neam mai toți, alții grecoizați, nu puteau să îngăduie a se propune în școle în altă limbă, de cât în a lor; Dacă mai considerăm și influința credinței noastre Ortodoxe, ce ne legă strâns de limba Grăcă, fiind-că numai în ea erau fântânile din care se adăpau clericii noștri cu cunoștința exactă a Ortodoxismului și a se înarma contra atacurilor nesfârșite ale Romano-Catolicilor; atunci ne putem explica cum de s’a însădit atât de adânc și puternic în secolile trecute între Români limba grăcă.

Eă, cu toate presupunerile ce fac unii asupra daunelor și întârzierii dezvoltării noastre naționale din cauza limbei Grecești, eă, ăic, profesez alt princip și anume: Limba grăcă și școlele grecești a avut o influință mare asupra Românilor, făcându-le cunoscută cultura apusului, aă alungat treptat influința Slavonă dintre Români, ce era neapă de progres, a ținut la adăpost naționalitatea noastră de amestecul și predominarea ori contopirea noastră cu alte popore, a modulat graul bisericesc Românesc, după construcția limbei grece vechi, și în fine a înrăurit la cultivarea sentimentului național, fără voia Grecilor, căci ei nutriră pe ai lor cu idei patriotice, hrănea pe Români în acelaș timp cu ura asupra lor. De Greci nu ne am temut și nu ne vom teme nici în viitor că ne vor absorbi în grecismul lor, pentru că știeam că ei erau și trecători și puțin, iar noi stabili și mai mulți. Dacă astă-ăi sintem Ortodoxi, conservându-ne credința strămoșască, acesta o datorim în parte cunoștinței și influenței limbei grecești din care ne adăpam. Când ora reinvierii poporelor Orientale a sunat, noi de greci ușor am scăpat, ș’am rămas tot Români. Ore dacă

ar fi rămas influința Slavismului, ori a Austriei cu Unguriile ei, tot așa de ușor ne am fi scuturat de ei ca și de Grecii? Eă înclin a țice că nu. Dovadă am faptele pozitive: Unde-î Pocuția? Unde-î Basarabia? De abea mai auđi pe acolo câte un cuvint din dulcea limbă stremoșescă! Unde-î Bucovina? S'a rutenit, nemțit și aprópe chیار jidovit. Ce se mai đic despre Transilvania, câte n'aú suferit și sufér și astă-đi spre ași apara limba și naționalitatea lor, deși sînt și mulți și culți și gata a se jertfi!

Nu trebuie să admitem extremele în judecățile nóstre, dacá voim să facem știință și să ne cunoștem real ce am fost și prin ce peripeții am trecut din seculi îndepărtați. Dar să vin iarăși la Elementele de Fistică ale lui Teotoche.

Acéstă carte este dedicată Domnitorului Moldovei Alexandru Ghica Voevod de cătră autor. Dedicăția cuprinđend câte-va date positive asupra activității Domnitorului, spre cunoștința tuturor o traduc aicea în tot cuprinsul. Iat-o:

«Prea piosului și prea Înălțatului Domnitor, Domnului meú Domn Ioan Grigorie Alexandru Ghica Voevod, prea mărețului Egemon a tótă Moldovlahia.

Un lucru din câte desvoltându-se înfrumusețază cu mândrie vechimea și care s'a stabilit neîndoios, este și aceea de a afierosi și a dedica cui-va cărțile lucrute și în public respândite. Și cu atât este mai de respectat și mai de admirat acesta, cu cât ar fi mai rădicat la o înălțime mai mare acela căruia i se dedică. Decí pe măreția ta cea în adevér superióră, îmbogățită de bunuri fisice, căștigate și de la fire, de care nu multora, și nici precum sînt acele multe lucruri, ci unora, de care câte odată 'i face părtași; te-am cunoscut înveșmintat, *Prea puternice Egemon*, și n'am preferat altula, de cât stăpânirei tale cei de Dumnezeu păzite să-ți proaduc închinându-ți acéstă carte lucrată de mine. Renumele mare al neamului téeu și strălucirea familiei Ghiculeștilor, numindu-te óre cine fiú a aceluí mare și

însemnat Eroă, care de cătră loți pururea se admiră și se respectă cu nume frumos în amintirile tuturor de pretutindenî, ȃic a celui prea renumit Alexandru Exaporitul. Manifestând odată cu cuvîntul *nobleța* și *renumele*, cu care prea respectatul t u nume se înfrumusețază strălucit. Iar bunurile cele de mult preț c stigate și preferințele ce ți le-ai dat, sînt demnitățile marel  Curții ale Impăratului, celebrul tron al Domniei Dacilor (Românilor), și sceptrul îngrijirei St p nirii și Domniei, acestea sînt dovezi asemănătoare și prea apropiate cu cele ne false ale Geometrilor. Ce ar ȃice cine-va și despre virtutea cu prisosință eșind din admirabila bună voință a de Christos dispusului t u suflet? Căci tu pe c nd erai incă în demnitatea de interpret, te-ai arătat protector și sprijinitor a tot neamul Ortodox, precum și insumi te-am cunoscut pe deplin s virișind cele mai de folos și din alte multe și deosebite bine-faceri și dintre care și pe mine, c nd Preasfințitul Ioanichie m -a ordonat ca se primesc Direcția inv ț mîntului școlii obștești din Athos, scriindu m  m'ai înlemnat, oprindu-mă de întreprindere pe timpul Preasfințitului Serafim, chem ndu-mă cu ordin Sinodal ca să complac Legei naturcii—Mamei. Pentru că mai și garantat de buna și plăcuta executare a lucrului îngrijindu-te de cele de obște, precum de ale tale. O dispoziție at t de liberă și plină de spiritul lui Christos, pe care și atunci și acum și în t t  viața admir nd'o nu mă satur! Apoi prin conducerea variată a St p nirii domnești incredințată ție, a-i r sarit lumina bine-facerii în t t  Dacia, pe care pentru a o renasce curând, tot ce-i rău ai aruncat, tot ce-i bun ai conservat. Nu este nimeni nedrept tind, sau nedrept tindu-se, pentru că s'a aruncat departe nedreptatea, introduc nd practicarea dreptăței în t te, tot-deauna și pretutindenî; t te alegerile boerilor se fac prin merit, iar nu prin avuție, și meritului i se însușește și nu altuia prioritatea celor ce sînt de trebuința mulțimei. Temple, semnele religiosit ței se inalță

cu măreție; Școlile pentru fericirea ómenilor și celor străini și supraveghetorii se chiamă cu iubire, și cu multe și variate lucrări de artă se înfrumusețază din nou orașul; Din bine-faceri cu toții de pretutindenea se indulcesc cu îndesulare. Căci tóte cele ce sînt de folos obștesc, acestea sînt ocupația și îngrijirea sufletului tēu vrednic de iubire și gîndire continuă. Pentru aceea nu ești nu mai sprijinul cel mai tare al Domniei, ci și a tuturor ómenilor din present și viitor prin viața ta, iar faptele tale devin statuul de Dumneđeũ clădite *Prudența'și* procură religiozitatea care'i limanul binelui și frumosului. *Iubirea* și *Dreptatea* înfloresc în tine și tot corul celor-l-alte virtuți l'ai adunat, lanțul în adevěr de aur și ne'npletit multora, pe care tu împletindu'l mai bine de cāt toți l'ai produs la o armonie admirată. Toți doresc să se eternizeze bunătatea ta, despre care deja și speranțele bune s'aũ arătat. Căci, cel ce dă clironomia celor ce se tem de numele lui, și-a dat fiu, cari din prima lor ivire a trebuit sa-i caracterizeze cei născuți din ast-fel de părinte. Dec'i unui bărbat împodobit cu atâtea și cu ast-fel de grații cu cuviință se va convinge fie-care pentru ce i s'a închinat de mine acéstă carte. Mai ales că era o datorie obligatóre pentru mine să dau o probă óre-care de preferință făcënd dedicarea, de la care și din vechime și de curând m'am învrednicit a mē bucura întâmplător de la el Bine-voește dar a o primi, Egemone prea liniștite și de Dumneđeũ mărite, și cu ochiũ plăcut privește asupra ei, ca luminând și strălucind cu strălucirea cea prea renumită a gloriósei tale măreții și fie spre lauda stăpânirei tale cei de Dumneđeũ pázite, care ai putut să sávırșești niște asemenea lucrări și bucurie mie și glorie și laudă celui ce m'am învrednicit de prea mărețul har a celei mai puternice înălțimi.

Al Înălțimei tale prea piósă serv prea supus

Nichifor Ieromonah Teotoche.

In Lipsca 1767. Septemvrie 1.

Cine este acest Ieromonah Nichifor Teotoche? El este de loc din Cercira și s'a născut la 1736. Studiile începătoare le-a făcut în patria sa, apoi s'a dus în Italia ș'a studiat în universitățile din Bologna și Pataria filosofia și matematicele în special. Intorcându-se în patria lui la 1756 a fost numit profesor de filosofie și matematici. Fiind dotat cu calități esecționale în predicatorie a fost și mare predicator în Patriarhatul din Constantinopol, apoi era să fie trimis profesor la Muntele Atos, dar pe atunci legând prietenie cu familia Ghica din Constantinopol, mai ales după ce a pronunțat și un discurs funebru la mórtea mumei lui Grigorie Ghica în Patriarhie, când a lăudat meritele răposatei și a familiei Ghiculești, Domnul ș'a propus să-l aducă cu el în Iași ca profesor și Director al Academiei, ceea ce s'a și făcut curând. Cât a fost ca Director și profesor se bucura de cea mai strălucită reputație. D-l Papadopol, în cartea sa Filologia Nouă, în volumul I, la pagina 199 se exprimă ast-fel despre meritele sale: Αὐτόθι δὲ ἔγινε σχολάρχης τῆς Αὐθεντικῆς σχολῆς, ἔθελ συνηθροίσθη μέγας ἀριθμὸς ἀκροατῶν— «Aicea (în Iași) a fost Director al școlii Domnești, unde s'a adunat un număr mare de ascultători». Apoi constat că s'a dus în Lipsca spre a'și imprima scrierile sale. De la acest timp 1765 nu s'a mai întors în Iași, ci s'a ocupat mereu cu studiul După aceea fiindu-i pretutindenea răspândit numele pentru credința sa, a fost chemat de Ortodoxii din Veneția de a le fi Arhiereu, dar a refuzat. La 1779 însă Nicifor Teotochi a fost hirotonisit în Rosia ca Arhiepiscop al Astrahanului, în locul lui Eugeniū Vulgaris ș'a păstorit acea Eparhie cu mult succes și merit. Pe la 1796 a demisionat și din acéstă demnitate și s'a retras la Moscva, ocupându-se ne'ncetat cu diferite scrieri religioase și cu imprimarea lor, unde a încetat din viață la 1800. Nicifor Teotoche a lăsat multe scrieri științifice, Teologice și polemice. Eū voiū cita numai pe cele ce ne interesază

mai mult: 1) Elemente de matematică în 3 volume. 2) Elemente de Fizică 2 vol. 3) O geografie, ce se păstra încă în manuscris la Iași de către Arhimandritul Teodoret, pe la începutul secolului. 4) Despre meteori și electricitate etc. Aceste sînt cărți de școală, pentru că el era special în științele Fisico-matematice. După acestea sînt însemnate scrierile lui Teologice, care au rămas pînă acum ca prototipe în Biserica Ortodoxă: 1) Cuvintele lui la Postul cel mare; 2) Chiriadroniul orî interpretări și explicări morale la toate Duminicile de peste an, tipărite grecește și în București la 1803.

Dintre scrierile polemice amintesc epistola sa, intitulată: *Respunsul unui Ortodox despre stăpînirea Catolicilor și în care combate Unia din Transilvania*. Nicifor Teotoche era și un mare filolog, cunoștea limbele: Grăcă, latină, italiană, francesă, germană și rusăscă.

(Va urma).

C. E.

VIAȚA LUI IISUS

de R. P. DIDON.

În anul trecut răsare pe terenul literaturii noastre teologice, atât de puțin cultivat, o scriere intitulată: *Viața lui Iisus*—traducere în două volume

De și valoarea sa reală se poate cunoaște mai bine din citirea ei, totuși socotim că e bine a face despre ea, atât pentru cititorii revistei cât și pentru cei ce vor voi să și-o procure, o cât de mică dare de sémă.

Autorul acestei vestite lucrări, e un bărbat de samă din Biserica romano-catolică, R. P. Didon, fost predicator în Paris, născut în anul 1840 și încetat din viață în 1890; un bărbat cu o vastă cultură, orator strălucit, care totă viața a căutat prin grai și scris să înlăture din mintea tuturor acel nor ce pare a separa știința de credință, căutând să le împace pe amândouă și să dovedească tuturor că separațiunea dintre ele e mai mult aparentă. Una din operele sale, de o valoare netăgăduită, e tocmai lucrarea de față intitulată «*Viața lui Iisus*», tradusă în o sumă de limbi și care a avut un strălucit succes—alurea bine înțeles, la noi din nefericire nu—întru cât numai în Paris în timp de două săptămâni după aparițiune s'aũ desfăcut la 10,000 de exemplare.

In graiul nostru am dobândit'o prin d. *Dr. Const.*

Chiricescu decanul facultății noastre de Teologie și prin păr. *Icon. C. Nazarie* directorul Seminarului «Central» din București, cu ajutorul material al I. P. S. Mitropolit Primat *Iosif Gheorghian*.

Traducerea nu e făcută direct după originalul frances, ci după traduceri în limba rusă, căci autorul nu a încuviințat a se face de cât o traducere întrégă a ei, și cum dînsul e romano-catolic, ar fi trebuit să se strecóre în traducerea română erorile mai ales dogmatice cuprinse în ea; de aceea traducătorii noștri s'aũ servit pentru volumul I de traducerea rusă a lui I. A. Scrobotov, iar pentru al II-lea de cea a lui D. N. Rojdestvenschi, ca unele care nu sînt supuse nici unei obligațiuni în privința traducerei și reproducerei în străinătate, dar s'aũ servit traducătorii și de original spre a controla exactitatea traducțiunei în limba rusă și a în-lătura întâmplătorele erori.

Motivul, care a îndemnat pe autor să facă acéști lucrare, apoi *scopul* ce a urmărit autorul prin acéști scriere, le vedem în chiar primele pagini ale volumului întâi. Iată ce ne spune el:

«Mintea ómenilor cugetători caută nu numai sensul elementar al dogmelor; caută nu numai explicarea lor în marginile sciinței noastre nedesăvîrșite și pururea mărginită; cere nu numai să combată atacurile științei vrăjmașe Creștinismului—ale filosofiei saũ literaturii,—ci dorește a ști viața lui Iisus Christos ca Dumnezeu și Om, în tóte amănuntele ei, dorește a ști cuvintele grăite de El, legea formulată de Dînsul, cea ce El a propoveduit, pentru ce s'a luptat, a suferit și a murit».

«Istoria lui Iisus Christos este temelia credinței noastre. Invățătura evangelică, teologia, moralitatea creștină, cultul, ierarhia, biserica, totul se întemeiază pe ea. Mulțămită muncii neobosite a Părinților Bisericii, invățătura lui Christos, poruncile Lui, cultul și însăși Biserica, aũ devenit încetul cu

încetul, obiectul studiului științei limpezi, desăvârșite și organizate, care răspunde la cerințele credincioșilor, doritori de a fi ómeni ai credinței și ai științei».

«Lucrarea de față are menirea de a răspunde acestei cerinți».

«Către Christos, ast-fel cum Biserica îl ține, ași vrea să atrag privirile generațiunei de acum. I se ȃice că ea este bolnavă: Christos o va vindeca; i se ȃice că este îmbetrănită și desamăgită: El îi va reda tinereța cu iluziunile ei de aur; fiind-că ucenicul Lui rămâne om cu nădejde vecinică. Se învinovătesce generația de acum că este pozitivă, că nu crede de cât aceia ce vede și pipăe, în cea ce este folositor și plăcut: Christos o va învăța să vadă aceia ce nu se vede, să guste aceia ce este nematerial, să înțelégă că omul cel mai folositor luiși și altora, patriei și omenirei, este acela care scie să se jertfescă pe sine, și că dintre tóte bunurile, cel mai plăcut pentru cunoscători este jertfirea de sine. I se mai ȃice că ea este nebună după plăceri și bani; i se ȃice așa, póte pentru-că tinereța se povirnește, căci plăcerea omórá, iar banii pot duce la ori-ce vițiu: Christos o va învăța să desprețuiască plăcerile și să întrebuițeze bine bogățiile, cari se înmulțasc cu atât mai mult cu cât pămîntul este exploatat mai cu pricipere».

«In tóte cazurile, lumea este în prada a mií de neajunsuri, de neliniști și de întristări. Acei cari laudă plăcerea de a trăi, știú bine că acea plăcere e grozav de încurcată, și că mórtea este cu atât mai durerosă cu cât ea nimicesce o viață mai fericită.....»

Pentru ca lucrarea ce-și propusese a face să fie cât mai bună, pentru ca datele, localitățile și descrierile să fie cât mai exacte, și pentru ca întréga scriere să se póta presinta ca o scriere de valóre, autorul înainte de tóte întreprinde doué călătorii pe la locurile sfinte, pentru ca—deși schim-

bate mult după atâtea vécuri—să le pótă cunósce și să pótă vorbi de ele cu mai multă siguranță. Iată ce ȓice el în acéstă privință:

«In doué călătorii am putut să studiez de aprópe Palestina, Țara lui Iisus. Am umblat încet, în tóte părțile, după urmele Domnului, de la Betleem și Hebron până la marginile Tirului și ale Sidonului și la isvórele Iordanului. M'am oprit multă vreme în acele locuri, unde Iisus a stat mai mult, unde a luptat mai cu căldură și a suferit, unde a învățat mai mult. M'am silit să revéd aceste locuri așa cum aũ fost acum 18 vécuri trecute. Pustietatea lor de acum, grámada de ruini, clădirile înălțate de cătră creștinii evlavioși, n'aũ lăsat aprópe nimic din starea lor dintăi. Am consultat vechile tradițiuni, am întreat pe călătorii cei mai încercați, am studiat mai cu sémă Evangheliile, și pot ȓice că am trăit în timpul lor și pe acel pămînt unde s'a întâmplat tot ce ele ne istorisesc».

«Acei cari tãgãduesc istoria lui Iisus, de sigur n'aũ vèđut Palestina; dacã ar fi studiat-o cu Evanghelia în mână, ar fi înțeles că Evanghelia nu se nãscocesce».

Cuprinsul acesteii opere e o istorie desvoltată a vieței lui Iisus, după Evangheliã, descrisã cu mediul pitoresc, geografic, social și iudaic, întretășutã cu o sumã de reflexiuni, argumentãri și diferite comentarii. El e dispus în modul urmãtor: Volumul I are la început o introducere de mare importanță din o sumã de puncte de vedere, apoi se divide în trei cãrți, cari la rîndul lor se subdivid în paragrafe; iar volumul al II-lea cuprinde doué cãrți (a ȓatra și a cincea), după care e un apendice care cuprinde o tabelã a faptelor din viața lui Iisus în șir cronologic și dispuse așa fel în cãt să fie cu ușurință aflate atãt în Evangheliã cãt și în cartea de fațã.

Odatã ce am fãcut cunoscință cu autorul lucrãrii intitulatã «Viața lui Iisus», și după ce am vèđut iarãși în câte-va

cuvinte calea pe care a venit și în limba noastră, cum și motivul și scopul pentru care s'a scris, lucruri imperios cerute în ori-ce dare de sémă, să facem puțin cunoștință și cu cuprinsul ei.

*

Autorul își începe lucrarea printr'o frumoasă introducere interesantă atât pentru frumuseța limbii cât mai ales pentru varietatea chestiunilor pe care dînsul deși în trecăt le tratéză mult plăcut. După ce arată chîr în primele pagini motivul lucrării sale — vëdut mai sus — face deosebirea între critica adevărată și istorie, raportate la cărțile Evangheliilor. Vorbesce de operele din care cunoșcem faptele și învățăturile lui Iisus și autoritatea lor. Arată timpul când s'a început a scrie cele dintăi Evangheliit; apoi cum creștinismul răspîndindu-se, scrierile sfinte aũ trebuit să se înmulțiască. Arată cauzele și împrejurările în cari s'aũ scris Evangheliile celor patru evangheliști, dar într'un așa mod în cât relațiunile ce ne dă asupra fie-cărei Evangheliit pot servi fôrte bine ca nisce adevărate lecțiuni de introducere. După acela vorbesce de însușirile Evangheliilor. Mai departe în câte-va pagini autorul ne dă locurile paralele ale profețiilor din Vechiul Testament privitoare la Mesia; apoi dovedesce existența minunii. În cele din urmă, dovedesce de greșită și nesinceră încercare multora de a împreuna sub nume de legende, ori fabule, minunile Evangheliilor cu acele din cărțile sfinte ale altor religii ca: Vendele Indiei, King-urile Chinei, ori Coranului Mahomedanilor.

După «Introducere» autorul începe a desfășura în sute de pagini, istoria vieții lui Iisus, pe larg, întreprins-o cu frumoșe reflexiuni și explicațiuni. Ceia ce face ca această lucrare să apară de o mare valoare și să presinte un deosebit interes nu numai pentru clerici dar și pentru laici, e mai ales modul cum autorul a știut să desfășure și să înlănțuiască actele vieții Mântuitorului, adică și forma și limba în care ni le dă.

Ajunge Mântuitorul într'un loc, autorul îl descrie; dar îl descrie cu atâta farmec în cât nevrînd cititorul e adus în stare a se crede că vede acele locuri în realitate. Predică Mântuitorul, autorul îi explică învățătura așa de lămurit și face comentariul așa de potrivite asupra lor, în cât multe din locurile Evangheliei părute ori chiar neînțelese apar în tótă claritatea lor și în o formă cum numai autorul a putut să le dea.

În *cartea întâi* pe care autorul o intitulează «Nascerea lui Iisus» de sigur pentru-că începe cu ea, ne expune într'un chip savant în ce stare se găsla lumea în vremea nasterii Mântuitorului, vorbește apoi de zămisirea Lui, de născerea Sa, se ocupă de timpul de la născere și până la întorcerea din Egipt, expune într'un chip destul de frumos și interesant, în acelaș timp destul de deplin, adevărul istoric în povestirile miraculoase despre născerea și pruncia lui Iisus, copilăria și juneța Sa și o încheie cu un capitol intitulat «Chemarea lui Iisus».

În *cartea a doua* se vorbește despre venirea lui Ioan Botezătorul, despre activitatea lui, botezul lui Iisus, Iisus în pustie. Apoi începutul vieții Sale publice, Iisus în Ierusalim venit să serbeze paștile anului 781, apostolatul în Iudea, la Samarineni, și o încheie cu un capitol intitulat «Iisus fiul lui Dumnezeu». Înainte de a urma cu istorisirea evanghelică a faptelor, autorul ne arată cum trăla în Palestina societatea iudaică, pe la anul 26, în epoca când Pilat, în calitate de procurator roman administra Iudea. În paginile cu care dînsul începe această carte, cititorul va vedea desfășurându-se o mulțime de întemplări, va fi pus în cunoștință cu organizația socială, religioasă și morală, a ideilor de atunci, luptele lor de partide și de speranțe, curenteles gîndirilor lor, într'un cuvînt o stare a conștiinței naționale și morale, cari trebuie să o cunoască ori și cine pentru a putea înțelege mediul în care a viețuit Iisus și

mișcarea care sub înfrurirea lui Ioan Botezătorul, pregătea venirea Mântuitorului.

În *cartea a treia* se vorbește de apostolatul Mântuitorului în Galileea, predica de pe munte, pildele despre împărăția lui Dumnezeu, ocările și hulirile fariseilor, călătoria lui Iisus în laturile Tirului și ale Sidonului și prin Decapole, schimbarea la față.

În trecut credem că e bine a cita un fragment interesant din această carte, mai ales pentru chestiunea însemnată pe care autorul o trată în paginile din care cităm, chestiunea spiritului rău, existența sa și influența sa asupra omenirii.

«Existența spiritelor rele, intervenirea lor istorică în șirul evenimentelor este un adevăr tradițional, care se găsește pretutindene, la toate neamurile primitive, la Ari, Turani, în toate stările lor de civilizațiune. Existența lor o atestă omenirea întreagă. A nu vedea în acesta de cât un produs al nesciinței saș al prostiei, al vicleniei saș al încrederei orbe, ar fi o ușurătate copilărească.

«Această mărturisire generală este a întregii omeniri,—a tuturor religiunilor, filosofilor, tradițiunilor, doctrinelor, a celor mai mari nume în poezie, știință și pietate. Se opun numai trei secte: la păgâni, Epicureii și Cinicii; la Iudei, Saduceii. La ele se adaugă critica materialistă și panteistă modernă, și filosofia care deși recunoște un Dumnezeu personal, totuși Îl desparte de această lume, atribuie dezvoltarea omenirii propriilor ei puteri, ca și când Dumnezeu n'ar exista: acesta este un ateism eufemistic care liniștește pe cei simpli, evitând negațiunile brutale, și care ajunge la acelaș rezultat ca și scepticismul cel mai pronunțat.

«Această din urmă negațiune, care nu dată de cât de un véc și jumătate, nu se razimă pe nici un fundament serios. Ea s'a produs cu arta afirmațiunilor îndrăznețe, măgulii ' gróza noastră față de mărturisirea altuia. Probatu-s'a

vre-odată că nu există spiritele? Iar dacă există cine p^ote afirma că nu intervin în lumea senzațiunilor, inclinațiunilor, imaginațiunilor, pasiunilor și visurilor n^ostre? Știința fără Dumnezeu, materialistă și panteistă, a declarat cu îngâmfare, că t^ote fenomenele suprafirești, cari umplu istoria, ca: farmecile, ghiciturile, chemarea duhurilor, vrăjile, îndrăcirile, n'ar fi de cât aturări ale nesciinței, ale închipuirei, sau fenomene nervoase, isterice, somnambulice, sau fenomene ale magnetismului natural. Aceste afirmațiuni însă n'au fost probate nici odată. Nici o stare nervosă nu explică corpurile atârinate în aer contra legii gravitației, vederea lucrurilor ascunse, pređicerea evenimentelor viitoare, cunoscința limbilor străine fără ca cine-va să le fi învățat. Nici o negațiune nu se p^ote opune acestor fapte; ele există, sunt scrise, sunt mărturisite; ele există cu t^ote că știința nu admite intervenirea unei ființe inteligente și superioare omului Șarlatanismul, încrederea orbă, superstiția, au jucat de sigur un rol în aceste fenomene; dar ori cât de mare ar fi rolul lor în asemenea fapte, totuși numai cu ele nu se pot explica multe fenomene ulmitoare, și numai o convingere prejudecată va susține contrarul».

«Negațiunea care se ascunde sub vălul liniștei, trădează frica acelor cari se laudă cu ea».

În *cartea a patra*, cu care se începe volumul al II-lea al scrierei, ni se vorbește despre viața Mântuitorului de la schimbarea la față înainte, până la intrarea Sa triumfală în Ierusalim: Plecarea Sa din Galileea, Iisus la serbarea corturilor în anul 29, noile Sale mărturisiri despre Sine ca Mesia, vindecarea miraculoasă a orbului din nascere, învieirea lui Lazăr.

În *cartea a cincea* se cuprinde timpul de la Intrarea triumfală a lui Iisus în Ierusalim și până la Înălțare, adică: Intrarea triumfală, profeția Sa despre dărmarea viitoare a Ierusalimului și a Templului, așezarea Taînei Euharistiei,

drumul către Ghetsimani, rugăciunea Sa, agonia, prinderea, judecarea lui Iisus, mórtea, înmormintarea, Invierea Sa și se sfirșesce întréga operă cu Înălțarea la cer.

*

Iată în puține cuvinte cuprinsul acestei valoróse lucrări. Acéstă scriere e de valóre netăgăduită. pe care ar trebui să o aibă nu numai clericii ci și fie-care creștin. De mai mare preț însă, ea este pentru clerici, întru cât în acéstă frumoasă istorie a Mântuitorului, el găsesce o mulțime de adevăruri și de cunoșcinți teologice tratate din multe puncte de vedere și într'un chip de multe ori savant în totă puterea cuvintului.

Exigetul găsesce în ea multe părți din Evanghelii destul de frumos expuse și lămurite, moralistul pagini de înaltă morală creștină, istoricul lămuriri din cele mai de folos istoriei bisericesci, ca și celei profane chiar, arheologul de asemenea, iar predicatorul un bogat isvor de subiecte pentru predică de ori-ce natură: Predică cu subiect moral, dogmatic, apologetic, polemic și istoric.

Ori cine va avea fericirea de a citi în întregime acéstă însemnată scriere, se va convinge pe deplin de valórea ei, va recunósce că ea este de o deosebită importanță pentru tot creștinul și mai ales pentru clericii, și apoi se va mai încredința și de faptul că în adevăr cu traducerea ei în limba română, literatura noastră bisericescă încă săracă a câștigat mult.

V. P...

PREOȚIMEA DIN MOLDOVA ÎN SECOLUL AL XVIII-lea.

I.

Majestatea Sa Regele Carol rostind în ședința solemnă a Academiei Române din 13 Martie 1900 o foarte frumoasă cuvîntare a prezentat cu această ocaziune Academiei și i-a făcut dar «un memoriu inedit despre starea Moldovei la 1787 de Comitele D'Hauterive, secretar al Domnului Moldovei Alexandru Mavrocordat». Majestatea Sa a dăruit Academiei această importantă lucrare istorică fiind-că i-a purtat tot-d'a-una «un necurmat interes», care L'a îndemnat să urmărească tot mai de aproape lucrările sale, mai ales acelea care au de scop a lămuri epocile depărtate ale istoriei noastre naționale, prin cercetarea autorilor vechi și a bogatelor isvoare, cari ne dau adevărata iconă a vremurilor trecute și ne arată datinele și moravurile poporului român din veac în veac»?. Și în adevăr, căci această lucrare inedită e foarte luminoasă în multe privințe, căci e o lucrare a unui bărbat cu o bogată cultură intelectuală și un martur ocular a multor din cele spuse.

Lucrarea acésta a fost publicată de curând de Academia Română. Ea coprinde șase capitole. In capitolul al IV-lea D'Hauterive vorbește despre preoțimea din Moldova. Iată cum resumă Majestatea Sa Regele cele coprinse în acest capitol: «Capitolul IV vorbește în termîni măgulitorî despre cler, care, prin activitatea și cuvioșia sa dă pilde bune țaranilor. In privința egumenilor mănăstirilor închinăte, cari înstreineză cu învoirea legilor bogății ce ar trebui să rămână la isvorul lor, Comitele D'Hauterive se rosteste însă fórte aspru, de óre-ce, ȃice el, acești străini nu desdaunează țara de pagubele însemnate ce-î pri-ciunuesc, nici prin o muncă folositóre, nici prin pilda virtuții. El îndrăsnesce până a propune Hospodarului înlocuirea lor prin egumenî moldovenî».

Am reprodus acest resumat, fiind-că e cea mai credincioasă icónă a celor coprinse în acest capitol și e bine s'o cunóscă cetitorîi acestei reviste.

II.

Acest resumat nu e înșă îndestulător. De aceea reproduc aici întreg acest capitol pentru ca toți cetitorîi revistei să cunóscă vederile Comitelui D'Hauterive și să reflecteze asupra trecutului Clerului nostru. Iată ce spune D'Hauterive:

CAP. IV.

DESPRE PREOȚIME.

«Preoțimea celor mai multe din țerile Europei, cari au luat mai mult sau mai puțin parte la propășirea obștésză a luminilor politice și morale din vécurile din urmă, nu

mai p \acute{o} te fi invinuită pentru trândăvia mădularelor sale, pentru netrebnicia bogăției sale și pentru réua întrebuintare a unei puteri de care nu s'a slujit tot-deauna spre binele moravurilor și a liniștei cetățenești, preoțimea Moldovenescă însă nici odată nu a tras asupra-și această invinuire. Preoții din Moldova nu sunt nici leneși, nici bogați, nici semeți. Ei nici nu trăesc măcar din slujba lor bisericească, și trebuie să recunoscem că ei au t \acute{o} tă vrednicia și t \acute{o} tă smerenia sărăciei. Dacă zac și ei în nesciința obștească, această este din bună-credință și nu din poftă de câștig, iar folósele ce trag din credința deșartă a credincioșilor lor sunt prea mici ca să p \acute{o} tă fi invinuiți că dau pildă într'ac \acute{e} sta printr'o prefăcătorie lacomă, sau că o susțin printr'un zel fanatic.

Credința în Moldova face parte din crescerea casnică. Părinții și mamele învață pe copiii lor tot ce au învățat și ei printr'o asemenea datină. Preoții n'au nici un amestec în această învățătură și nu sunt de loc de vină pentru credințele deșerte pre cari o nesciință de vécuri le-a amestecat cu curățenia credinței.

Obiceul le încredințază sarcina de a diriguî rugăciunea, și ei îndeplinesc t $\acute{o$ te amănuntele acestei îndatoriri cu osârdie și fără gând de câștig.

Ei au paza bisericii și grija de a o înestulă cu lucrurile trebuinciose pentru slujba bisericească; îndatoririle lor cetățenești sunt să plătescă o dare pe an episcopului în eparhia căruia își fac slujba! după ce-și îndeplinesc aceste îndatoriri obștesci, ei intră în rîndul enoriașilor lor, cărora le dau pildă de răbdare și de muncă. Sunt cei mai buni părinți, cei mai buni soți, cei mai buni săteni ai ținutului; rare-orî îi vei vedea supărând pe ispravnicii cu pârile sau cu nemulțămirile lor. Nu-i găsesci nici odată nici în cârciumi, nici în horilcăriile(?) satului. P \acute{o} te că aceste pilde cari bat la ochi sunt mai mult în stare să înrăturescă asu-

pra purtării sătenilor de cât învățăturile prin viu grai, cari nu sunt nici ascultate nici înțelese.

Mărturisesc totuși că numărul preoților mi se pare mult prea mare în Moldova, căci starea preoțească fiind mărginită la o slujbă așa de ușoră de îndeplinit, este destul ca ei să fie mai mulți de cât satele, pentru ca să se pótă dice că sunt prea mulți. Este drept însă că muncitorii bunți și ómenii cari slujesc de pildă nu sunt nici odată de prisos, dar satele Moldovenesci nu sunt îndestul de locuite pentru ca un asemenea om să nu fie de ajuns pentru luminarea unei parohii; iar înmulțirea fără trebuință nu răsplătesce prin folósele ei neajunsul scutirilor legate de starea preoțească și cari nu sunt nici odată o înlesnire pentru o tréptă de ómeni, fără să fie tot-deodată o greutate pentru tóte cele-lalte. Am fost încredințat de mai multe ori că în cele trei eparchii ale Moldovei se póte socoti numărul preoților la șése mi. Numărătórea acésta mi se pare umflată, dar chiar de am scádé-o la jumătate, trei mi de famlii cu scutiri în țéră măresc cu o doué-spre-đecime tóte sarcinile obștei, și acéstă creștere este fără îndoélă peste măsură de mare într'o țéră care plătesce doué dișme și duce greul a doué rinduri de dări obstesci.

S'ar putea dice, ce e drept, că dacă s'ar mărgini numărul preoților după îndeplinirea de acum a slujbei, nu ar mai fi mijloc de a se umplea fără întârziere golurile, dar acéstă băgare de sémă este fără tãrie aci, căci nu se cere de la preoți de cât să scie ceti saũ cel puțin să đică pe de rost rugăctunile și să cãnte cu glas tare și, cum trece-re-a tuturor treptelor ce duc la preoție nu cere mai mult de cât o singură đi, graba hirotonisirilor chezáșuesce de ajuns numirea celor doritori, iar prin satele moldovenesci se află destui țéranți cari să scie să se róge și să cãnte, pentru ca să nu fie nici odată greu de ales.

Sciũ că ușurința acésta prea mare este un réu în rin-

duela unei credințe care cere cucernicie și lumină, dar pe lângă că această schimbare este de căderea altei puteri, neajunsul politic este mai lesne de îndreptat de cât volnicia credinței. Un Domnitor poate prea bine opri sau cel puțin micșora, mersul hirotoniilor de prisos cari sunt spre folosul unui singur om, al episcopului care le face, și spre sarcina tuturor, dar nu poate îndatora pe acest episcop să aleagă luminile bisericii într'o treptă de omenii cu totul lipsită de lumină.

Voiu trece la rele cu urmări mai în legătură cu grijile cărmuirii. Moldova este plină de mănăstiri cari, în asemănare cu cele din Europa, sunt sărace, dar cari în Moldova sunt așezăminte bogate. Mă voiu feri cu totul să amintesc reformele sgomotose cari mai mult au stârnit plângerii de cât au făcut vre-un adevărat bine, dar voiu spune că moșiile țerii, orii și ce gânduri ar fi avut cei ce le-au avut în stăpânirea lor altă-dată, nu trebuiesc, cu încuviințarea legilor, să ducă aiurea o bogăție care nu lasă nimic la izvorul ei și nu despăgubesce țara nici prin pilda vre-unei virtuți, nici prin vre-o muncă folositore. Evlavia se poate prea bine învoi să facă ore-care jertfă, pentru-că evlavia ajută darurile cari sunt împărțirea prisosului unora asupra lipsei altora, dar ea nu poate consfinți aceste înstrăinări de bogății cari iaă tot dintr'o parte ca să ducă aiurea. Aceste despueri isvorăsc din deșertăciune, iar nu din evlavie.

Mănăstirile Moldovei sunt pline de streini, și mai nici una nu are în fruntea ei un Moldovean. Moldovenii sunt supuși pretutindenii dar nicăeri nu sunt asupriți în supunerea lor cu atâta lipsă de măsură ca în mănăstiri. Călugării, obicinuiți cu șerbia din alte țeri, vin în Moldova să aducă despotismul căruia au fost supuși atâta vreme. Ei se fac stăpâni pe o mănăstire ca pe o cucerire, flămânzesc pe nenorociții pe cari îi cărmuesc, string comori pe cari le duc în cele din urmă aiurea, și înșelă de o potrivă și pe

epitropi, cari se încred orbesce în socotelile lor, și pe mai marii lor din depărtare, cărora nu le trimit de cât ceea-ce nu vor să opréscă pe séma lor.

Nu voiú spune să se ia de la episcopi și de la mânăstirile depărtate drepturile bisericesci sau bănesci pe cari ctiitorii evlavioși le-aú dat așezămintelor ce aú intemeiat în viața acésta, dar să se micșoreze acele drepturi în cât să fie impeditate să ajungă un fel de haraciú și de jefuire pe față. Ródele îmbelșugării și ale muncii din țéră aú destule eșiri, pentru ca să trebuéscă să se pună stavile la acelea cari nu se deschid de cât ca să o sleéscă.

Dar mai ales e nevoie să se dea pămîntenilor dreptul de a cârmui averile cari ar intra în îndestularea țerii, fie că cei mari s'ar folosi de ele, fie că le-ar stringe ca să le împartă apoi némurilor lor și acéstă îndreptare a rînduelii firesci ar scóte mií de nefericiți de sub o tiranie care împreună păcatul disprețului cu al sgârceniei.

Starea bisericescă se alege de obiceiú dintre țeranii moldoveni și aceștia aduc cu ei în acéstă stare buna înțelegere și blândețea cari sunt în firea lor. Nu tot ast-fel este cu mânăstirile, și acéstă băgare de sémă dá nascere unei alteia de însemnătatea mult mai mare. Streinii aceștia, cari aú adus în mânăstiri un duh de mărire necunoscut pămîntenilor, íaú de asemenea de la credință o putere pe care preoții și călugării moldoveni nici odată nu s'aú gândit s'o așeze în sufletul poporului. N'am vedúut réu mai mare de cât acela de care vorbesc acum: Nu se află preot strein care să nu fie gata să se facă, în Moldova, ațișătorul unei puteri streine și toți aú dobândit în de ajuns acea încredere a poporului care face răsvrătirile, pentru ca să póta plánuí cu isbândă vre-una. Măria Ta vei afla într'o đi că cutara egumen este în stare să răscole în opt đile doué treimi din țéră. Sciú, Măria Ta, că fac aci o piră fórte grea, dar înainte de a o face am cercetat cu deamánutul doué

lucruri: 1) dacă este adevărată, 2) dacă este spre folosul acestei țări ca să-și schimbe stăpânirea, și în urmă m'am hotărît să Ți-o spun.

III.

Din citirea cu băgare de sémă a celor spuse de Comitele D'Hauterive 'și póte face orî și cine cea mai deplină convingere de starea Clerului nostru în vremurile de demult. Frumóse cuvinte la adresa preoților noștri din trecut, că ei nu sunt nici *leneși, nici bogați, ntcî sămeți. Că ei dau enoriașilor pildă de răbdare și de muncă; că sunt cei mai buni părinți, cei mai buni soți, cei mai buni sătenî ai ținutului; rare orî 'i vei vedea supărënd pe ispravnicî cu pîrile saü cu nemulțămirele lor. Nu-î găsesci nici o dată în cârciumă...*

Rêmân aci... Recomand însă din suflet tinerilor noștri teologî să cerceteze și să studieze asemenea lucrări, căci numai ast-fel vom putea arăta ce a fost biserica și bărbații ei în trecutul nostru.

G..

Câte-va notițe asupra arhitecturii creștine.

Vești Bis. Ortodoxă Română No. 2—3 anul XXVI.

Deja de pe vremea lui Constantin cel Mare începuse a se face mici încercări de construcții centrale și cu cupolă. Tendința de a varia și a produce lucruri din ce în ce mai frumoase, a fost în tot-d'a-una constantă și în adevăr că pe terenul arhitecturii bisericesci s'a produs până acum adevărate capete de operă, cari au fost și vor fi încă multe secole admirate. De acest gen de construcție se serveau la început creștinii cu deosebire în ridicarea mausoleelor și au construit, după cum am văzut în articolele precedente, un însemnat număr de monumente și de biserici pe mormintele martirilor. Cea mai veche și mai frumoasă clădire romană, zidită în stil circular este, după cum am văzut mai sus, Panteonul din Roma, iar dintre bisericile creștine mai vechi sunt Santa Petronilla, Sant'Andreași Sf. Gheorghe din Salonic. Dintre bisericile cu cupolă și în formă rotundă mai vechi sunt Santa Constanța, San Giovanni în fonte, diversele baptisterii¹⁾, din care s'a construit în Italia,

¹⁾ Sub numele de baptisterii se înțeleg acele edificii unde se administra misterul Iotezului. Acestea constau din două părți principale: una destinată ceremoniilor preparatorii și alta botezului propriu zis. Unele din aceste clădiri erau câte o dată spațioase, ornate cu portici și cu colone și de multe ori împodobite cu mosaicuri celebre, ca acel de la Ravenna Piscina, unde trebuia să fie cufundat cel ce vrea să primescă creștinismul, era așezată saș în centrul clădirii, saș către fund. Bisericile din primele timpuri erau adesea precedate de o curte, saș atrium, înconjurată de o galerie și aici în mijloc se aședa piscina. De

maî cu sémă, un număr fórte mare, începând din secolul III—XIII, etc; despre tóte acestea am vorbit maî sus.

Cel maî mare progres în acest gen de clădirî s'a realizat în Orient, formând un stil cu totul independent, cunoscut sub numele de stilul bizantin.

cele maî multe orî acésta era pusă într'un edificiu aparte, separat de biserică și care era așezat saû în fața bisericeî, saû în părțile laterale. Multe din baptisteriî erau construite la o mare distanță de bisericî și cu totul independente de acestea.

În catacombe botezul se administra în fântâni saû în vase făcute înadins pentru acest scop, unde apa se aducea prin conducte. Cel maî însemnat din aceste baptisteriî este acel al Sf. Pontien, împodobit cu picturî frumoșe, reprezentând botezul Mântuitorului. Baptisteriile erau puse sub patronagiul Sf. Ión Botezătorul saû sub acel al Sf. Feclóre Maria. Piscina avea forma rotundă, însă adesea se observă și forma patrată saû octogonala și câte odată chiar forma cruceî; cei ce se botezaû se scoboraû înlăuntru pe scări.

Numărul baptisteriilor construite aparte nu erau suficiente pentru mulțimea care venea să primescă creștinismul, maî cu sémă după ce acesta devine religiune domnitóre, și de aceea la cea maî mare parte din bisericî saû daos vase de botez carî erau în vestibul saû în nartex, în apropiere de eșire. De acum înainte s'aû maî construit puține baptisteriî, de óre ce aceste vase saû piscinî erau suficiente. Timpul în care aceste vase s'aû introdus în biserică nu se póte soi cu siguranță; în secolul al XI însă erau întrebuintate aprópe peste tot. Papa Leon IV recomanda clerului, pe la jumătatea secolului IV, ca fie-care biserică să aibă piscină construită în piatră: unus quisque fontes lapideos habeat.

Conciliul de la Lerida (524) decise ca preotul care nu putea să aibă piscină de piatră, să-și procure un vas, fără îndoială de metal, care să serve exclusiv pentru botez și să nu fie înstreinat nici o dată de la biserică. De la acésta dată încep să se întrebuinteze pe lângă piscinile de piatră și vase făcute din plumb, cositor, aramă și bronz. Pe aceste fântâni saû puțurî de piatră se aflaû adesea bas reliefurî fórte frumoșe, așa pe cel de la *Pont-a-Monsson* se observă Sf. Ión Botezătorul predicând penitență, de altă parte se vede același sfînt botezând doi ovrei, ambiî desbrăcați și cufundați înlăuntru, pe a treia parte se vede cum Sf. Ión botéză pe Iisus Christos: Mântuitorul, desbrăcat de hainele sale, stă cufundat în apă până la brâu, mâna stângă o are cufundată în fluviu, iar cu cea dréptă bine-cuviuteză; d'asupra capului seû este Sf. Spirit sub forma unui porumb și maî sus se obsérvă capul Tatălui, în fața Sf. Ión e sculptat un înger, care ține întins veșmântul necesar după eșirea din apă. Pe al patrulea bas relief se vede un episcop asistat de un cleric, administrând botezul la doi catecumeni; un înger planéză asupra lor. Tot așa de ornamentate cu bas reliefurî era și vasul de plumb de la St. Evroult-de-Montfort, cel de aramă de la

În tot timpul secol. IV și al V construirea cupolelor se făcea din material cât se poate de ușor și cu cât aceste părți din clădiri sunt făcute din material mai masiv cu atât se poate deduce vechimea lor. În această privință cupola și zidurile Panteonului, precum și ale Sf. Constanța

biserica Sf. Bartolomeu din Liège. Mai toate aceste vase, care s'au conservat din timpurile cele vechi au forme diferite și împodobite cu ghirlande sau cu chipuri în relief. Cea mai mare parte are forma cilindrică cu partea superioară, largă, emisferică sau patrată, altele au partea superioară susținută de câte patru colone și marginea de sus înfrumusețată cu diverse sculpturi. M. Gomart în tomul al XXII din „Buletin monumental“ descrie fântâna baptismală de la Vermand aproape de St. Quentin. „Partea superioară, dice el, presintă o tablă dreptunghiulară în care se află o deschizătură emisferică cu un diametru de 0. 80 c.; interiorul este săpat în formă sferică la o adâncime de 0. 30 c., cu o deschizătură în fund pentru scurgerea apei. Partea superioară presintă în exterior o frisă, susținută de patru capitelluri așezate pe patru colone mici, astăzi de piatră albă, puse la fie care din cele patru colțuri. Colonele se reazimă pe un postament patrăt. În fie-care unghiū iese în afară câte un cap de animal, iar corpurile lor împodobesc marginile postamentului. Această fântână are un metru și cinci cent., de înălțime pe un metru și 15 c. lărgime“. Afară de aceste forme de fântâni baptismale se mai observă la bisericile construite în stil romanic și unele pentagonale și dreptunghiulare.

Epoca cea mai bogată și cea mai interesantă în fântâni baptismale este cea a secolului al XII despre care am vorbit mai sus. Aceste fântâni, în cea mai mare parte, erau construite în piatră foarte solidă și alésă ca: marmoră, granit etc., și merita atențiune prin forma și ornamentațiunea lor. Cele din secolul al XIII sunt mai puțin însemnate din toate punctele de vedere. Aci nu s'au mai introdus combinațiuni noi, ci numai modificarea unora din tipurile precedente și înlăturarea aproape completă a altora. Aceste modificări rezultă mai întâiū din adoptarea decorațiunilor în stilul ogival sau gotic pentru capitellurile colónelor, pentru frise etc., și apoi din introducerea formei octogonale la unele pentru partea superioară a fântânei și pentru rezervorii. Este însă de remarcat că aceste rezervorii or ce formă exterioară ar avea, în interior sunt tot rotunde. Cea mai însemnată din acest timp este fântâna baptismală de la catedrala din Hildesheim. Această e lucrată în bronz, e perfect de bine conservată și e poate cea mai magnifică care există de la jumătatea a doua a secolului al XIII. Vasul se reazimă pe patru personaje, având fie care câte un genuchiū pe pământ și ținând cu mâna o urnă din care curge apă. Aceste figuri simbolice presintă cele patru riuri ale paradisului și pe cerul de jos al vasului ce se reazimă pe umerii lor se poate citi inscripțiunea următoare, explicând raportul simbolic al fie căruī din aceste fluviū cu prudența, temperanța, curagiul și justiția: † Temperiem. Geon. Terre. Designat. Hiatus

se deosibesc mult de cele ale baptiseriului San Giovanni în fonte din Ravenna. Luând de basă aceste considerațiuni, mai toți scriitorii cari s'au ocupat cu arhitectura au dedus că biserica Sf. Gheorghe din Salonic trebuie să fi fost saū un templu din timpurile anti-creștine, saū, cel puțin, o

† Est. Velox. *Tigris*. Quo. Fortis. Significatur. † Frugifer. *Evirates*. Est. Justitia. Que. Notatus. † Os. Mutans. *Phison*. Est. Prudenti. Similatus. Sub cercul care împodobesce marginea vasului și acel al capacului se pot citi următoarele opt versuri:

† Quatuor. Ignorant. Paradisi. Flumina. Mundum.

† Virtutes. Que. Rigant. Totidem. Cor. Crimine. Mundum.

† Ora. Prophetarum. Que. Vaticinata. Fæerunt.

† Hec. Rata. Scriptores, Ewangelii. Cecinerunt †.

† Mundat, Ut. Immunda. Sacri. Baptismatis. Unda.

Sic. Iuste. Fusus. Sanguis. Lanachri. Tenet. Usus.—

Post, Lauat. Attracta. Lacrimis. Confessio. Facta.—

Crimine Fedatis. Lavacrum. Fit. Opus. Pietatis †.

Pentru tablouri în bas relief ocupă conturul vasului. Acestea sunt coprinse între arcadele ce servă de încadrare și cari se reazimă pe colóne; dasupra capitelurilor colónelor se observă patru medalióne, cărî represintă chipurile profeților: Isaia, Ieremia, Daniel și Ezechil. La basa colónelor se observă asemenea patru medalióne, cărî represintă cele patru virtuți: Prudența, temperanța, curagiul și justiția. Cele patru bas-reliefuri coprinse între arcade represintă: primul pe ovreî trecând Iordanul sub conducerea lui Iosua și ducând cu ei arca alianței; al doilea represintă trecerea Mărei Roșii; al treilea, botezul lui Iisus Christos; al patrulea pe Sf. Fecióră ținând pruncul în brațe. Chipul cu mitră și veșminte arhieresci ce se observă alătura se represintă pe Wilbernus donatorul acestui vas, a cărui prezență aici se explică prin aceste două versuri: † Wilbernus. Venie. Spe. Dat. Laudique. Marie

Hoc. Decus. Ecclesie. Suscipe. Christe. Pie.

Capacul acestui vas are forma conică. Pe el se observă patru bas-reliefuri cu inscripțiuni încadrate în arcade și se termină prin o flóre ornamentală.

Formele usitate în secolul al XIII se observă și în secolul XIV. Colónele însă sunt aplicate ca decorațiune pe suportul central și forméză un întreg cu el, în loc de a se detașa ca mai nainte. Porma cilindrică a vasului devine din ce în ce mai rară și se observă mai mult cu opt părți ornate cu deseneuri cari figuréză ferestre; câte odată panourile acestea sunt despărțite prin mici colóne. Cele mai răspândite și mai caracteristice din secolul XIV aū caliciul, saū partea de sus, octogonală, rezemându se pe un picior de aceeași formă și având ast fel o basă cu opt fețe. Panourile saū fețele sunt ornate cu arcade gotice saū cu deseneuri în formă de ferestre. Unul din cele mai frumoase vase din acest secol este acel de Mainz. El e din plumb și are forma unei cupe de un diametru considerabil, rezemat pe un picior octogonal și orna-

operă din epoca lui Constantin cel Mare. Acest monument colosal în formă circulară are un diametru de 24 m. și zidurile înconjurătoare au o grosime de 6 m. Zidurile sunt străbătute de opt nișe dreptunghiulare. Nișa despre est este deschisă lăsând eșirea liberă către un presbiteriu patrat. Acest presbiteriu se termină printr'o absidă semi-circulară. D'asupra fie-cărei nișe se află câte o mare ferăstră cu arc rotund și mai sus de acestea, în zidul cu-polei se află aședate opt deschidături semicirculare d'asupra

mentat cu figurile Mântuitorului, a Sf. Fecioare, a Sf. Martin și a celor doi spre-duce Apostoli.

În secolul al XV saū întrebuințat formele cari erau obicnuite în secolul al XIII, însă acestea, ca și cele de la începutul secolului al XVI au de jur împrejur oțubuce prismatice sculptate cu mare atențiune și cari se aseamănă cu acele cari decorează nișile și vîrfurile clădirilor din epoca a treia gotică. Cei mai însemnați artiști au lucrat la efectuarea acestor fântâni baptismale și unele din trănsele pot fi privite ca adevărate capete de operă de sculptură, așa sunt cele din catedralele de la Strasbourg și Friburg. Dacă în unele bisericăi aceste fântâni au fost decorate cu cea mai mare artă, în multe altele însă ele au fost considerate ca lucruri secundare și de aceea nu li s'au dat nici o atențiune. Am spus că în secolul al XIII și al XIV la fântânele în formă de octogon interiorul avea forma rotundă; la cele din secolul al XV interiorul este asemenea octogoual ca și exteriorul. Unele din acestea erau divizate în două părți și acesta pentru motivul că în biserică occidentală dispăruse obiceiul de a se mai cufunda copiii în apă, ci numai se stropeau, așa că în unul din compartimente se turna apa ce servea pentru botez, iar cel lalt servea ca rezervoriu, care primea apa întrebuințată și care se vărsa afară prin o deschidătură din fundul vasului. Vasul de bronz de la catedrala Sf. Sebald din Nüremberg are forma unui cilindru garnit cu cercuri în relief. Suprafața cilindrului e împărțită în două părți și tapisată cu arcatură lucrate foarte artistic. Pe soeul vasului sunt aședați la distanțe egale cei patru evangheliști, cari par, oă sprijină partea superioară a vasului. Multe din vasele baptismale de pe la bisericile de la sate erau făcute din piatră de formă cilindrică, având câte un capac de lemu în formă piramidală. Unele din acestea erau destul de elegante cu capacul și cu sculpturile în ajur executate cu multă finețe.

În timpul renascerei fântânele saū vasele de botez erau acoperite cu sculpturi cari represntau ramuri împletite saū broderii. La unele circumferința caliciului era împărțită în patru panouri cu subiecte religioase executate în bas relief. Altele erau ornate cu medalióne. Cele mai răspândite aveau forma emisferică. (M. A. De Caumont, *Abécédaire D'Archéologie*. Abbé F. R. Salmon, *Histoire de l'art Chrétien*).

pilaștrilor. Intregul spațiu e acoperit de o cupolă gigantică împodobită cu mosaicuri frumoase și cari s'au conservat până în timpul de față. Se crede că aceste mosaicuri au fost făcute mult mai târziu și după felul cum sunt executate s'ar părea că datéză de prin secolul al VII sau al VIII. Mosaicuri în acest gen și tot așa de vechi, împodobesc și nișele; aici însă nu s'au putut conserva așa de bine.

Dintre monumentele cele mai însemnate în acest gen face parte și catedrala de la Bosra, din apropiere de Haurân. Scriitorul frances De Vogüé ¹⁾ a făcut cel mai complet studiu asupra acestei clădiri. Biserica acésta avea de patroni pe Sf. Sergius, Bacchus și Leontius și după inscripțiunea care s'a conservat, se vede că acésta clădire s'a terminat în anii 511—12. Forma exterioară a acestei clădiri monumentale este oblongă, iar în interior are forma circulară cu un diametru de 36,20m. În partea despre est clădirea se prelungește, făcând loc la un presbiteriū dreptunghiular de 6 m. adâncime și de 9,20 m. lățime și terminându-se prin o absidă poligonală în interior semi-rotundă. De ambele părți ale absidei către colțurile patrulaterului se vęd două capele mici, dreptunghiulare pe dinafară, iar în lăuntru cu abside rotunde; lungimea lor e de 7,5 m. În interior se observă patru nișe mari rotunde aședate la fie-care colț al patrulaterului și alte șase mici, cari servă spre înfrumusețarea clădirei; tot asemenea și ni exterior există șase mici nișe construite tot pentru acest scop. De câte-trele părți se observă câte trei uși mari, cari conduc în interiorul bisericei, din acestea cea din mijloc e mai înaltă. Afară de aceste intrări, mai sunt încă câte două de fie-care parte, cari pătrund în nișele rotunde de la colțuri.

În interiorul marelui spațiu rotund se află un cerc mijlociū cu opt stâlpi puternici uniți între dînșii prin arcuri, aceștia purtau un tambur, pe care se ridica majestósa

¹⁾ La Syrie centrale. Architecture civile et religieuse.

cupolă. Șarpanta era susținută de patru-spre-șapte colone așezate câte două printre stâlpi sub arcul cupolei. De Vogüé presupune că această cupolă, imediat ce a fost terminată, s'a prăbușit din cauza defectelor de construcție. Din întreaga clădire nu s'a conservat de cât numai mureii exteriori și o parte din tambur, care întrece mureii în înălțime numai cu o trăime, precum și presbiteriul. Cupola a dispărut cu desăvârșire și nimeni nu s'a mai încercat să o reconstituască. Decorațiunile nișelor presintă un mare interes, pentru că sunt executate cu cea mai mare artă. Și în exterior, ca și în interior biserica acesta era frumos împodobită.

Biserica Sf. Gheorghe diu Esra este tot o zidire circulară și renumită între bisericile zidite în acest gen. Ea are multă asemănare cu cea din Bosra și din planul ei se vede că a fost mult influențată de acea clădire, care fusese cu trei ani mai înainte terminată. După o inscripție grecăscă așezată d'asupra ușii principale de la intrarea cea mare se poate vedea că această clădire a fost construită în anul 515. Se crede că motivul care a determinat zidirea acestei biserici nu a fost acela de a se arăta posibilitatea construirii unei cupole pe o basă poligonală, ci această biserică se poate considera ca un monument comemorativ, după cum se vede din inscripția arătată mai sus.

Temătorului de Dumnezeu, creștinului Ioan, fiul lui Diomedea, i s'a arătat, nu în vis, ci în realitate, Sf. Gheorghe și pentru acest motiv a ridicat acest monument chiar pe locul unde l-a văzut și unde odinioară era adunarea Demonilor și se aduceau sacrificii păgâne.

Pe dinafară forma bisericeii este dreptunghiulară, iar în lăuntru are forma poligonală cu opt laturi. Spațiul de mijloc are tot formă poligonală cu opt laturi. Pe opt pilaștrii, uniți între ei prin arcuri puternice, se ridică cupola. Blocuri mari de piatră sunt așezate peste cele opt colțuri ale

tamburului și ast-fel se formeză un poligon cu șase-spre-
dece colțuri; repetându-se același proces poligonul devine
cu trei-zeci și două de laturi și se apropie cât mai mult
de forma unui cerc. Prin acest mijloc ingenios autorul
clădirei a reușit a da cupolei soliditatea necesară și forma
rotundă. La cele patru colțuri ale clădirei se află câte o
nișă semicirculară, ca și la catedrala din Bosra. Spre est
este așezat presbiteriul în lățimea și înălțimea clădirei prin-
cipale, având de o parte și de alta câte un mic spațiu
închis, care servea ca diaconicon și prothesis. În fine clă-
direa se termină prin o absidă, care în lăuntru are forma
rotundă, iar pe din afară e formată din trei laturi. Absida
și presbiteriul sunt luminate numai de o singură feréstră.
Lumina pătrunde în interior prin opt ferestre mici aședate
la basa cupolei și prin marele lunete de d'asupra ușelor
de la cele trei intrări: Intregul spațiu din interior se îm-
parte în două părți: unul central d'asupra căruia se înalță
cupola și altul coprins între acesta și zidurile poligonale
exteriore. Cupola de formă conică este făcută din sfără-
mături de piatră și e lucrată cu multă îngrijire. În inte-
riorul bisericeii se pôte pătrunde prin trei uși aședate la
cele trei laturi ale clădirei. Latura de vest are pe lângă
ușa principală și alte două mai mici. Lemnul nu e între-
bunțat la acéstă clădire și chiar acoperișul e făcut din
dale de piatră. Principiul de care s'a condus maestrul a
fost de a da clădirei siguranța desăvârșită și de aceea or
ce lucru de prisos, or ce decorație a fost înlăturată. Pri-
vită din afară acoperișul clădirei presintă o formă plată
d'asupra căruia se ridică cupola.

Syria este însemnată nu numai prin bisericile sale bine
conservate, dar și prin diferitele genuri de clădiri ce s'au
construit în aceste părți. O biserică monumentală de o
însemnătate din cele mai mari este aceea a Sf. Simeon
Stilitul de la Kalat—Seman. Forma în care se află cons-

truită acéastă biserică nu se mai găsesce nicăeri în lumea creștină. Sf. Simeon a trăit aici ca ascet și întréga sa viață până la mórte și-a petrecut-o pe un stâlp. Deja de pe timpul când trăia, s'a adunat împrejurul său o mulțime de aderenți, cari aũ rămas aici și după mórtea Sf. Simeon (459). Pe locul unde se afla stâlpul de pe care el a predicat, în decursul atâtor ani, discipolii săi aũ ridicat, spre aducere aminte, o colónă înaltă de 12 m. și împrejurul aceștia aũ construit îndată după mórtea lui acéastă mărețã biserică. Cu totul contrar zidirilor comemorative din Bosra și Ezra, acésta, din punctul de vedere arhitectonic, este bogat înfrumusețată. Există o descriere a acestei biserici de pe la sfârșitul secolului VI, care corespunde exact cu ceea ce se observă astă-đi în ruine, așa că nu mai póte fi nici o îndoélã că autorul a vėđut-o terminată în întregime.

Împrejurul colónei s'a lăsat un spațiu gol de 30 m., care era închis cu arcade sprijinite pe stâlpi puternici. Forma în care s'aũ așeđat stâlpii era cea poligonală, cu opt laturı. Colóna venea drept în mijlocul acestuı spațiu sub cerul deschis. Biserica întrégã are forma cea mai perfectă a unei cruci, căci spre cele patru puncte cardinale plécã, de la marginile poligonuluı patru aripı, formând patru biserici a parte, acoperite, avênd fie-care câte trei naosurı. Naosurile de mijloc aveaũ fie-care lărgimea unei laturı a poligonuluı și prin arcul arcadelor se putea pătrunde în spațiu central. Naosurile laterale merg de jur împrejurul poligonuluı, lăsând loc la cele patru colțurı pentru patru abside circulare.

Cele trei brațe ale bisericeı aũ o egală lungime, afară de cel al patrulea, despre est, care e cu o trăime mai lung, formând ast-fel o cruce latină. Naosurile centrale sunt despărțite de cele laterale prin câte douė-spre-đece colóne corintice, pe cari se sprijină patru-spre-đece arcuı fórte

înalte, numai în aripa de est sunt opt-spre-zece colóne cu două-șeci de arcuri. Fie-care naos al acestei aripî se termină printr'o absidă circulară, din care cea centrală e cea mai mare, absida centrală are cinci ferestre pe unde pătrunde lumina, iar cele-l-alte două aũ numai câte o feréstră. Prima se asemănă fórté mult cu absidele de la Qualb Louzeh și Fuourmanin, e însă executată cu mai multă îngrijire și împodobită pe din afară cu două rînduri de colóne. Aripa de est era singurá unde se celebra serviciul divin, ea era adevérata biserică, cele-l-alte trei serveaũ numai ca coridóre cari conducéu la octogon. D'asupra fie-cárei colóne și a fie-cáruí arc în zidul naosului central se află mici console, avénd de o parte și de alta colóne frumos lucrate. Peste capitelurile acestora sunt alte console pe cari să rézimă acóperișul. Intre aceste colóne se află ferestre cu arc rotund, câte două d'asupra fie-cáruí arc al naosului central. Naosurile laterale sunt strábătute de númeroase ferestre și uși. La clădirea principală sunt adăogate mai multe capele mortuare, lucrate cu mult gust și aténțiune. Ornamentațiunea întregéi 'clădirí a fost una din cele mai splendide; din ruinele ce s'aũ conservat se póte deduce acésta cu deplină siguranță. Intrările sunt diferite pentru fie-care din cele trei aripî. La cea de vest sunt trei din cari două conduc către naosurile laterale, iar cea din mijloc despărțită în trei părți, prin trei colóne, conduce către naosul central, tot așa ca și la aripa de sud, unde spre naosul de mijloc se póte pătrunde prin două uși despărțite prin zid. Inaintea intrárei se află un portic, unde se observă un portal mare în centru și două mai mici la margine. Arcul portalului de mijloc se reazimă pe două colóne aședate lângă muri. Fie-care din aceste intrări are frontonul seũ și sunt de sine stătátore. D'asupra ușilor dinlăuntru se observă un ciubuc împrejurul consolelor. Aripile de sud și est aũ de ambele laturí încă câte

două intrări prevădute cu portici sprijinite pe colóne. Aripa de vest are numai două asemenea intrări în partea din drépta, iar cea de nord o singură intrare laterală spre stânga. De pe la jumătatea aripei de vest, ocupând și două laturí ale aripei de nord se întinde o hală lungă cu colóne, dând acestor părți un aspect din cele mai frumoase. Intrarea principală era prin partea de vest și aici conducea o scară largă festivă, prevădută cu mai multe trepte; asemenea scări am arătat că se află și la cele-l-alte biserici din Syria. Evagriu, care face descrierea acestei biserici, laudă cu tótă convingerea frumusețea ărhitectonică a acestei biserici, precum și bogata ei ornamentație.

Dintre cele două monumente zidite de Teodoric nu s'a conservat de cât clădirea de pe mormíntul său, astă-đi *Santa Maria della rotonda*, aședată înaintea porței Serrata de la Ravenna. Acest monument nu e însemnat prin mărimea sa, ci mai mult prin particularitatea sa. Ca basă se apropie mai mult de tradițiunea antică, în totul luat însă acest monument transpiră stilul bizantin. Edificiul are două etaje. Formă exterioră este cu ęce fețe. Etajul de jos se asemăná cu óre cari morminte romane, avënd partea interioră în formă de cruce și boltită. Partea exterioră e ornamentată cu ęce nișe patrate, prevădute cu arcuri rotunde. Întręga construcție e făcută din marmură de Istria, tăétă în blocuri patrate și bine șlefuite. D'asupra acestei clădirí cu ęce colțuri se ridică al doilea etaj, în interior rotund, iar în exterior tot cu ęce laturí. Acest etaj nu avea grosimea celui de jos ci lăsa loc de 1,4m. care forma de jur împrejurul lui o galerie, împodobită în modul cel mai grațios cu arcade elegante. Acéstă galerie acum este deschisă însă odinióră era acoperită și era prevădută cu o balustradă. In sus de acéstă galerie se ridică încă o bucată scurtă din tambur prevădută cu un puternic ciubuc decorativ, d'asupra căruia se înălța cupola. Acéstă

cupolă turtită are un diametru de 10,9m. și înălțimea de 2,5m. Ea e de pétră gălbue de Istria și tăétă dintr'un singur bloc, care nelucrat era de 390mc. și cântărea 810.000 kl. Așa cum se găsesce lucrată are încă 146mc. și cântăresce 400.000 kl. Cele țece deschidēturi ce se observă pe acoperiș, trebuie să fi servit ca punct de sprijin pentru ridicarea acestuī bloc și aū fost lāsate mai în urmă din punctul de vedere decorativ. Acest acoperiș are o mare asemănare ca formă cu acel al Sf. Sofii, pe câtă vreme întrebuiñtarea unuī așa colos de pétră este o reminiscență Germanică.

Către etajul de sus conduc douē scări exteriore lucrate tot în marmoră și avēnd douē-țece și opt trepte. Lumina pătrunde fórte puñin atât în interiorul etajuluī de jos cât și în acel al celuī de sus din cauza ferestrelor mici și aședate în mod neregulat. In etajul de sus se observă un altar mic patrat și se crede că a servit mai mult pentru aședarea vre-unuī coșciug, căci propriū ȓis pentru altar ar fi fost prea mic. Acest lucru s'a vēđut și la mormintele din Syria, și este în obiceiul creștinesc de a se construi ast-fel de monumente pentru întrēga familie și pentru toți cei iubiți, nu numai pentru o singură persónă. Scriitorul Essenwein crede că sacrofagul luī Teodoric a fost aședat în etajul superior. Tradițiunea spune că acest sacrofag era acoperit cu un baldachin și era aședat d'asupra pe cupolă. De sigur, ȓice Essenwein, că Teodoric, care a lucrat așa de mult pentru cultura poporuluī sēū, merita ca rēmășițele sale să fie vēđute din depărtare, ca trecutul sēū mereū să fie de față în memoria poporuluī sēū spre a-l înflăcăra. Inșă, de óre ce singur și-a construit acest monument și ca modestie din partea luī trebuie să admitem, că el stabilise singur locul unde să fie pus sacrofagul sēū. Fusese o întreprindere destul de cutezătóre, ca cupola, dintr'o singură piatră, să o ridice la o așa mare înălțime

și cu acesta putem crede că ambițiunea sa era în deajuns satisfăcută. Părerea lui Essenwein că pe vârful cupolei era așezată o lanternă, care ardea și noaptea și ziua, Holtzinger o crede ipotetică. Renumitul arhitect Mothes susține că acolo sus se afla ca ornament un sacrofag gol. Asupra felului cum își presupune Mothes, în restaurarea ce o face, că a fost acest monument, mai toți scriitorii sunt de acord; unii însă, între cari și Holtzinger, cred că scările, ce conduc la etajul de sus, ar fi fost construite mult mai târziu și că întocmai ca la monumentele siriene nu era nici o comunicare între etajul de jos și cel de sus. În ce privesce ornamentarea, care se observă și la alte monumente ale lui Teodoric, s'a luat de basă formele și tehnica romană, influențată de arta bizantină. Locul unde era stabilit sarcofagul, cum am arătat mai sus, nu poate fi știut cu siguranță. Din acest sarcofag a luat odinioară renumitul general Belisariu cadavrul lui Teodoric și l-a aruncat afară. Mothes crede că sarcofagul era așezat în etajul de jos într'o deschidătură făcută în centrul podelei. Acesta e tot ce se poate spune despre mărețul monument care a servit de mormînt marelui Teodoric.

M. P.

Copie după ordinul circular al Inalt Prea Sântitului Mitropolit Moldovei și Sucevei No. 1726, către Protoiereii și Superiorii Monastirilor din Eparhie.

Prea Cucernice Părinte,

Majestatea Sa Regele Nostru Carol I este alesul poporului și Capul Statului Român.

În lunga și fericita Sa Domnie, de aproape, patru decenii, a condus cu înțelepciune și măiestrie destinele scumpei Nostre Țări—România—și a lucrat neobosit la îmbunătățirea stărei intelectuale și materiale a neamului Nostru.

Majestatea Sa a bine meritat, prin urmare, de la Națiune titlul de «*întemeitorul Statului Român*» și dacă istoria patriei îi rezervă pagini numeroase și glorioase, Sfinta Năstră Biserică—Autocefală Orthodoxă Română va înscrie, spre neuitată amintire, în dipticele sale, numele Său august, pentru înalta solitudine ce a avut și marea protecțiune ce ȳa dat prin înființarea instituțiunei Sinodale pe base canonice, recapatarea autocefaliei perdută de vécuri și bine facerile primite în tóte timpurile.

După precumpănirea tuturor acestor fapte mărețe, smerenia năstră ascultând de învățatura Sfintei Scripturi și având în vedere practica constantă urmată în Biserica Rusă și cea Grécă după care, la Sfintele liturgii dominicale și

prăsnicare se cântă, imediat, după «Sfinte Dumneđeule...» un polihroniu adhoc pentru îndelunga îndilire și fericire a familielor domnitore respective, am hotărît introducerea în coprinsul jurisdicțiunei Nóstre bisericești practica acésta și dar sunteți poftiți, cu iubire părintéscă, să puneți cu dinadinsul în vedere preoților Județului ce administrați acéstă a Nóstră chiriarhică hotărîre *d'a se cânta imnul regal, în tóte duminicile și serbătorile de peste an*, imediat după «Sfinte Dumneđeule...» pentru că atunci sunt creștinii în mai mare număr în Biserică.

Introducerea cântărei acestui *imn* se va face cu ȓiua dintăiă a lunei Septembrie, când începe și anul bisericesc.

Sciind însă că nu tóte bisericile aũ coruri sau cântăreții trebuitori întru acésta, dorința și poftirea Nóstră este ca *imnul acesta să se cânte prin biserici de către elevii scólelor din caprinsul Comunei.*

Și fiind-că Noi toți Români, fără osebire de credință și limbă datorim Suveranului Nostru și augustei Sale dinastii iubire mare, respect profund și supunere nețermurită, găsim de cuviință ca mai sus numitul *imn* să fie ascultat, *în picîore*, de către toți cei ce se vor afla în Biserică.

Preoții ca și clericii cari ar îngreua și împedeca realizarea acestei *poftiri* vor fi considerați ca abătuți de la datoriile lor către Țară, Rege și Biserică.

Primiți, bine-cuvîntări arhieresti.

(Semnat) Partheniu Mitropolit Moldovei și Sucevei.

Șef Cancelar (ss) *Econom St. Ionescu.*

Copie după ordinul circular al Inalt Prea Sântitului Mitropolit Moldovei și Sucevei No. 1764 către Protoiereii și Superiorii Monastirilor din Eparhie.

Prea Cucernice Părinte,

Încă de pe când mă aflam Episcop al de Dumneșeu păzitei Eparhii a Dunărei-de-Jos am luat vorbă, în mai multe rânduri, cu fericitul întru amintire Mitropolit Moldovei și Sucevei Iosif Naniescu, chiriarchul meu canonic, pentru ca să intrăm în prescripțiunile rituale ale tipicului Sfintei noastre Biserici Autocefale Orthodoxe Române în privința cântărei polihroniului, adică a imnului regal și a pomenirii exprese și nominale a Majestății Sale Regelui Nostru Carol I la apolisul (otrustul) Vesperinei și Orthrinei de toate zilele.

Față de răspunsurile evasive ce mi se da și rezervele ce se făceau, se înțelege că eu ca sufragane al său nu puteam trece alături de Mitropolitul meu canonic, și dar a trebuit să rămân în spectativa de umilință și supunere fiască către Inalt Prea Sântia Sa.

Acum, ocupând, din îndurarea lui Dumneșeu, scaunul acestei Sfinte Metropolii a Moldovei și Sucevei, cred de a mea datorie pastorală și canonică să Vă atrag luarea

aminte asupra acestei abateri de la prescripțiunile rituale mai sus arătate.

În ce privește polihroniul, adecă imnul regal, credem că ați primit deja ordinul No..... Pentru cea-l-altă cestiune Vă poftim ȳarășȳ cu tot dinadinsul și cu tótă dragostea părintescă să puneți, formal și de urgență, în vedere preoților aceluȳ Județ, ca la apolisul Vesperinei și Orthrinei, de tóte ȳilele, să nu se mai neglijeze, ca până acum, pomenirea nominală a Majestății Sale Regeluȳ Nostru Carol I, ci, conform textuluȳ Sfintei liturgii, ediția Sfintuluȳ Sinod al Sfintei nóstre Biserici Autocefale Orthodoxe Române, din anul 1888, București, paginile: 36 și 53, să se ȳică cu voce mare, la timpul cuvenit, de preot sau cleric: *«Intărește Dumneȳeule pe bine-credinciosul Regele Nostru Carol I și Sfânta Biserica Ta în vécul véculuȳ»*.

Primiți, bine-cuvântări Arhiereshi.

(Semnat) Partheniu Mitropolit Moldovei și Sucevei.

Șef Cancelar (ss) *Econom St. Ionescu*.

BISERICESCI.

Beratul pentru recunoșcerea lui Ioakim al III ca patriarch ecumenic.

Cu ocasiunea primirei Beratului imperial pentru recunoșcerea Sanctității Sale Ioakim al III, ziarul patriarhal 'Εκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια în fruntea numărului său 27 din 5 Iulie 1902, scrie următoarele:

«Cu cea mai mare bucurie facem cunoscut că Majestatea Sa, bunul și augustul nostru suveran, Sultanul Abdul Hamit, stăpânul nostru, a acordat un nou semn de iubire și bună voință către persoana Sanctității Sale, Patriarchului ecumenic Ioakim al III, și prin el către întreg neamul nostru ordonând facerea și trimiterea Beratului împăresc pentru recunoșcerea Patriarchului, Berat carele a fost adus Sanctității Sale, Sâmbătă séra la patriarhie, de către adjutorul șefului divisiunii cultelor din ministerul de Justiție și al Cultelor, D I Beha Bei. Beratul era însoțit și de o adresă a ministrului Justiției și Cultelor, Abdurahman Pașa.

Sanctitatea Sa Patriarchul primind înaltul Berat a însărcinat pre trimisul Ministrului de Justiție și Culte, ca să arate Excelenței Sale Ministrului căldurósele sale mulțumiri, și profunda Sa recunoștință. Sanctitatea Sa a comunicat și înscris, prin anume hârtie, mulțămirile sale către Excelența Sa, Ministrul de Justiție și Culte. Respunsul acesta a fost trimis prin Archontele Capukehaià.

A doua și Duminică 30 Iunie Inalta Sa Sanctitate Patriarchul venind dela Chalki s'a dus la Palatul din Gildiz în-

soțit de marele archonte Capukehia Anton Bei Ikiade și a depus înscris prin excelența Sa Taxin Bei mareșal al Palatului, profundele sale mulțumiri și recunoștința sa și a neamului ellenic, către majestatea Sa Sultanul cu ocasiunea ultimei grații imperiale ce a arătat.

Lună I Iulie Sanctitatea Sa însoțit d'asemenea de marele archonte Anton Bei Ikiade a vizitat pre excelențele Sale Said Pașa, Primul Ministru și pre Abdurahman Pașa, ministrul de Justiție și Culte spre a le exprima mulțămirile sale.

* * *

Patriarchatul de Ierusalim.

Despre patriarchatul Ierusalimului ziarele ne aduc îmbucurătoarea știre, că cestiunea economică, care de atâtea ani s'a agitat și care amenința chiar existența acestui Patriarhat, s'a sfârșit prin munca neobosită a Prea fericitului Patriarch Damian, a Sinodului și a întregii comunități Ierolimitane. Cestiunea s'a rezolvit prin facerea unui regulament, pentru administrațiunea economică și întrebuințarea veniturilor.

Precum se știe Patriarchatul de Ierusalim astăzi, din punctul de vedere economic, stă, se poate zice, mai bine, decât cele-alte patriarchate ale orientului. Proprietăți imobiliare multe și însemnate posedă acest patriarchat, nu numai în Ierusalim, dar și în întreaga Palestină și în afară de ea. Apoi diferite metoace, cari și acestea constituiesc un venit destul de însemnat. Dar cel mai mare venit este acela al Sfintului mormint, provenit, precum se știe, din ofrandele pioase ale închinătorilor.

Tóte aceste venituri, de-și foarte însemnate, nu făceau față cheltueleur de întreținere ale patriarchatului, din care cauză datoriile curgeau și se înmulțeau. Toți bănuiau, că numai modul de administrațiune de până acum al acestor venituri, era cauza desastrului financiar, ce amenința acest patriarchat. Actualul Patriarch, Damian, a voit să pună capăt acestei stări de lucruri, mai ales că el însuși, ca șef al bisericeii, era răspunător de această stare de lucruri și datoriile apăsaă greu asupra persoanei sale. Spre acest sfârșit, Sanctitatea Sa a venit în Constantinopol, spre a lua înțelegere cu Patriarchul Ecumenic. Aci a fost chemat și ma-

rele Econom, din Ierusalim, care administréază veniturile Sfintului Mormînt, dar se pare, că Sanctitatea Sa, Patriarchul Ecumenic, nevoind a se amesteca în afacerile interioére ale acestui patriarhat, consfátuirea din Constantinopol n'a avut nici un rezultat. Patriarchul de Ierusalim și cu ai sêi, s'a reîntors în sfînta cetate, dupe o ședere de șapte luni în Constantinopol. Aci în cele din urmă s'a ajuns la o înțelegere, de a se face un proiect de regulament, pentru administrațiunea economică și întrebuiñarea veniturilor acestui patriarhat și acest proiect, după ce a suferit óre-carî modificări, în discuțiunile, ce s'aũ agitat în Sfîntul Sinod al acelei biserici, a fost în fine votat în unanimitate de membri sinodului și aprobat de Patriarchul.

Asupra resolvirei în modul acesta a cestiunei economice, ziarele Grecești se bucură fórte mult și fac mari elogii Sanctitáței Sale, Damian și Sinodului sêu.

Iată cum apreciază ziarul Πατρις, resolvirea cestiunei economice: «Bunul și folósele, ce resultă din modul cum s'a resoltit cestiunea, sunt multiple. Prin acest regulament se asigură o întrebuiñare regulată, conform scopului sacru urmărit a tuturor veniturilor a așezămintelor de închinăciune și a tuturor proprietăților Sfintului Mormînt. De acum înainte tóte aceste venituri se vor concentra și asigura în o singură casă, luându-se ast-fel tóte garanțiile, pentru a se evita orî și ce fel de tentativă de abus.

Ast-fel organizată administrațiunea economică a veniturilor patriarhatului, e a este scósă din starea de nesiguranță de până acum, căci până aci nimic nu era sigur. De acum înainte totul va fi consemnat, se vor cunoște ast-fel veniturile reale și va lipsi tot mărul de discordie și tótă desbinarea, care a agitat atât de mult acéstă patriarachie și aũ adus'o în dificultăți economice fórte păgubitoare.

Prin regularea făcută și întrebuiñarea veniturilor, comunitatea Sfintului Mormînt este scăpată de tóte dificultățile de mai 'nainte. Întrebuiñarea cumpănită a veniturilor se va putea face de acum înainte, știindu-se și cunoscându-se precis tóte aceste venituri. Ele vor putea fi întrebuiñate, pentru satisfacerea tuturor nevoilor; vor servi chiar pentru întreținerea instrucțiunei și apărarea creștinilor ortodoxi ai Palestinei, supuși la tentativele tutulor eterodoxilor.

Patriarhatul de Ierusalim ast-fel asigurat va putea să-și ia locul de onoare în sinul marelui bisericii ortodoxe și biserica mămă va putea aspira la strălucirea, pe care a avut-o în timpurile străvechi ale creștinismului, căci este știut, că starea economică și strimtorările bănești, au adus în mare parte, ca să nu dicem au contribuit în totul la starea de uimilintă și decadentă, în care se află acest patriarhat. Onoare dar se cuvine șefului acestei biserici, care s'a distins și a putut scote biserica Ierusalimului din perplexitatea, în care se afla.

Succesul bisericii Ierosolimitane îl urăm tuturilor sfintelor bisericii ale orientului, pentru a putea corespunde scopului sacru, ce l-au în sinul popórelor eterodoxe, scop pe care în timpurile trecute și gloriose ale creștinismului îl îndeplineau cu mult succes, servind foarte mult cauza ortodoxiei.

* * *

Biserica Regatului Greciei. Din Atena ni se comunică încetarea din viața a fostului Mitropolit Procopie Economide. Precum se știe acest distins, erudit și meritor Ierarch a fost nevoit să se demită din înalta sa demnitate în urma turburărilor ce au avut loc în Athena cu ocaziunea aparițiunei evangheliei într'o limbă populară cu desăvârșire ordinară și próstă. De atunci (8 Noembrie 1901). Înaltul Ierarch petrecea retras la monastirea Faneromeni, dela Salamina, lângă Athena. Pela finele luni lui Iunie a fost coprins de friguri tifoide, și venind în Atena pentru a se căuta, aci după o scurtă suferință a sucombat.

Inmormintarea sa s'a făcut cu mare pompă în ziua de 7 Iulie 1902.

D.

*Copie de pe raportul P. C. Protoierei al Județului
Argeș No. 196 din 14 Martie a. c.*

Prea Sfințite Stăpâne,

Conform îndatoririi impusă de art. 47 Regl. legii Cler. și 25 Regl. Sf. Sinod îndrăsnesc a Vă supune la cunoștință următoarele deslușiri relative de mersul material și moral al parohiilor din acest județ pe anul expirat 1901.

1). În total sunt nouă parohii urbane cu 15 biserici tôte de zid și în stare bună și 164 parohii rurale cu 321 biserici dintre cari 247 de zid și 74 de lemn în stare bună și funcționează, căci parohia Flămânzești a devenit urbană prin alipirea comunei rurale Flămânzești la orașul Curtea de Argeș.

Biserici închise din cauză de ruină sunt 23: 9 parohiale și 14 filiale; 4 biserici parohiale sunt în reparație iar în construcție din nou sunt 16 biserici în localitățile următoare: 10 biserici parohiale în comunele: Martalogi, Mozăceni de jos, Rociu, Bărbătești, Bărsoiu, Ciutești Măcăi, Olanu, Albota și Băbana și 6 filiale în cătunele Drăgolești și Pielești; com. Bascovele, cătunul Mlăceni, com. Perișani, cătunu Varatica, com. Racovița, cătunul Fețeni, com. Bleici și Dealu Bălești, com. Milcoiu-Isbășeșci pe lângă o mică capelă la cimitirul parohiei Cacaletii de jos.

Vacante de parohii sunt numai parohiile rurale: Pleșoiu și Dobrogea, la această din urmă fiind recomandat pentru hirotonie un tânăr absolvent al seminariului complet.

În Pitești, tôte bisericile au fondurile lor proprii din care se întrețin plătind și personalul servitor afară de parohiile: Sf. Ilie și Sf. Ión care se plătesc de comună

În Argeș, parohiala Domneșca se întreține și cu plata preoților respectiv din fondul său (cântăreții fiind desființați de la închidere) iar celelalte, din venitul pămînturilor ce au ca vro 243 pogoane cu ajutorul comunei care completează neajunsul.

La țară tot personalul servitor este plătit de stat prin budgetul său, afară de biserica filială *Rudenii* din parohie *Șincii*, care 'și are fondul său, cu care plătește pe preot cu 100 lei lunar, iar pe cântăreț numai cu 10 lei lunar; și biserica filială din parohia *Tigveni*, com. *Rătești-Furduești*, care din venitul a vr'o 18 pogone danie particulară plătește pe preotul său *Th. Mărculescu* conform legii Clerului și care nu este trecut în statele parohiilor rurale, ca și preotul *Ștefan Rudeanu*.

Parohiile Urbane sunt servite de: 6 preoți parohi, 9 preoți supranumerari și un diacon în *Pitești* cu studiul seminar de gr. I afară de un paroh licențiat în Teologie și un supranumerar cu seminariul gr II; 3 preoți parohi, 7 parohi supranumerari și un diacon în *Curtea de Argeș* toți cu seminar gr. I, în total 25 preoți și 2 diaconi, în plus 3 preoți și 2 diaconi, servitorii ai bisericii catedrale.

Dintre cântăreții din *Pitești*, unul este cu seminar gr. I. 4 cu diplomă de la școala de cântăreți și 4 cu practică; paracliseri sunt 5 cu școala de cântări și 4 cu practică. Iar în *Curtea de Argeș* un singur cântăreț este cu seminar grad. I-iu, toți cei-l-alți ca și paracliserii fiind practicanți.

În ambele orașe sunt 24 preoți duhovnici.

Bibliotecele parohiale cerute de art. 30 Reglm. legii Cler. și pangarele de art. 31 reglm. Epitrop. Bisericești sunt înființate numai la parohiile din *Pitești*, cele din *Argeș* refuzând pe motivul lipsei de mijloce.

Numărul familiilor (de și după statisticele date de parohii, dar se vede a fi cu aproximație) sunt 1368 cu 3820 suflete în *Pitești* și 846 cu 3660 suflete în *Argeș*, în total 2214 familii ortodoxe cu 9480 suflete.

Parohiile rurale sunt servite de: 277 preoți parohi și supranumerari, dintre cari 14 (parohii) au studiul seminar gr. II, 241 (parohii și supranumerari) cu seminar gr. I și 22 gramatici, în plus 2 preoți și un diacon, servitorii la *Vălenii (M-re de Maici)*.

Duhovnici sunt 184 preoți.

Cântăreții sunt 24 cu seminar gr. I-iu; 23 cu școala de cântări și 279 practicanți în total 326, fiind două locuri vacante la parohiile *Rociu* și *Slobozia*.

130 Biserici sunt împrăștiate avînd în total 2210 pogone pămînt după legea rurală și 487 pogone din danie particulare în care intră și filiala *Rudenii*, care are cu îndeostulare fondul său de întreținere pentru un preot și 2 cântăreți.

Pangarul este înființat numai la 74 parohii rurale, 90 refuzând și bibliotecile sunt înființate la 138 parohii, 25 refuzând cu toate circularele date, pentru motivul expus mai sus, adică lipsa de mijloce, și e drept că ar fi mai încurajați parohii la a se conforma acestor cerinți legale dacă s'ar plăti de comune, bisericilor, subvențiunea prevădută de lege, 10 lei lunar, din care cauză și obiectele serviciului divin în mare parte nu corespund cerințelor.

Famiile coprinse în parohiile rurale sunt 42509 cu 192364 suflete.

Acesta ar fi în scurt mersul material.

II). În ceia ce privește mersul moral mă voiți mărgini a vă arăta în câte-va cuvinte, că: starea materială în genere, bună a bisericilor, arată cu îndestulare evlavia și zelul religioși al creștinilor, iar pe de altă parte respectul de Dumneșeș, al preoșilor, carș în majoritatea cazurilor iaș inișiativa și tot prin ei se termină locașurile sântedestul de frumóse.

Întreșinerea acestora ca și procurarea de obiecte necesare serviciului divin se îndeplinesc mai în tot-d'auna și mai în tóte părșile tot prin preoșș și cu micul bine-voitor concurs al enoriașilor de óre-ce comunele încă nu se conforméșă a plăti subvenșinnea acordată prin legea Clerului. Tot ast-fel este și cu procurarea registrelor și alte necesariș cancelariilor parohiale, cărșilor pentru bibliotecă, lumînărilor pentru pangare etc., din care causă unș dintre parohș refuză îndeplinirea acestor cerinșș legale, căci bisericile nu aș fondurș.

Faptul pare drept, dar nu îndreptățitor a nu recurge la alt mijloc posibil, dacă statul saș comunele nu dispun a ne ajuta mai mult.

Cel mai sșnt, bun și legal mijloc amgășit că e pangarul, cu lumînări curate, al cărui folos moral și material li s'a explicat în deajuns preoșilor din acest judeș prin conferinșș și ordine circulare și dacă toșș preoșș ar pricepe în deajuns acest folos, cu siguranșă bisericile vor avea fondul bănesc necesar micilor cheltuelș de întreșinere pe lângă că sacrificiul fiind curat este demn de cel prea înalt, apărând și pictura bisericilor ca și sănătatea asistenșilor la serviciul divin. Exemplul s'a dat de mulș parohș carș învingând și instigașinnea celor interesașș, aș adus bisericilor un venit anual de 150—200 lei. Totuș numai singur monopolul de lumînări ar putea îndepărta cu ușurinșă fumul parafinei pe care nu pot saș nu vor a-l îndepărta autoritășile administrative locale cu tótă circulara ministerială.

Venirea la biserică a creștinilor s'a rărit, așa că mai tóte bisericile la țară ca și orașe sunt góle în Duminică și sərbători, cauza pe lângă ocupașinnea nevoilor zilnice și indiferentismul religios este în parte și legea repaosului duminical, care ar face mai bine să permită comerșul saș târguirea după ora 12 a. m., iar nu înainte tocmai în timpul serviciului divin.

În multe comune rurale nici această lege nu se respectă, căci am găsit Duminică diminéșă pe mulș ómenș lucrând la șosele, ba chiar și unele Juriș comunale judecă procese în timpul serviciului divin, pe lângă că și multe stabilimente de băuturi spirtoase sunt deschise în acest timp contra legiș amintite. Aceste lucruri vătămátore bisericilș reclamă urgentă îndreptare, căci alt-fel treptat, treptat se perde saș se slăbește simșul religios și credinșă creștină, care tot-d'auna ne-a menșinut și ne-a condus ca popor a eșș din tóte împrejurările grele.

Ascultarea preoșilor și supunerea la datoriș în mare parte, este dovedită din faptul, că de la 1896 până în prezent, aprópe toșș parohiș aș înfiinșat bibliotecile parohiale. Prin acéșta și-a dat séma că sunt necesare în desvoltarea morală intelectuală a preoșilor și creștinilor ocupând mai cu folos prin cetire un timp care alt-fel ar aduce pagube.

Aprópe jumétate din parohiș aș înfiinșat și pangarele, ceia ce dá

speranță că și cei-l-alți în scurt timp se vor conforma. Serviciul divin se oficiază regulat în toate bisericile dar predica aproape peste tot se neglijează, de și li s'a dat circulară.

După părerea mea, cauza, ar fi, căci mijlocele de trai sunt prea restrânse și deși pentru întreținerea unei familii numeroase cam de regulă sunt siliți de trebuință, a întrebuința timpul liber la munca câmpului, în loc să se ocupe cu cititul și alcătuire de predică.

Purtarea în genere a preoților a fost bună și această rezultă din faptul, că numai în prima jumătate a anului au fost dați în judecata Spiritualului Consistoriū 3—4 preoți și nu pentru abateri grave, fiind pedepsiți cu dojana saŭ oprire provisorie pe cate-va zile, dar în ultima jumătate nici unul.

Acest rezultat îmbucurător, cum și armonia între preoți; între preoți și cei-l-alți clerici, între preoți și enoriași este provenită din sfatul neîncetat, ce în diferite timpuri li se dă, dar cu deosebire, prin conferințele pastorale, carī s'au urmat de la 1896 încôce. Acestea ridică mult prestigiul și demnitatea preotului cum și influența sa morală prin care se pôte îndrepta multe rele ce bântue societatea noastră creștină, se înțelege, că puținele excepții nu lipsesc.

În ceea ce privește costumul sunt uni, de și puțin, carī încă nici acum n'au ambițiunea a-l purta cel puțin în orașe saŭ când se prezintă autorităților bisericesci și civile, fapt, care scade din prestigiu și respectul ce i se cuvine, căci în preot trebuie să se oglindescă orîce model bun de imitat.

Concubinajele s'au mai împuținat și prin stăruința preoților, dar mai cu seamă prin dispozițiunea autorităților administrative civile în urma unui ordin circular Ministerial și acestea ar dispărea cu totul dacă s'ar lua măsuri preventive, ușurându-se formalitățile de căsătorie și cheltuielile necesitate.

Un progres, nu mic, s'a îndeplinit și în ceea ce privește cântările religioase, carī sunt primul element de a atrage la biserică, căci pe lângă cei 26 cântăreți cu seminar inferior avem și 33 cântăreți rurali cu diploma școlii de cântări din Pitești și carī sunt buni citeți și buni executori a acestor cântări.

Toate aceste progrese făcute prin îndemnul și ocrotirea Prea Sf. Vostre, modelul neclătit, care tot-d'auna ne conduce pe căile bune și folositoare sunt o dovadă vie de nobleța sufletului, bunătatea inimii și dispozițiunea de a lucra numai bine pentru biserică și poporul nostru pe cale pacnică și cu blândețe. Și cu aceste calități conform cu S-ta Scriptură suntem siguri că opera pastorală Vi se va încununa cu succesul deplin în cel mai scurt timp.

Ca să termin voiți mai arăta că sunt 5—6 preoți parohi, carī nu locuiesc în parohiile saŭ enoriile lor, din care causă adese ori dau naștere la reclame. Cred că și acest rău se va curma curând prin clădirea caselor parohiale prevăzute prin noua lege a Casei Bisericele.

III) În ceea ce privește Protoierii, răul este mare, căci criza aducând reducerea salariilor Protoierilor numai la 141 lei lunar, fără altă diurnă de transport, în anchete saŭ inspecțiuni, se adăgă mai mult

prin reducerea sub-protoiereilor, cari erau ca secretari și observați mersul cancelariilor în lipsa Protoiereilor, cari sunt obligați a inspecta parohiile. Așa că ați Protoiereii nu mai pot fi de cât secretari ai cancelariei, pe care nu o poate părăsi din cauza celor expuse. Singura speranță e, că curând îmbunătățindu-se finanțele țării se vor reveni asupra măsurilor prea severe; alt-fel să distrugă progresul făcut până în present în administrația disciplinară bisericăscă, Protoiereul fiind pus în absolută imposibilitate a-și mai îndeplini datoria în conștiință ca până acum și după cum legea încă cere.

Acestea supuse Inaltei cunoscinți, Vă rog cu adâncă smerenie să bine-voiți a disposa măsurile ce veți crede necesar.

Sunt cu cel mai profund respect al Prea Sf. Vostre prea plecat și smerit serv.

Protoiereu (ss) *Econ. D. Lascăr.*

DONAȚIUNI.

Se aduc mulțămiri publice locuitorilor din com. Letca-Nouă, pl. Neajlov-Glavăciog, jud. Vlașca, cari au bine-voit a contribui fiecare cu bani, pentru confecționarea unui costum complet veșminte sacre negre de catifea fină, cum și un epitrahir matase ripsată toate în valoare de 187 lei pentru biserica din acea comună.

Se aduc mulțămiri publice persoanelor mai jos notate, cari au bine-voit a veni în ajutorul bisericii parohiale Amza din Capitală cu bani și obiecte după cum se noteza în dreptul fie-căruia și a-
nume: D-l Ión C. Petrescu fost mult timp secretar General al M. S. Regelui României a donat 1000 lei. D-na Irina I. Marghiloman 500 lei, o coavertură brodată și un covor tuns frumos pentru mijlocul bisericii. D-na Elena Pherekyde un covor lung de 70 metri în valoare de 200 lei. D-l Ión Blănița o evanghelie îmbrăcată în argint, aurită peste tot cu o frumoasă cutie în valoare de 500 lei. D-na Sofia Diamandescu 300 lei plus încă 100 ca contribuție pentru plata a două sfeșnice de alamă. D-na Elisa Rahtioan 100 lei. D-l P. S. Aurelian, Ministru de interne 100 lei. D-l Emil Miclescu Director al Căilor Ferate Române 100 l. D-r Gh. Panaitescu 100 lei. D-l Vasile Brezeanu 60 lei. D-l Scarlat I. Ghika 45 l. Pavel Ștefănescu 54 lei. Panait Isăcescu 40 lei. Const Miulescu 30 lei. Sotir Avram 25 lei. Const. Bêrsescu 10 lei. Ión Filoti 9 l. 45 b. D-na Profira Izescu 60 lei și D-l Nicolae Pelide 20 l. D-na Tudora Căpitan Gh. Teodorescu o prea frumoasă coavertură pentru sfânta masă, brodată de jur împrejur artistic în mătăsuri și prevădută la cele patru mijlocuri din părți cu câte o cruce mare și la colțuri cu ornamente de cel mai înalt gust. D-na Maria General Ștefan Fălcoianu o foarte frumoasă perdea pentru ușile împărătești de stofă fină brocată artistic în mătăsuri alese. D-na Eufrosina Lascăr Catargi asemenea o frumoasă perdea pentru ușile împărătești din materie de vestimente profești foarte scumpă, brodată în fir de aur veritabil. D-na Eufrosina I. Văcărescu un neîntrecut orar diaconesc brodat cu multă artă în mătăsuri fine. D-na Anastasia Em. Grădișteanu o îmbrăcăminte pentru sfânta masă și în unire cu D-na Eufrosina I. Văcărescu un prea frumos rînd de sfinte acopereminte brodate cu

multă măiestrie. D-l Gr. Gălășescu și Iconomul Ilie Teodorescu un rînd de sfînte vase de argint aurite peste tot și artistic sculptate, cumpărate de la Baronul Barbu Bellu. D-l Teofie Petit o masă brodată cu fir veritabil pentru masa din biserică. D-na Zoe Stanovicî o frumoasă îmbracămintă pentru iconostas, asemenea brodată cu artă și de mare valoare. D-na Vasilichia Ionescu 2 sfeșnice de metal alb cu câte 3 lumini pentru sfînta masă și D-șora Ecaterina Mih. Constantinescu o cuvertură pe iconostas.

Se aduc mulțămiri publice persónelor pioșe mai jos notate, cari aũ bine-voit a dăruí diferite obiecte pentru biserica parohiei cu patronul „Sf. Voevodî“, pronunțată Roșca din orașul Iași și anume: O cruce pentru paradă în valoare de 20 lei dăruítă de D-l Ión Dumbravă. 5 pupitre pentru corul vocal a 3 lei unul dăruít de D-l Dimitrie Moinescu. Un covor în valoare de 15 lei, dăruít de D-na Smaranda Ionescu. O carte de predică dăruítă de autorul ei D-l Th. Ghiga și icóna „Maiceí Domnului“ din strană. s'a îmbrăcat tótă cu argint de către D-l Petru Alexa cu soția sa Parascheva, pentru care aũ cheltuit 1250 l.

Se aduc mulțămiri publice enoriașilor mai jos notați din comuna Socea-Cândești, plasa Bistrița, județul Némțu, cari aũ bine-voit a contribui la procurarea, pentru biserica catedrală „Sf. Prea Cuvioasă Parascheva“, a unui rînd complet de vestminte preoțestî, stofă de mătase cu fir cum și a unui chivot de argint de china și anume: D-nii Nicolai V. Gherasim și N. Gh. Gherasim aũ dat câte 10 l. D-nii Ștefan Gherasim, N. N. Acsinte și Vasile Gr. Pădurariu câte 5 l. Un număr de 134 enoriași câte 2 lei și parohul Teodor Lascăr 47 lei, în total 350 l. D-l Costache Costin Cojocariu cu soția sa Anica, domiciliați în Pétra-Neamțu, a dăruít o perdea de matase frumos ornată, pentru ușile împărătești. D-nele Ecaterina Gh. Lazăr, Ecaterina N. Nistor și Ileana T. a Smarandei, aũ dăruít fie care câte un lăvicer de lână spre a servi de așternut în biserică.

Se aduc mulțămiri publice persónelor pioșe mai jos notate pentru ofrandele ce fie-care a bine-voit a face bisericeí din parohia Ciurea jud. Iași și anume: D-l Dimitrie și Ecaterina Rota aũ dăruít o perdea de matasă la Icóna Maiceí Domnului. Preotul N. Popovicî o perde de ațică la Icóna din Iconostas și una la icóna Maiceí Domnului din tînda Bisericeí, iar pentru Biblioteca parohială D-l Dimitrie a Vădanei ȝis și Vasilescu a dăruít o carte morală și D-l Gh. Leahu a dăruít o carte „Letopisițele“ țerei Moldovei de Mihail Gogălniceanu și scrieri diverse: Principiul de drept internațional și privat de Gh. Mărzescu.

Se aduc publice mulțămiri persónelor pioșe mai jos notate pentru ofrandele ce fie care a făcut în favórea bisericeí din parohia Bivolari, jud. Iași și anume: D-l Gheorghe Ión, telegrafist, a dăruít bisericeí o perde la icóna Maiceí Domnului din strană. D-l Constantin Marțiu o candelă de metal. D-na Maria Gh. a Ilincăi doué

candele de metal și D-l Alexandru Bulgaru un orologiū ediția Melchisedec

Se aduc mulțămiri publice persónelor pióse mai jos notate pentru ofrandele ce fie care a făcut bisericei din parohia Buhalnița, jud. Iași și anume: Un policandru de alamă cu șase fofeze, în greutate de 14 kilo jumătate dăruit de D-na Ruxanda Cojocar. Un sfeșnic de alamă cu șapte fofeze în greutate a 8 kg., dăruit de Preotul Gheorghe Alexandrescu. Un sfeșnic tot de alamă cu 5 fofeze în greutate 4 kg. jum., dăruit de D-l Vasilie Gh. Miron tóte acestea în valóre de 97 lei și 20 bani.

Se aduc mulțămiri publice persónelor pióse mai jos notate cari aū bine-voit a oferi diferite obiecte bisericei parohiale din Sirinésa, jud. Vâlcea, și anume: D-l Anastase A. Anghelescu din com. Glavile a oferit o pereche sfeșnice în valóre de 16 l. Pr. P. Ionescu a contribuit cu 11 l. C. Miulescu cu 6 l. Ión Marinescu din Marcea cu 2 lei și Ión Blagoe cu 1 leū pentru facerea unei scări de petró. D-l Nichifor Nichiforescu, a cumpărat o pereche cununii, argint de kina cu 20 l. D-l Ión I. Marinescu, din Marcea, a contribuit cu 20 lei și Ión I. Nichifor cu 8 lei cu cari s'aū cumpărat o cadelniță și Elisa Pr. P. Ionescu, a dăruit o masă cu arnici în valóre de 12 l.

Se aduc publice mulțămiri D-lui Dimitrie Boteanu care a bine-voit a oferi 25,000 șite pentru reacoperirea bisericei parohiale „Sf. Ión Botezătorul din Vaideeni, jud. Vâlcea.

Se aduc mulțămiri publice Cuviosului Protosinghel Chesarie Antonescu preot la Sf. Episcopie a Rîmnicului Noul-Severin, care a dăruit 1000 lei pentru întrumusețarea bisericei Sf. Episcopii respective.

Comitetul Redactor al acestei Reviste rógă cu tot dinadinsul pe Domniū abonați direcți din țară și streinătate a înainta D-lui Casier al Revistei, Str. Muselor No. 24, costul abonamentului pe anii neachitați, făcându-se cunoscut că nu li se va mai trimite Revista, celor care nu vor achita abonamentul.

